

Awara Bible

**Genesis, Ruth, and Jonah
in the Awara language
of Papua New Guinea**

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara language of Papua New Guinea

Awara Baibel long tokples Awaralong Niugini

[awx]

Translation: © 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

www.Wycliffe.org
<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-NonCommercial-No Derivative Works)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narapela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Table of Contents

Yakap	Yakap5
Rut	Rut	98
Jona	Jona.	105
Wam Yäpuli		109

Yakap

Hängä Yakap Alakinde Wam

Anätutä hängäläpä pahawän yiwikin

1 ¹Yakapde hikngä Anätutä kepkät yekäpkät yawän yiwikin. ²U yawän yiwikin gwenune, kewu moyo wom yiwikut. Tiwän kupilä täkngatä yanggä gwende enetängä yiwikut. Tiwän Anätule Wawunggä yanggä unggwende enetängä kungapgut.

³Tixäwik Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga tingalayok,” yawän, kwakäpä täknga tingalakut. ⁴Tiwän kwakäpä uläknganin kake, täke natäpgut. Tikengä kwakäpä täkngaxät kupilä täkngaxät matäkut. ⁵Matäke, kwakäpäätäne umanä “kwakäpä” yang inikut. Tikengä kupilätäne umanä “kupilä” yang inikut. Tiwän täpduxu yakawu unggwenu tukwake kwakakut.

⁶Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä matäwikge, wangga womdu yanggä bänäkängän tingalayok,” yawän, ⁷inä u yakut using tike, uwomdä yanggä bänäkängän matäwän, yanggä käwutdu uwomde enetängä yiwän, käwutdu kematde yiwikut. ⁸Tiwän wangga uwomu umanä “yekäp” yang inikut. Tiwän täpduxu 2 unggwenu tukwake kwakakut.

⁹Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä yekäp gepbine yiwixaxu womdunekän täku yiwän, womdu koxolä yiwiyok,” yawän, inä u yakut using tikut. ¹⁰Tiwän koxolä yiwikulu uwomu umanä “kep” yang inike, yanggä u päku yiwikulu umanä “yanggä gwen” yang inikut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

¹¹Tikengä hipdu using yakut. “Kep däkänetä songäsongä, pa, äwä nak yang alätnong. Tike salinä inäinäne alätnong,” yawän, inä u yakut using alakin. ¹²Kep däkäne songäsongä, pa äwä nak yang doke, salinä inäinäne alakin. Tiwän unin dayike, täke natäpgut. ¹³Tiwän täpduxu 3 unggwenu tukwake kwakakut.

¹⁴Tiwänä Anätutä using yakut. “Kwakäpä tāknga äwä kupilä tāknga yang tuwängutningge, kakalä gwenggwenu yekäwune alätnong. Tikengä hopä täpduk, gusit täpduk, äwä täpduxu inulung gwenggwenu yang tuwängutning. ¹⁵Itä yekäwune yiwike, kep dākäle kwakäpä imining,” yäwan, inä u yakut using alakin.

¹⁶Anätutä kakalä inulungu gwenalä pahakut. Kakalänä inulung hikngä gwenu, kwakäpänele tahakut. Tikengä kakalänä mätekngä bimä gwenu, kupilänele tahake, kuminamkäyā pahakut. ¹⁷⁻¹⁸Tikengä kep dākäle kwakäpä imike, kupilä tāknga kwakäpä tāknga yang matake daying yiwitningge, yekäwune pewän yiwikin. Tikengä unin dayike, täke natäpğut. ¹⁹Tiwän täpduxu 4 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁰Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä gwenkätanu pis, hängä ulung pahanangäsä yang meya yiwitnong. Tixawän kwäwitkäyā alake, enetängä wepmähikunong,” yang yakut. ²¹Hängä inulung hikngä täpäläpä yanggä gwenkätanu yiwixaying äwä hängä undä ulung tahake yanggä gwenkätanu meyä yiwixaying yangu, inäinäne pahakut. Tixawik kwäwitkäyā inäinäne undä pahakut. Tikengä unin dayike, täke natäpğut.

²²Tikengä hängä u pahakulu, wam gwalängu using yämikut. “Pisu duksäng sakngälake, yanggä gwenu yiwä dopsok. Tixawän kwäwitkäyā kewune meyä sakngälätnong,” yakut. ²³Tiwän täpduxu 5 unggwenu tukwake kwakakut.

²⁴Tiwänä Anätutä using yakut. “Kälawu kep däkäne nanä inäinäne alätnong. Kälawu songäne nanä, kälawu äminsak äwä gwakgwak yangu inäinäne alätnong,” yawän, hängä inä u yakut using alakin. ²⁵Anätutä kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä gwakgwak yangu inäinäne pahake, unin dayike, täke natäpğut.

²⁶Tikengä using yakut. “Äminu nihä bimä pahanim. Tiwän itä hängäläpä yanggäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä hängäläpä undä kep däkäne nanä yang daying yiwitning,” yake, ²⁷Anätutä äminu inä bimä pahakut. Wäwi mängälä yangu inä hikngä bimä pahakut.

²⁸Tikengä wam gwalängu using yämikut. “Engangu meyä dukngisol. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitake kuwä dopän, hänga undä daying yiwitnong. Tike pisu yanggäne nanä, äwä kwäwilu enetängä nanä, äwä kälawu kep däkäne nanä yangge kuhiläle yiwitnong,” yang yakut.

²⁹Tikengä hipdu using yänikut. “Kätak natäpsol. Nätä naxu tämbam salin bimä,^a pa salin yangu undä naksäle daminggat. ³⁰Tiwän songäsongä undä kälap, kwäwit yanggä näningge yäminggat,” yawän inä u yakut using tikin.

³¹Tiwän Anätutä hängä undä u pahakulunin dayike, täke hikngä natäpğut. Tiwän täpduxu 6 unggwenu tukwake kwakakut.

^a 1:29 Naxu tämbam salin bimä sänggum, wit, bali, rais yang.

2 ¹Anätutä kepkät yekäpkät pahake, hängäläpä undä inäinäne nomän hikngä pepulukut.

²Tiwänä täpduxu 7 gwendä kwakawänu, puyä awahapululikutde, moyo yiwikut. ³Tike täpduxu 7 gwenu wam gwaläng imike, tahawän takwän tikut, inale puyä awahapululikutde, täpduxu unggwenune, inä Anätu moyo yiwikut.

Anätutä ämin pahakut

⁴Wamu aläknga kepkät yekäpkät yawän yiwikindäne. Anätu Yawetä^b kepkät yekäpkät pahakutkätanu, ⁵naxu puyäne nanä kep däkäne dondogin, inale Anätu Yawetä kep gomune hopä dolewän takut, tiwän äminu täpätu kep gomune doyiwike, puyä dowahakut. ⁶Tiwändeyä yanggä kewunetä akoxäwik, kep däkä tänguxawä kwikakut. ⁷Tiwänä Anätu Yawetä kewu päke, ämin^c kwätäluke, inä kwämanu käluk yiwitngäsä taknga nomnä gwäk puyäpä, äminu uläpä käluk yiwikut.

⁸Tiwänä Anätu Yawetä gusitdä akonggak käwulune, Idenkätan puyä womdu pahakut. Tikengä äminu uläpä kwätälukulu une tewän yiwikut. ⁹Tixawän Anätu Yawetä pahawän, puyä ulängäne pa kepkätandä inäinäne meyä dopgin. Pa kayitä dayipä takäningge äwä salinä alawä näningge yang pekut. Ile bänäkänkätanu pa däkäyalä. Däkätule salin nakengu käluk yiwitngäsä, tiwän däkätule salin nakengu nomän bä wäyi yang natäpnangäsä pekut.

¹⁰Puyä ulängäle yanggä imikge, yanggä dupitu Idenkätandä tewän sipgut. Yanggä undupinetäkän upuke, inäinä sipmäke kukinu unekänu 4. ¹¹Yakap dupi umanä Pison. Undupi asipmäke, ku Hawilale kewune kunggak. Kewu uwomu golu käyä. ¹²Golu uwomune nanä nomän. Tiwän uwomune pa inuxu kápängä gwälam hikngä äwä huwu gwälam hikngä umanä oniks yang yänikayingu käyä. ¹³Yanggä käwutdu dupi umanä Gihon. Undupi asipmäke, ku Käs kep womune kunggaxunin. ¹⁴Yanggä käwutdu 3 dupi umanä Taigris, Asutde gusitdä akonggak käwut sipmänggaxunin. Tiwän 4 dupi umanä Yupretis.

¹⁵Anätu Yawetä äminu uläpä puyä ulängä kang yiwikge une tekut. ¹⁶Teke wamu kitokngä hikngä takngatu using inikut. “Gä pa salinu puyä alängäne nanä täkekän näyo. ¹⁷Tiwändeyä pa nomän bä wäyi yang natäpnangäsä däkätäne salinä manäyo, inale anakengu, täpduxu inä unggwenunekän kupiläk,” yang inikut.

¹⁸Tikengä Anätu Yawetä “Äminu inäkän yiwänu nomänundo. Ge gatäkgatäkngäle notnä täpätu tahawit,” yake, ¹⁹kepdä kälawu kewune

^b 2:4 Yawe yangu Anätule uman. Hibru wamune alemgin. Tiwändeyä äpmasimu takwän yake, Täkeläpä yang inikaying. ^c 2:7 Hibru wamune ‘adam’ yangu yäpuli ämin bä wäwi. Tiwän ‘adamah’ yangu yäpuli kep. Wamu uläkngayalu guläkngä usäkän bimä.

nanä äwä kwäwilu enetängä nanä pahakut yangu “Äminu uläpätä dayike umanä dasingga yäniwik?” yake, päkapgut. Tiwän itä dayike, umanä dasingga yänikulu, umanä unin. ²⁰Äminu uläpätä kälap, kwäwit äwä hängäläpä ämindä daying yiwitnangäsä yangu umanä undä yänikut. Tike teyä gatäkgatäkgäle äläwambän malikut.

²¹Ge Anätu Yawetä tahawän, äminu uläpä däpmunä kupsä hikngä pekut. Awexawänä, äminu uläpäle takäpulä täpätu takengä, hipdu gupnätä tahang umukut. ²²Tikengä mängälä täpä äminu uläpäle takäpulä takutdä kwätälukut. Tikengä mängälä uläpä wäwi uläpätä käwikge takapgut.

²³Täkapän kakuläkaxäwik using yakut. “Ile kwätänu näle kwätän, tiwän ile guwu näle gup. Äminu uläpä wäwile tängänetä kwätälukut. Ge umanä ‘mängälä,’ ”^d yang yakut. ²⁴Ge ile tiwän, wäwi nanämingä peke, mängätinäxät unekän gatäke yiwä, gupnä buläkänu däknäkaying.

²⁵Wäwi uläpaxät mängätinäxälu belum yiwixäwik geyä, domäyäkakumäläk.

Äminu uläpäyätä Anätule wam upukumäläk

3 ¹Anätu Yawetä hängä dakngä käyä pahakutkätanu, gomoxu äminu kem yänikäxäluwikge nomän hikngä. Ge mängälä täpä yawänyaxu using inikut. “Anätutä ‘Pa salinu puyä alängäne nanä manahol,’ yangu hiyäkände hikngä danikut?” yang inikut.

²Iniwän mängälä täpätä using inikut. “Pa salinu alängäne nanä take nahim. ³Tiwändeyä Anätutä using ninikut. ‘Pa puyä bänäkän nanä däkäle salinu manahol. Tike kätakgaxäyä malahol. Using tahakengu axumsimäläk,’ yang ninikut,” yang inikut.

⁴Yawän gomokgä inikut. “Doxumsimäläk. ⁵Anätu using natäpgut. ‘Unin nakengu, kayi kakalä tining. Tiwän nina bimä däkngake, nomän bä wäyi yang natäpsimäläk,’ yang natake usingu ile danikut,” yang inikut.

⁶Mängälä täpätä pa undäkäle salinu kayitä dayipän, nomän tiwä, nänangäsä tikin. Tiwän unin napän, natädetdetnä käyä tiwikge natäpgut. Ge unin päke naxäwik, käwutdu ayäle imän nakut. ⁷Unin napät, natädetdetnä kakalawä, “Belum yiwixamäk,” yang natäpgumäläk. Tikengä pa “fixu” däkätule täm päke, gupnä wamäng umukumäläk.

⁸Tukwatde kewu axwikaxawän, wäwi täpä äwä mängätinä yanggä natäxawälu, Anätu Yawe puyä tängäne apuhiwän kake, pa yäpuli däkändäkaxätan kohopikumäläk. ⁹Tiwändeyä Anätu Yawetä wäwi täpä using inikut. “Adam, gä sandan?” yawän, ¹⁰using yakut. “Puyäxätan apuhiwi kake, nä belum yiwitde änoxälake kohopinggat,” yakut.

¹¹Yawän Anätutä inikut. “Gä belum yangu imindä ganik? Pa salinu donapiläkke ganikumu imindä ganiwän naläk?” yawän, ¹²Adamdä

^d 2:23 Hibru wamune ‘wäwi’ äwä ‘mängälä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

“Mängälä näxätde tekuläxu aläpätä pa salinu notnä anamän nat,” yang inikut.

¹³Tiwän Anätu Yawetä mängälä uläpä “Uläknga inale tahaläk?” yang iniwän, mängälätä “Gomokgä kem naniwän nat,” yakut.

¹⁴Yawänä Anätu Yawetä gomoxu using inikut. “Uläknga tahaläkge, tokngä wam yäwa, gä gikakän tokngä däkä päpiläk. Tike kälawu äminsak äwä songäne nanä yangu tokngä dowäning. Gä täpduktäpduk yiwiläxu, kep däkäne muhipdatä pengwähake tihikuxawi, muluwu mapdaxätan kopning. ¹⁵Tiwän nätä pahawa, gäxät mängälä täpähät iwaliwalnä däknghimäläk. Tiwän gäle bapuka mängälä täpäle bapunä yangkäyä usäkän yiwitake kuning. Tiwän ile bapunätä kuhitda yayiwä, gätä bälängäne yähawiläk,” yang inikut.

¹⁶Inikengä mängälä täpä using inikut. “Engangga tängäkane kaya tiwänu, meyä däkä gamit. Tiwän tokngämbam päxäwik, engangu dukngiwiläk. Tike teyä apdale natänggämätawi, itä kuhitdale yiwik,” yang inikut.

¹⁷Inikengä, wäwi uläpä using inikut. “Mängät Dale wam gwälamike, pa salinu donapiläkge kitokngä ganikumu naläk. Ge gäle tiwän, tokngä wam yäwa, kep däkä maliwik. Ge täpduk täpduxu yiwiläxu, tokngämbam päxäwik, kep däkä yamäpuke, puyä pahawiläk. ¹⁸Tiwän unetäkänu kep däkäne songäsongä pälangänä käyä doke bupning. Tiwän kwätäl pahakengä, naxu puyäne nanä napiläk. ¹⁹Puyä mepgämän bulak pahawiyä, naxu alawä napiläk. Usinggän pahahika, hipduka kewune kuwiläk, inale gä unetä alakuläk. Gä kepdä kwätalukum. Ge hipduka kep däkäne kuwiläk,” yang inikut.

²⁰Adamä mängätnä “Äminbamu käluk yiwitning täpäläpäle apekngä däknghawik,” yake, umanä Iv^e yang inikut.

²¹Anätu Yawetä täwixu kälap gupdä Adamkät Ivkätde pahake yämikut. ²²Tikengä using yakut. “Wäwi aläpä nihä bimä andäkngake, nomän bä wäyi yangu anatäxak. Ge pa käluk yiwitnangäsä däkätäne salinä nake, käluxu iwikge yiwiyäk” yake, ²³puyä Idenkätanu ulängänetä täwakut. “Anätu Yawetä äminu uläpä kepdä kwätalukum. Ge äminu uläpä kewu undäkäne yamäpuke pahawik,” yake, ²⁴täwambän epuxukut. Tiwän puyä ulängä gusitdä akonggak käwutkätan, ängela kerup yang yänikaying täpäläpähät gwäwäyä täpätuxät pewän kang yiwikin. Keruwu uläpäläpä kitokngänä kayä. Tiwän gwäwäyä uläpäne, däki ayähakoxawä kungapgut. Anätutä unin pewän, itä pa käluk yiwitnangäsä däkäle kahilu kang yiwikin.

Ken Abel yangge wam

4 ¹Adamu mängätnä Ivkät yiwikumäläk. Tiwän tängene käyä tiwänä, wawakngä täpätu dukngikut. Tikengä “Yawetä gatängamän, wäwi

^e 3:20 Hibru wamune ‘Iv’ yangu yäpuli käluk yiwitnangäsä täknga.

täpätu kake tät,” yake, umanä Ken^f yang inikut. ²Tikengä yiwitäke kuhika, Kende ulawu, Abel, dukngikut. Uläpäyalu inulung täpäyat tike, Abelu sipsip daying yiwixawän, Kenu nak puyä pahakakut.

³Gwendune Kendä naxu puyäne nanä päke, Yawele ofa tahakut. ⁴Tixawän Abelu sipsip mätexu yakap pekin gwengwenu ofale päkut. Tikengä sipsip mätexu sipmäke matäke, gwaxu nomängän tahakut, ofanän. Unin imän, Yawetä Abelkät ofanäxätde täke natäp^gut. ⁵Tike Kenkät ofanäxätde mähe natäp^gut. Ile tiwän Kenu tokngä hikngä natäpän, nomnä malikin.

⁶Tiwän Yawetä Kenu using inikut. “Tokngä inale natäxaläk? Nomda inale malikaying? ⁷Nomän täknga tahawi gandupa, täke tiwik yangu donatäläk? Tike nomänu dolahawi, wäyi täknga angguwikge yämäkane yiwixak. Kuhitdale yiwikge natänggämatanggak. Tiwändeyä gäta yapmike, ile kuhiläle yiwike, wäyi täknga mawahayo,” yang inikut.

⁸Tiwänä Kendä ulapnä iniwän, songäxätan kukumäläk. Täku une tänguwän kumgut.

⁹Tiwänä Yawetä Kenu using inikut. “Ulapda Abelu sandan?” yang iniwän, Kendä using inikut. “Doxat. Inale naninggaläk? Nä ile kula tahanggalunin?” yang inikut.

¹⁰Tiwän Yawetä using inikut. “Wäyi uläknga inale tahaläk? Natäpso. Ulapdale daxu kepkätandä kwänämu näle tiktak. ¹¹Gätä notda tänguwi kupän, ile daxu kepkätan kuying. Ge tokngä wam yake, kewu awomunetä gäwämba kuwiläk. ¹²Ku kewune puyä pahawi, naxu doalätning. Tiwän gä yotda wenä tiwän, kep gomune täwake tihikuwiläk,” yang inikut.

¹³Tiwän Kendä yakut. “Meyä namiläxu inulung hikngä. Nätä pänangäsändo. ¹⁴Kewu awomunetä gäle nomune doyiwitde anäwaxaläk. Yotna wenä tiwän, kep gomune tawake tihikuwa, imindäka nandukengu, anuwän kupit,” yang yakut.

¹⁵Yawän Yawetä inikut. “Äminu täpätutä guwän kupi, meyä gäle gamilu ayapmike, meyä ⁷ inulung äminu uläpätä päpik,” yang inikut. Tikengä “Ämindä kake, tänguwä kumsäk,” yake, Kenu tuwäng tengämikut.

¹⁶Tiwän Kenu Yawe äwä kewu Idenu uwom yang peke, gusitdä akonggak käwutkätan kewu womdu, umanä “Tihikuktihikuk” uwomune päku yiwikut.

¹⁷Tikengä mängätinäxät yiwihika, mängätinä tängene käyä tiwän, wawakngä Enok dukngikut. Tiwän Kendä yolu gäpangu tahake, unggäpangu Enok yang inikut. ¹⁸Tiwänä yiwitäke kuhika, Enokgä wawakngä Irat towimbänä, Iratdä Mehujael towimbänä, Mehujaeldä Metusael towimbänä, Metusaeldä Lamek towikut.

^f 4:1 Hibru wamune ‘Ken’ äwä ‘alät’ yangu guläkngä usäkän bimä.

¹⁹Tiwänä Lamexu mängätinä täpäyalä päkut. Täpätu umanä Ada, tiwän täpätu Sila. ²⁰Ada Jabal dukngikut. Tiwänä Jabalde bapunä mahande alakindä selyot päku kewu womduwomdu tapike yiwixäwik, kälawu äminsak towikakin. ²¹Jabalde ulawu umanä Jubal. Tiwänä Jubalde bapunä mahande alakindä gita sipmäxäwik, pipip puyäkakin. ²²Silaxäyä wawakngä dukngikut. Umanä Tubal-Ken. Itä hängä puyä pahanangäsä bä amäk pahanangäsa yangu ain äwä kapa yanggä pahakut. Tiwän haminäle umanu Nama.

²³Gwendune Lamekgä mängätinä using yänikut.

“Adaxät Silaxät, natäxasol.

Mängätina, wamu nätä yäwa, mäläk pähol.

Äminu täpätutä dak nuwänu, nätä äminu uläpä alänguwa kupik.

Tike wawakdäkä täpätutä nä nuwänu, ixäyä kupsäle tänguwit.

²⁴Äminu täpätutä Ken tängukengu, meyä 7 inulung päpik.

Tiwändeyä äminu täpätu nä nukengu, meyä Kendäne ayapmike, inulung hikngä 77 päpik,” yang yänikut.

²⁵Adamu mängätinäxät hipdu yiwikumäläk. Tiwänä mängätinätä wawakngä täpätu dukngike, “Kendä Abel tänguwän kumgutde, Anätutä engangu Abelde tangge namik,” yake, umanä Set[§] yang inikut. ²⁶Tiwänä yiwitäke kuhika, Selu wawakngä towike, umanä Enos yang inikut. Täpduxu unggwengwenkätanu ämindä tumuxu Yawele käluk yakin.

Adamde bapunämbam

5 ¹Wamu aläknga Adamde bapunä yiwitäkapingindäne temginunin. Anätutä ämin pahakengu, inä bimä pahakut. ²U pahakulu wäwi, mängälä yang pahake, bänip kwikwik yämikut. Tikenga umanä “ämin” yang yänikut.

³Tiwän Adamu krismasnä 130 yiwikengä, wawakngä inä hikngä bimä towikut. Towikengä umanä Set yang inikut. ⁴Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁵Unekänu krismasnä 930 yiwike kumgut.

⁶Tiwän Selu krismasnä 105 yiwikengä, Enosde nanä däkngakut. ⁷Tikengä krismasu 807 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ⁸Unekänu krismasnä 912 yiwike kumgut.

⁹Tiwän Enosu Krismasnä 90 yiwikengä, Kenande nanä däkngakut. ¹⁰Tikengä krismasu 815 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹¹Unekänu krismasnä 905 yiwike kumgut.

¹²Tiwän Kenanu krismasnä 70 yiwikengä, Mahalalelde nanä däkngakut. ¹³Tikengä krismasu 840 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁴Unekänu krismasnä 910 yiwike kumgut.

§ 4:25 Hibru wamune ‘Set’ äwä ‘anamik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

¹⁵Tiwän Mahalalelu krismasnä 65 yiwikengä, Jaretde nanä däkngakut. ¹⁶Tikengä krismasu 830 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ¹⁷Unekänu krismasnä 895 yiwike kumgut.

¹⁸Tiwän Jarelu krismasnä 162 yiwikengä, Enokge nanä däkngakut. ¹⁹Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁰Unekänu krismasnä 962 yiwike kumgut.

²¹Tiwän Enoxu krismansnä 65 yiwikengä, Metuselale nanä däkngakut. ²²Tikengä Anätuxät gatäke yiwikumäläxu, krismasu 300 yiwikut. Yiwixäwixu, wawak yäpanä une towikut. ²³Unekänu krismasnä 365 yiwikut. ²⁴Tiwänä Anätuxät gatäke yiwike, Anätutä täkut. Tiwän doxakin.

²⁵Tiwän Metusela krismasnä 187 yiwikengä, Lamekge nanä däkngakut. ²⁶Tikengä krismasu 782 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ²⁷Unekänu krismasnä 969 yiwike kumgut.

²⁸Tiwän Lamexu krismasnä 182 yiwikengä, wawakngä towikut. ²⁹Dungikengä, using yakut. “Yawetä tokngä wam yake, kep tahawän malikutde, puyä kitokngä pahake, meyä päkamäng. Tiwändeyä mahande engangu aläpätä yiwitäkaxu äpme nimik,” yang yake umanä Noa^h yang inikut. ³⁰Tikengä krismasu 595 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut. ³¹Unekänu krismasnä 777 yiwike kumgut.

³²Tiwän Noa krismasnä 500 yiwikengä, Sem, Ham, Jafet yangge nanä däkngakut.

Äminu yiwiyiwikngä gutongä yiwikin

6 ¹Äminu kewune yupsänggän sakngälaxäwük, yäpanä dukngikin. ²Tixawän Anätule wawak täpäläpätä äminde yäpa dayipä, gwälam hikngä tixawä, daying butaxäwük, mängätnäle päkin. ³Tiwän Yawetä using yakut. “Äminu kitokngänä wenä. Ge käluk iwikiwixu dowewa yiwitning, kewunen. Tike krismasu 120-kän yiwixäwük kumning,” yang yakut.

⁴Tiwän täpduxu uwomkätan äwä mahande yiwikin yangu Anätule wawakngä äminde yäpa päpä, ixät yiwike, engangä dukngikinu äminu äyapmike, inulung hikngä täpäläpä täkake, kitokngänä käyä tikin. Tiwän umanä käyä tikin.

⁵Tiwän Yawetä dayipänu, äminbamu yiwiyiwikngä kekem hikngä tiwän, bäniyäne wäyi pahaninggekän natänggämätakin. ⁶Tiwän äminu kewune pahakutde, meyä hikngä natäpugut. ⁷Natäke yakut. “Äminu pahakumde, meyä natäxat. Ge äminu undä pahawa hopining. Hängä kewune yiwixaying äwä awepmäke tihikukaying yangu awahawa hopining,” yang yakut. ⁸Tiwändeyä Noale bänip gwaläng natäpugut.

^h 5:29 Hibru wamune ‘Noa’ äwä ‘yiwitäkak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

⁹Noale wam. Noa äminomän täpä. Äminu kewu anggomune yiwikinkätanu Anätule kayine Noatakän gutongänä wenä yiwikut, inale Anätuxät gatäke yiwikumäläk. ¹⁰Noale wawaxu täpäyalä täpätu. Umanä Sem, Ham, Jafet yang.

¹¹Anätule kayine äminbamu notnä sipmäxäwik, wäyi hikngä yiwixakin. ¹²Tiwän Anätutä dayipänu, kewune nanä äminu gutongä hikngä yiwikin. ¹³Tinggawän Anätutä Noa using inikut. “Äminbamu äminsipmäk täknga tahake yiwixaying. Ge hängä undä käluk yiwixayingu awahawa hopining. Hängä undä äwä kep gom yang pahawa hopining.

¹⁴“Ge Gä siwu gwendu pa nomän päke tahayo. Tikengä okopixätanu ämindä yiwitningge äwä käläpdä yiwitningge, inäinä matake peyo. Tikengä yanggätä kopnäng yakengu, okopi käwut kepmän käwut yang u koltatä pahayo.

¹⁵“Sip gwenu using tahayo. Belakngänä 140 mita, kwalangänä 23 mita, tiwän dämnä 13.5 mita tahayo. ¹⁶Tiwänä nomnäne gänangä mätekngä hap mita tewi kungapsok. Tiwän yolu gwenälä gwendu pahayo; yäpuline gwendu, bänäkänu gwendu, äwä nomnäne gwendu yang. Tikengä yämä däkä teyo.

¹⁷“Nätä yanggä inulung tewa, kewu anggomu yiwikdoke pänguhiwik. Tiwän hängä kewune nanä käluk yiwixayingu undä pahawa hopining. Tiwän hängä undä käluk yiwixayingu axumning.

¹⁸“Tiwändeyä nätä kontraknga gäle tahawa, sip gwenune kopiläk. Gä, wawakga, ile mängätinä, äwä gika mängät yang kopning. ¹⁹Gikaxät käluk yiwitningge, hängä haxalike tihikuke yiwixayingu ayä mängätinä yang päko peyo. ²⁰Hängä kewune tihikukaying, awepmäke tihikukaying yang ayä mängätinä yang gäle apning, käluk yiwitninggen. ²¹Ge naxu gika äwä hängä uläkwäk yanggä naningge, inäinäne peyo,” yang inikut.

²²Tiwän Noa Anätutä yakut using tawake pahakut.

Kewu anggwenu yanggätäkän yiwikdoke pänguhikut

7 ¹Täpdukngätä apän, Yawetä Noa inikut. “Äminu ayiwixayingkätanu, nätä gandupa, äminomänu gäkän. Ge gin yänggwälu undä sip gwenkätan kopnong. ²⁻³Gwaxu nomänuⁱ inäinä, äwä kwäwilu inäinä, mängälä 7, wäwi 7 yang päyo. Tikengu gwaxu nomänundo täpäläpä, mängälä gwendu, wäwi gwendu yanggän pätake kuyo. Ge uläkwäkgäyä kewune sakngälawik. ⁴Anggwenunetä täpduxu 7 yiwikengä, hopä tewa, kwakäpäne kupiläne yang takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxuwik. Tiwän hängäläpä kewu anggomune nina pekumu, undä pahawa hopining,” yang inikut. ⁵Tiwän Yawetä u yakut using tawake pahakut.

ⁱ 7:2-3 Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofäle bä anananggengu täke.

⁶Noa krismasnä 600 yiwixawän, yanggätä kep gomü yiwikdoke pänguhikut. ⁷Noa, mängätinä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yang, “Yanggätä nihipsäk,” yake, sip gwenune kopgin. ⁸Gwaxu nomän, gwaxu nomänundo, äwä kwäwit yangu ayä mängätinä yang ⁹sip gwenune kopgin, Anätutä Noa inikut using. ¹⁰Täpduxu Anätutä yakut using 7 gwendä apän, yanggä une sipgin.

¹¹Noa krismasnä 600 tixawän, yekäwu 2 gwende täpduxu 17 gwenune kep gomü gänanggänangäkän tixawä, yanggä undandä akopgin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga tixawä, ¹²hopä takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxukut.

¹³Inä täpduxu unggwenunekänu, Noa, mängätinä, wawakngä äwä wawakngä uläkwäke mängät yang siwune kopgin. ¹⁴Tiwän hängä kewune alihikuke yiwixaying, awepmäke tihikukaying, inulung, mätekngä yang undä kopgin. ¹⁵Hängä undä mepme pexayingu gwenalänänäxäyä apä, sipkätan Noaxät using kopgin. ¹⁶Anätutä Noa inikut using, hängä undä u kopginu, mängätinä ayä yang kopgin. Tiwänä Yawetä yämä däkä tahakuhikut.

¹⁷Tiwänä yanggä kepkätandä akoxawä, hopä alakuhixawän, täpduxu 40 apuxukut. Yanggätä yiwikdoke, sip gwenu enen hikngä tängenakut. ¹⁸Yanggätä inulung hikngä yiwitexäwik, sip gwenu täpän tayikut. ¹⁹Tiwän unetäkän yanggä inulung hikngä yiwitexäwik, täwalu belakngä däkändäkä undä pänguhikut. ²⁰Pänguhike, täwalu 7 mita ko yapmikut.

²¹Tikengä hängä kewune tihikukaying, kwäwit, hängä inulung, mätekngä äwä ämin yangu undä pänguhiwän kumgin. ²²Hängä täpä mepme pexäwik, kep däkäne tihikuke yiwixayingu, undä hikngä kumgin. ²³Tiwän hängäläpä kep däkäne nanä undä pahawän hopikin. Tike Noaxät siwune yiwikindäkän käluxu yiwikin.

²⁴Tiwän yanggä ayiwikut täkngane using yiwixawän, ku täpduxu 150 apgut.

Yanggä gwenu yiwikulu aleke pukukut

8 ¹Tixawän Anätutä Noa äwä hängäläpä ixät sipkätan yiwikinde natake, kwämanu tewän puyäpän, yanggä teke pukukut. ²Tiwän kep gomü gänanggänangä tiwä, yanggä akopginu gwätnakin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga tikinu apu umumbä, hopä däkngakut. ³Yanggä wepdäwepdä teke pukuxawängän, täpduxu 150 apgut. ⁴Tiwän yekäwu 7 gwende täpduxu 17 gwenune siwu täku, täwalu Alalatkätanu däkätune yiwikut. ⁵Tixawän yanggä hipdu teke pukuxawän, yekäwu 10 gwende täpduxu 1 gwenune täwalde nomnä alanggämän tikin.

⁶Ge täpduxu 40 apänä, Noa sipde windua sike, ⁷käpämu gwendu^j tatewän kungu, yanggä doleke pukukutnä kake, enetängä wepmähikuxawän, yanggä gwenu teke pukukut.

^j 8:7 Kwäwilu käpämbimä, kwayit wamune kotkot yang yänikaying.

⁸Tiwän Noa yiwän maliwän, yanggä ambä teke pukuk yake, kombunanangu gwendu tatewän, wepmäke kukut. ⁹Yanggätäkän yiwikutde, kombunanangu unggwenu ayiwitnangäsä wenä tiwän kake, hipdu wepmäke apän, tätektu.

¹⁰Tikengä täpduxu 7 yiwiike, kombunanangu unggwenu hipdu tatewän kukut. ¹¹Ku tihikuhika tukwatdeyä, pa “oliwu” däkätule tämu käluxu handu mayätä ihinggängänuke, täkapän kakut. Unin kakengä, Noa “Yanggä gwenu aleke pukukngä tinggak,” yangu natäpğut.

¹²Tikengä hipdu täpduxu 7 yiwiike, kombunanangu tatewän kukengu, doapğut.

¹³Noa krismasnä 601 tixawän, yekäwu 1 gwende täpduxu 1 gwenune yanggä gwenu teke pukukut. Tiwän sip gwen tahangumukulunin wäsike, unetä kewu koxolä bimä alikutnä kakut. ¹⁴Tixawänä yekäwu 2 gwende täpduxu 27 gwenune kep gomu koxolä hikngä tikut.

¹⁵Tiwän koxotawänä, Anätutä Noa inikut. ¹⁶“Gika, mängätäda, wawakga, äwä wawakgale mängät yangu teke epuxuxut, sip gwenun. ¹⁷Hängä undä gäxät yiwixayingu, kewune sakngälake yiwitäke kuwä dopikge, päke epuxuyo,” yang inikut.

¹⁸Tiwän Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yangu siwu teke epuxukin. ¹⁹Tixawän kälap, kwäwit, gwakgwak, undä uläpäläpähimkäyä teke epuxukin.

²⁰Tiwän Noatä alta tahake, gwaxu nomän äwä kwäwilu nomän yangu gwendu gwendu päke sipmäke, däkine Yaweke hakut. ²¹Häwän, Yawetä ile kápängu gwälam tiwän natäke, bäniyäne using natäpğut. “Apmanu ämindä yiwikmaliwä, kewu andäka tokngä wamu hipdu dohikngä yake tahawa maliwik. Engangunetä äminbamu wäyi täkngäläknga pahaninggekän natänggämätäkaying. Tiwändeyä mahande u pahawa malikin usingu, hängäläpä undä käluk yiwixayingu dowahawa malining. ²²Ge unin. Kewu anggomu using yiwixawängän, puyä däändän, bulä nak pänangäsä däändän, o gusit däändän, hopä däändän, kwakäpä bä kupilä yanggäkän apukaning,” yang yakut, Yawetän.

Anätutä kontraxu Noale tahakut

9 ¹Anätutä Noa, wawakngä yangu wam gwalängu using yämikut. “Ginu engangu meyä dukngitnong. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitäke kuwä dopsok. ²Tiwän kälawu undä kep däkäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, äwä pisu yanggäne nanä yangu ginde kätaxune pexat. Ge gindä kuhiläle yiwä, itä dandung naxälätning.

³“Naxu puyäne nanä tupä damikum usinggän, kälapkäyä using näningge daminggat. ⁴Tiwändeyä gwaxu dakngäxälu manänong, inale käluk yiwitnangäsä täknga daxune yiwixak. ⁵Tike äminu täpätutä ämin notnä tänguwän kupänu, yäkwäle ile dakge nätä tokngä däkä imit.

Tike kälawu täpätutä äminu täpätu tänguwän kupänu, ixäyä kupsäle tänguwit, ⁶inale Anätutä äminu inä bimä pahakut. Ge imindäka äminu täpätu tänguwän kupänu, äminu uläpä ämin notnätä tänguwä kupik.

⁷“Ginu, engangu meyä dukngitnong. Tiwän kewune äminu meyä yiwitning,” yang yänikut.

⁸Tikengä Anätutä Noa wawakngä yangu hipdu using yänikut. ⁹⁻¹⁰“Nätä kontraknga gin, bapuhä mahande yiwitning, hängä undä ginkät yiwike siwunetä epuxuying, äwä kewune nanä undä mahande yiwitning yangge tahanggat. ¹¹Kontraknga using tahanggat. Hipdu hängä käluk yiwixayingu undä yanggätä doyäwa pahawän hopining. Tiwän kewu anggomkäyä yanggätä doyäwa tahawän maliwik,” yang yänikut.

¹²Yänike, unetäkänu using yänikut. “Kontraxu gin äwä hängäläpä käluk yiwixaying yangge tahake, tuwängu täkngatu textat. Ge kontraxu aläknga iwikge yiwixäwik. ¹³Kontraxu kewune nanäle tahanggalu uläkngale tuwängge, sawilakwäna mingädäkäne textat. ¹⁴Yekawune mingändäkä pewa umumbä, sawilakwändä une alawänu, ¹⁵kontrakngale natäpät. Tikengä hängäläpä käluk yiwixayingu undä yanggätä hipdu dowahawa malining. ¹⁶Sawilakwänu mingändäkäne alawän kakengu, kontraxu iwikiwik yiwikge, ginu kep däkäne nanä undäle tahanggalu uläkngale natäpät. ¹⁷Kontraxu kep däkäne nanä undäle tahat täkngale tuwängu uläknga textat,” yang yänikut.

Noaxät wawakngäxät

¹⁸Noale wawaxu siwunetä epuxukinu, Sem, Ham, Jafet yang. Tiwänä Hamu wawakngä täpätu umanä Kenan. ¹⁹Noale wawaxu aläkwäkgä äminu undä kep däkäne yiwixayingge bapunä däkngakin.

²⁰Noa nak puyä pahakakut. Pahake yakapde itä wain puyä pahakut. ²¹Gwendune Noa wain tängoke datdawuke, täwikngä päpäp epä, selyotnäne belum pekut. ²²Tixawän Hamu Kenande nanä, selyolune ko, nanä belum pekgawän kake, epuxu notnä täpäyalu yänikut. ²³Yäniwän Semkät Jafetkätädä täwixu kwämbätdu täke, gwälamnäne mehe käwut mapät epgut. “Nanit kähäm,” yake, mahatä täko, nanä omikngämikumäläk.

²⁴Noa andatdawukulu wenä tiwä enake, wawakngä wasekngä täpätä u tahakulunin natäke, using inikut. ²⁵“Kenanu tokngä däkä päpik. Notnäle gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pahangyämik,” yang inike, ²⁶unetäkänu using yakut. “Yawe, Semde Anätunä, ile uman yatängenatnim. Tiwän Kenanu Semde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pahangämik. ²⁷Anätutä tahawän, Jafelu bapunä meyä tiwä, kewune yiwitake kuning. Tiwän Jafetde bapunäxät Semde bapunäxälu unekän gatäke yiwitning. Tiwändeyä Kenanu Jafetde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkäxäyä pahangämik,” yang yakut, Noatän.

²⁸Yanggä gwendä yiwikdoke pänguhiwän, Noa krismasu 350 yiwikut.
²⁹Unekänu krismasnä 950 yiwike kungut.

Noale wawakge bapunämbam

10 ¹Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwän, Noale wawaxu Sem, Ham äwä Jafet yanggä wawakngä towikindäne.

Jafetde bapunämbam

²Jafetde wawaxu umanä Gomer, Magok, Madai, Jawan, Tubal, Mesek, äwä Tiras yang.

³Tiwänä Gomerde wawaxu umanä Askenas, Ripat, äwä Togama yang.

⁴Tiwän Jawande wawaxu umanä Elisa, Tasis, äminu Saiprus nanä, äwä Dodan nanä yang. ⁵Unetä sakngälawän uhike, yanggä kwayimune päku, bapunäne, wamnäne ku kepnä päxäwik, kantrinä inäinä yiwikin.

Hamde bapunämbam

⁶Tiwän Hamde wawaxu umanä Kus, Isip, Libia, äwä Kenan yang.

⁷Tiwänä Kusde wawaxu umanä Seba, Hawila, Saptä, Rama, äwä Saptäka yang. Tiwänä Ramale wawaxu umanä Seba äwä Dedan yang.

⁸Inä Kusde wawakgänu täpätu umanä Nimrot. Uläpä kitokngänä inulung tiwän, yolu gäpangguyine nanä äminu axu sipmäxäwik, kuhiläle yiwikut. ⁹Yawetä Nimrotde natdetdelu nomän imän, kälawu buläkän sipmäkakut. Ile tiwän using yäkaying. “Yawele kayine äminu uläpä Nimrotdä bimä nomän sipmänggak,” yangun. ¹⁰Yolu yakapde pahake yiwikut gäpanggäpangu umanä Babilon, Erek, Akat äwä Kalne yang.^k Yolu unggapanggäpangu Babiloniale kewunekän yiwixakin. ¹¹Nimrotdä Babiloniale kep teke, ku Asiriale kewune taunu inulungu gäpangguyi pahakut. Umanä Niniwe, Rehobotir, Kala, ¹²äwä Resen yang. Resenu Niniwe äwä Kala yolu inulung hikngä unggäpangatde bänäkängän yiwixakut.

¹³⁻¹⁴Isiwu äminu Lidia nanä, Anam nanä, Lehap nanä, Naptu nanä, Patrus nanä, Kaslu nanä, äwä Krit nanä yangge bapunä däknagakut. Filistia nanä Kaslutä towimbän, unetä sakngälakut, äminu unin.

¹⁵⁻¹⁸Saidonu Kenande wawaxu yakap täpänin. Tiwän Kenanu Hit nanä, Jebus nanä, Amor nanä, Girgas nanä, Hiwi nanä, Arka nanä, Sini nanä, Arwat nanä, Semar nanä, äwä Hamat nanä yangge bapunä däknagakut. Kenan nanä unetä sakngälake, päku yolu inäinä yiwitake kukin.

¹⁹Tiwän Kenande kewu using päkin. Saidondä ku taun Gerar ku Gasa kukut. Tiwän unetä täpän täkwämbän, gusitdä akonggak käwut ku, taun

^k **10:10** Äminu täpätuyitä Kalne taunu womdu yang natäxaying. Tiwändeyä Hibru wamune kakalä hikngändo.

Sodom, Gomora, Atma, Seboim yang kukut. Lasale kewune wäkngäsim, Seboimun.

²⁰Äminu aläkwäxu Hamde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

Semde bapunämbam

²¹Jafetde ulawu Semkäyā wawakngä towikut. Tiwän Semde wawaxu unetä sakngälake dukngikinu bapunä täpätu Eber. Tiwänä Semu Eberunetä sakngälakin täkwäke bapunä. ²²Semde wawaxu umanä Elam, Asur, Apasat, Lidia äwä Aram yang. ²³Tiwänä Aramde wawaxu umanä Us, Hul, Geter äwä Mas.

²⁴Apasatde wawaxu Sela. Tiwänä Selale wawaxu Eber.

²⁵Eberde wawaxu täpäyalä. Yakäp täpä umanä Pelek yang inikut. Ile täpdukätanu kewu inäinä upuke yiwikin, ge ile tiwän Pelek yangu inikut.¹ Ile ulapnä umanä Joktan.

²⁶Joktande wawaxu umanä Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, ²⁷Hadoram, Usal, Dikla, ²⁸Obal, Abimael, Seba, ²⁹Ofir, Hawila äwä Jobap yang. Äminu aläkwäxu undä Joktande wawak. ³⁰Kewu itä täke yiwikinu, Mesa unetä ku Sefar gusitdä akonggaxu täwal halak yiwikin.

³¹Äminu aläkwäxu Semde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

³²Tiwän äminu aläkwäxu Noale wawaxunetä sakngälakinunin. Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwänä, sakngälake, unetä upuke, päku kantrinä inäinä yiwitake kukin.

Yawetä äminu wamu buläkän täknga yakinunin pängginungukut

11 ¹Ämimbamu kep däkäne yiwikinu wamnä buläkän täknga yakin. ²Tixäwik äminu gusitdä akonggak käwutkätan tihikuke, kewu kupi gwendu Babiloniaxätan kake, uwomune päku yiwikin.

³Päku yiwike, “Kep gämänu päke, däkine häna, yähakitokawä, blik däkngäning,” yang yakin. Yolu hup simen yanggä dowahakin, tike kolta tuliwä, blixu päpä kitokakin. ⁴Tiwän using yakin. “Inäinä domatäke, womdu womdu dowäku yiwihikunim,” yake, “Yolu gäpanggu tahake, yot bänäkängän yolu belakngä gwendu tahana, yekäwune kopik. Tiwän umaninu käyä tiwik,” yang yake, using pahakin.

⁵Tixawändeyä Yawe äminu kewune nanätä yot gäpang, yolu belakngä gwen yang pahaxawä, unin dayipikge epgut. ⁶“A! U äminu inä uninggän, tiwän wamnä buläkän täknga. Yakapde unin pahaying. Ge mahande dasingga pahaningge natäkengu, awahaningunin,” yake, ⁷“Puku wamnä pängginungutnim. Tiwän wamnä yawä, notnätä donatäpning,” yang yakut.

¹ 10:25 Hibru wamune ‘Pelek’ yangu yäpuli upukin.

⁸ Yake, Yawetä äminu womduwomdu petäke kuwän, yolu tahakinu dolahapulukin. ⁹ Ile tiwän yolu unggäpangu umanä Babel yang inikakin.^m Yolu unggäpangune Yawetä äminbamde wamnä pängginunguke, unetä petäke kuwän, päku kep däkäne womduwomdu yiwihikukin.

Semde bapunämbam apu Tera

¹⁰ Semde bapunä. Yanggä gwendä yiwikdoke teke pukuwän, krismasu gwenalä apuxukut. Tiwän Semu krismasnä 100 yiwikengä, wawakngä Apasat towikut. ¹¹ Ile mahene krismasu 500 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹² Tiwän Apasalu krismasnä 35 yiwikengä, wakwakngä Sela towikut. ¹³ Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁴ Tiwän Sela krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Eber towikut. ¹⁵ Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁶ Tiwän Eberu krismasnä 34 yiwikengä, wawakngä Pelek towikut. ¹⁷ Ile mähene krismasu 430 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

¹⁸ Tiwän Pelexu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Reu towikut. ¹⁹ Ile mähene krismasu 209 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁰ Tiwän Reu krismasnä 32 yiwikengä, wawakngä Seruk towikut. ²¹ Ile mähene krismasu 207 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²² Tiwän Seruxu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Nahor towikut. ²³ Ile mähene krismasu 200 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁴ Tiwän Nahor krismasnä 29 yiwikengä, wawakngä Tera towikut. ²⁵ Ile mähene krismasu 119 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.

²⁶ Tiwän Tera krismasnä 70 yiwikengä, wawakngä Abram, Nahor, äwä Haran yang towikut.

²⁷ Terale bapunä. Tera Abram, Nahor, Haran yangge nanä. Tiwän Haranu Lotde nanä. ²⁸ Nanä käluk yiwixawän, Haranu Ur Kaldia alakut womune kumgut. ²⁹ Tiwän Abramkät Nahorkät mängätnä päkumäläk. Abramde mängälu umanä Sarai, tiwän Nahorde mängälu umanä Milka, Harande yäpa. Haranu Milka äwä Iska yangge nanä. ³⁰ Sarai engang hongge yiwikut.

³¹ Teratä wawakngä Abram, bapunä Lolu Harande wawak, bapunä Sarai Abramde mängät yang päpän, Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangu teke, Kenan kuningge kukindeyä, Haran yolu unggäpangune päku yiwikin. ³² Yiwihika, Tera krismasnä 205 yiwixäwixu, une kumgut.

Yawetä Abramü Kenan kuwikge inikut

12 ¹ Gwendune Yawetä Abramü using inikut. “Kantrika, notdambam, nangga yänggwät yang peke, kewu nätä ganiwa, uwomune

^m 11:9 Hibru wamune ‘Babel’ äwä ‘pängginungukut’ yangu guläkngä usäkän bimä.

kunggayo. ²Nätä pahawa, bapuka sakngälake, kantri inätä täke yiwä, umanä käyā tiwik. Tiwän bänip kwikwik gamike, tahawa umanda inulung tiwik. Tiwän gäle natake, äminbamu mahandexäyā bänip kwikwixu äpme yämit. ³Ämindä gäle bänip kwikwik gamä, nätä yäkwäle ile bänip kwikwik yämit. Tike ämindä tokngä däkä gamä, nätä yäkwäle tokngä däkä yämit. Gäle tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang inikut.

⁴Tiwän Abramū yotnä teke, Yawetä inikut using kukut. Lotkäyā ixät kukumäläk. Abramū krismäsnä 75 yiwikengä, Haranu teke kukut. ⁵Mängätinä Sarai, notnäle wawak Lot, hängäläpä äwä puyä äminu Haran päkin yangu undä päke, kewu Kenan uwomune kuningge kukin. Kuhika, Kenan kewu uwomune kundopgin.

⁶Kundoke kuhika, Sekem päku, pa takwänu More undäkäne yiwikin. Täpduxu uwomkätanu kewu uwomune Kenan nanä ayiwixakin. ⁷Tiwän Yawetä apu, Abram using inikut. “Kewu awomu bapukale äpme yämit,” yang inikut. Yawetä ile apgutde, ile tiwän, Yaweale alta gwenu uwomune tahakut.

⁸Tikengä Sekem teke kuhika, Betelde gusitdä akonggak käwutkätan päku, selyotnä täwal kemat tapike yiwikut. Uwäku yiwikulu, Betelde gusitdä akonggak käwut, tiwän Aile gusitdä pukonggak käwutde, bänäkängän päku yiwikut. Unexäyā alta gwendu tahake, Yaweale uman tängenakut. ⁹Tikengä uwomu teke, päku womduwomduhim yiwitake, Negepde” kukut.

Abramu Isip päku yiwikut

¹⁰Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Tiwän Abramū womduhimu Isip päpu yiwikge pukukut. ¹¹Isip kundopningge kuxäwik, mängätinä Sarai using inikut. “Gä mängälä gwälam hikngä. ¹²Isip nanätä ganduke ‘Ile mängät,’ yakengu, nä anuwä kungäxäwa, Gä täning. ¹³Ge ayäwä kakengu, ‘Hamina’ yang yäniyo. Tiwän gäle natakengu, donuwä kupit,” yang inikut.

¹⁴U inikut using kuwäl, Isip nanätä mängätinä kawä, gwälam hikngä tikut. ¹⁵Tiwän kingge puyä ämindä kake, ku kingu “Mängälä gwälam hikngä täpätu undan kamäng,” yang inikin. Tikengä Sarai kingge yolune täke kukin. ¹⁶Tiwän kinggä Sarai täkutde tiwän, Abramde sipsip, towiyä gämän, donggi, kamel, puyä ämin yang imikut.

¹⁷Tiwändeyä kinggä Abramde mängätinä täkutde, Yawetä iwalu wäyi hikngä king, äminu undä yotnäne yiwixakin yangge yämän dambätakin. ¹⁸Andambätake, kinggä Abram yawän apän, using inikut. “Usingu inale tahakuläk? ‘Mängätinä’ yangu dasingge tiwän donanikuläk? ¹⁹‘Hamina’

ⁿ 12:9 Negewu kep uman. Tiwän yäpulinä saut.

yangu kemu inale naniwi takum? Wanin, mängtädan. Täke kunggä,” yang inikut. ²⁰Inike, puyä äminä yäniwän, itä Abram, mängtädnä, yang yänginyäpiwä, hängä täpänä undä päke kukumäläk.

Abramkät Lotkät matäke kukumäläk

13 ¹Abramdä Isip teke, mängtädnä, hängä täpänä yang päke, hipdunä Negep koggut. Notnäle wawaxu Lotkät using kogpumäläk.

²Abramu moningä silwa, gol, kälawu äminsak yangu meyä hikngä tiwäyä, päke koggut. ³Täko yiwihika, Negep teke, womduwomduhim yiwitäke, Betel kukut. Täku Betelkät Aixätde bänäkän yiwikut, tupä selyotnä tapike yiwike, ⁴alta gwenu Yawele tahakut womune. Une päku yiwike, hipdu Yawele tumuk takahut.

⁵Tixawän Lotkäyä sipsipnä, towiyä gämänä, äminu ixät kukin yangu meyä. ⁶Abramkät Lotkätdäne kälapnä meyä hikngä tiwän, kewu uwomunekänu yiwitangäsä dolikut. ⁷Äminu Abramde kälap daying yiwixakin äwä äminu Lotde kälap daying yiwixakin yanggä yanganikin. Tixawän uwomkätanu Kenan nanä Peres nanä yangu uwomunekän yiwäxakin.

⁸Puyä äminätä yanganiwä, Abramdä Lolu using inikut. “Puyä äminilu amäk wam yawä, täke dolinggak. Nilu u notnäxäluninggän. Ge amäk wamu teta. ⁹Kayo. Kewu inulung. Ge inäinä matäke kuhim. Gä hiyä käwut kuwiläkge natäpi, nä kwänä käwut kuwit. Tike gä kwänä käwut kuwiläkge natäpi, nä hiyä käwut kuwit,” yang inikut.

¹⁰Iniwän Lotdä Jodan kupi ku Soar kewu uwom kawänu, yanggänä käyä tikut, Yawele puyä bimä, ^o äwä Isipde kupi bimä. (Yawetä Sodom Gomora yangu dosipmäxawän kakut.^p) ¹¹Kewu unin kake, Lotdä kupi undä gwen inäle tuwänguke, womduwomduhim yiwitäke, gusitdä akonggak käwulunele kukut. Tiwänä Abramkät Lotkälu matäke kukumäläk. ¹²Abramu Kenan yiwixawän, Lolu kupi unggwenune yolu gäpanguyü bänäkängän päku, selyotnä Sodomu kwayimune tapike yiwikut. ¹³Äminu Sodom nanä gutongä ämin. Yawele kayine wäyi hikngä pahakakin.

¹⁴Lotdä Abramü teke kuwänä, Yawetä Abramü using inikut. “Anetä yiwike, kewu undä dayipso. Gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yangu dayipso. ¹⁵Kewu undä undayixäläxu nätä gäxät bapukaxätde gihäle tupäkände äpme damit. ¹⁶Nätä tahawa, bapuka naxälä hikngä tike, haluhalu bimä tining. Äminu täpätutä haluhalu kendeängä, bapukaxäyä kendewik. Tiwän bapuka naxälä hikngä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹⁷Kuke, kewu awomdäne belakngänä däpinä yangu undä dayipso, inale gäle gamit,” yang inikut.

o 13:10 Puyä Yawetä Idenkätanu pahakut wom. Yakap 2:8-10 kayo. p 13:10 Yakap 19:1-29

¹⁸Iniwän Abramdä selyotnä wäsipäke, Hebron täku Mamrele pa takwän däkändäkäne selyotnä tapike, uwomune yiwikut. Une täku yiwike, alta gwenu Yawele tahakut.

Abramdä Lot gatängämikut

14 ¹Täpduxu uwomune kingu malä nanä täpäläläxät täpäläläxätädä amäk äminä päpä, Kenan apä, amgin. Elamde king Kedorlaomer, Babiloniale king Amrapel, Elarde king Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, kingu Kenan nanäxät amgin. ²Kingu Kenan nanä using: Sodomde king Bera, Gomorale king Birsa, Atmale king Sinab, Seboimde king Semeber, äwä Belale king. Bela äpmanu Soar yang inikaying. ³Kenande kingu uläkwäxu amäk äminä päke, Sidim Kupi kukin, Sol Yanggä Gwende kwayimune.

⁴Using tupä Kenan nanä Kedolaomerde gepbine yiwixawä, krismasu 12 apuxuwän, krismasu 13 täpäne mähe natake, wamnä donggwälamikin.

⁵Ile tiwän krismasu 14 täpäne Kedolaomerxät king notnäxät amäk äminä päpä, Astoret Karnaim apu Repa nanä sipmäke, Ham apu Sus nanä sipmäke, Sawe Kiriataim apu Em nanä sipmäke, ⁶Seir täwal däkändäkäne apu Hor nanä sipmäke, Elparan nanä apu sipgin. Elparanu kepdän däkäle inälängändän. ⁷Unetä täpä täkwämbän, Enmispat, äpmanu Kades yang inikayingune ku, Amalek nanä sipmäke, kepnä unda päke, Amori nanä Hasason Tamar yiwäxakinkäyä sipmäke, kepnä unda päkin.

⁸Unin sipä, kingu Sodom nanä, Gomora nanä, Atma nanä, Seboim nanä äwä Bela nanä yanggä amäk äminä päpä, Sidim kupine päku ämningge tändäkngakin. ⁹Elamde King Kedolaomer, Babiloniale King Amrapel, Elarde King Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, ixät amgin. Amäk äminu 4 täkwäkgänetä apä, amäk äminu 5 täkwäkgänexät amgin.

¹⁰Sidim Kupi Gwenune, gänangä däkändäkä koltatäne käyä. Tiwän amänggawä täke doliwän, Sodomde amäk äminäxät Gomorale amäk äminäxät andatäkuningge tahake, notnä kolta gäpmane päpu sipän, notnä täwal däkändäkäne datäkukin. ¹¹Datäkuwä iwalnätä päku, Sodomdäne Gomoratäne yang hängälapanä nakngä yang päkin. ¹²Tixawän Abramde notnäle wawaxu Lot Sodom yiwäxakutde, amäk ämindä hängä täpänä Lot yang päke kukin.

¹³Tiwänä äminu andatäkukinu täpätutä apu, Abram Hibru uläpä inikut. Äminu Amor nanä täpätu umanä Mamre, panä takwän däkändäkä käyä. Tiwän Abrahamu pa undäkändäkäle kwayimune yiwixakut. Eskol, Aner yangu Mamre epänepän notnä. Tupä Abram, Mamre, Eskol, Aner yang gatakatak tahaningge wamu aläkakut. ¹⁴Abramu wawakngä täkinde natake, amäk äminä Abramde yolune alakinu 318 ämin yangyäwämbän, päku iwalnä yäwatäke kuhika, Dan yot gäpangune kukin. ¹⁵Kupiläne Abramdä amäk

äminä uhike pewän, iwälnä sipä datäkuxawä, yäwatäke kuhika, Hoba kukin, Damaskusde not käwutkätan. ¹⁶Kuke hängäläpä iwälnätä päkinu, wawakngä Lot, Lotdäne hängäläpä äwä wäwi mängälä yang päkapgin.

Melkisedekgä Abramü wam gwaläng inikut

¹⁷Abramdä King Kedolaomerxät king notnäxät sipmäke, hipdunä Sawe Kupi bä Kingge Kupi yang inikayingune apuxawän, Sodomde kingu Abramkät yiwik yähimäläkge apgut.

¹⁸Tiwänä Melkisedexu Salemde kingkäyä Abramde apgut. Täkapu brektät wainkät imikut. Melkisedexu Anätu Enetängä Nanä Töpäle prisde yiwikut. ¹⁹Itä apu wam gwalängu using imikut. “Abram, Anätu Enetängä Nanä kepät yekäpkät pahakut täpätä, gäle bänip kwikwixu äpme gamik. ²⁰Tiwän Anätu Enetängä Nanä Töpäle uman yatängenatnim, inale itä iwälda kätakgane pewän sigguläk,” yang inikut. Iniwän Abramdä hängäläpä upuke, 9-u inäle pexäwik, 1-u Melkisedekge imikut.

²¹Tiwänä Sodomde kingu Beratä Abramü using inikut. “Hängä täpä gikale pexäwik, äminakän namiyo,” yang inikut.

²²Tiwändeyä Abramdä using inikut. “Kätaknga tängenake, Yawe, Anätu Enetängä Nanä, kepät yekäpkät pahakut täpäle umande wamu hiyäkän hikngä yänggat. ²³Hängä täpätu gätäne dohikngä täpit. Täwikge tret bä bälängyayikge kätak yangu mätekngä. Tiwändeyä dowäpit. Using päpitnä, gätä ‘Nätä tahawa, Abramü hängänämbamgän tikin,’ yang yeyä. ²⁴Hängä täpätu ninale doläpit. Tike hängä amäk äminatä anayingu unin. Tike Aner, Eskol, Mamre yangu näxat kukumäng. Ge hängä mätekngä itäkän päning,” yang inikut.

Yawetä Abramü hiyäkän wam inikut

15 ¹Abramdä awewelike kaxawän, Yawetä apu, wamu using inikut. “Manaxälayo. Nä tulungguka bimä. Tike bänip gwalängge hängä inulung gamit,” yang inikut.

²Tiwän Abramdä yäkwäle inikut. “Täkeläpä Yawe, hängä dasä bimä namläk? Enganga wenä. Ge nätä kupa, Elieser Damaskas nanä täpätä näle tangge yiwike, hängäna päpik. ³Engangu donamikuläkge, puyä ämina täpätutä näle hängä päpik,” yang inikut.

⁴Iniwän Yawetä wamu hipdu using inikut. “U. Gäle hängä äminu uläpätä dowäpik. Tike gika wawak hikngätä päpik,” yang inikut. ⁵Inike kepman täkepukge using inikut. “Yekäpkätan kake, kuminamu kendeyo. Kendetnangäsä tinggak? Bapuka using tining,” yang inikut.

⁶Iniwän Abramdä Yawele bänip tiwän, Yawetä “äminomän” yang inikut.

⁷Tiwänä hipdu Yawetä Abramü using inikut. “Nä Yawe. Nätä kewu awomunin gamitde Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangunetä täkapgum, gän,” yang inikut.

⁸Tiwän Abramdä inikut. “Täkeläpä Yawe, dasing tahawi kakengä, hiyäkände yangu natäpit?” yang inikut.

⁹Iniwän yäkwäle inikut. “Towiyä gämän mängälä gwendu, meme mängälä gwendu, sipsiwu wäwi gwendu, undä krismasnä gwenalä gwendu, äwä kombunanang mätexu gwendu, päkalu gwendu yangu päkapu namiyo,” yang inikut.

¹⁰Iniwänä Abramdä undä Yawele päkapu, bänäkängän wehike, käwutdu pexäwik, käwutdu petäke kuwän, täkngayalä tikut. Tikengä kwäwilu dowehikut. Tike gwendu käwutdu täkngane teke, gwendu käwutdu täkngane tekut. ¹¹Pewän dayike, kápämdä epu naninngä epä, Abramdä yäwambän datäkukin.

¹²Tiwänä gusitdä pukuxawän, Yawetä natäpän, däpmunä kupsä hikngä pekut. Pexawän, kupilä täkngaxät naxälä täkngaxät apän naxälakut.

¹³Tiwän Yawetä inikut. “Wamu ganiwa, hiyäkängän natäpso. Bapuka kewu womdune päku, apuyiwit däkngake, uwomune nanäle kematde yiwitning. Tiwän puyä kitokngä yämä pahaxawä, äminu sipmäxäwik pahawä malixawä, 400 krismas apuxuning. ¹⁴Tiwän äminu gin pahawä maliningu, nätä tokngä däkä äpme yämit. Tiwän bapuka hängä täpänä naxälä päke, yolu uwomu teke kuning. ¹⁵Tiwänä gän, yiwitake kuhika, äminälake hikngä damänsim tike, bänip kwikwik täkngane kupi kwayining. ¹⁶Bapuka gwenu gwenaläxät gwenaläxät sakngäläxawänä, ane apning. Amor nanäle wäyinä inulung hikngä tiwän kakengä, anetä yäwämba epuxuning,” yang inikut.

¹⁷Gusitdä pukuwän kupilä tiwänu, gäpma kupänä käyä gwenkät, aläkätäwu däkinä käyä täpaxätdä tingalake, kälawu wehike pekulune bänäkändekän apuxukumäläk. ¹⁸Täpduxu unggwenune Yawetä Abramü hiyäkän wam täknga using inikut. “Bapukale kewu awomunin yämit, Isipde yanggä dupinetä apuxu yanggä inulungu Yufrites dupine. ¹⁹Ken, Kenis, Kadmon, ²⁰Hit, Peres, Repa, ²¹Amor, Kenan, Girgas, äwä Jebus yangge sakngayile kewu undä bapukale yämit,” yang inikut.

Hagartä Abramde wawaxu Ismael dukngikut

16 ¹Sarai, Abramde mängälu, engangu dondukgikut. Tiwändeyä mängälä täpätu Isip nanä puyä äminäle yiwikulu umanä Hagar. ²Ge Saraitä Abram inikut. “Yawetä bänipna umumbän, engangu dondukgit. Ge kuyo. Tiwän puyä äminaxät däpmunu pesimäläk. Dasingga? Itä enganga äpmembä betangamik?” yang inikut.

Iniwän Abramü täke natäpät, Saraitä yawänun. ³Abramu Kenan täku krismasu 10 yiwikut. Tiwänä, Saraitä puyä äminä Hagaru Abramde imikut.

⁴Tiwän Hagarxät yiwät, tängene käyä tikut. Tiwän kake, Hagaru inäle natäpänu axopgut. Tiwän towikngä⁴ Saraile natäpänu aepgut. ⁵Tiwänä

⁹ 16:4 Hängä täpä uhike towikngä däknakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyämningge uhike, towikngä däknakakin.

Saraitä Abramü using inikut. “Gätä tahawi, nä meyä pänggat. Puyä ämina uläpä nina gäle kätaxune tekum. Tiwändeyä Hagaru tängene käyä tiwän kake, itä nandupänu, kwakwakngä tinggak. Ge Yawetä gäxät näxälu äpme uhinggiwik,” yang inikut, Saraitä Abramun.

⁶Yawän yäkwäle Abramdä using inikut. “Täke. Gika puyä ämin. Gika dasingga tahawiläkge natäläxu, gika tängäne yiwixak,” yang inikut. Yawänä Saraitä mähemähe kaxäwik tahanggawän, Hagaru datäkukut.

⁷Yawele ängelatä kepgän gomune, Hagaru yanggä akondokayingune kakut. Yanggä akondokayingu unggwäxu Surde kähit kwayimune yiwixak. ⁸Tiwän ängelatä using inikut. “Hagar, Saraile puyä ämin, sänetä apuläkngä, säne kunggaläk?” yang inikut.

Iniwän “Nä towiknga Saraile naxälake datängapunggat,” yang inikut.

⁹Iniwän Yawele ängelatä inikut. “Hipdu päku towiknga Saraile gepbine yiwiyö,” yang inikengä, ¹⁰unetäkänu using inikut. “Nätä tahawa, ayika sakngälawä meyä tiwän, kendetnangäsä doliwik. ¹¹Gä äpmanu tängakane käyä. Ge engangu wäwi täpä dukngiwiläk. Tikengä umanä Ismael’ yang iniyö, inale kwänämu tiläxu, Yawetä anatak. ¹²Wawakga uläpä donggi tuk bimä däkngeake, äminbamde iwalnä däkngeawik. Däkngeawän yäkwäle iwalnä däkngeawä, tahake yiwitning. Tikengä notnämbamkälu gupsängu doyiwitning,” yang inikut.

¹³Yawetä Hagaru wam inikutde, “Ananduxak Täpä axat,” yake, umanä täkngeatu using inikut. “Anätu Ananduxaläk Täpänin” yang inikut. ¹⁴Ile tiwän yanggä akondokayingu unggwäxu umanä “Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä” yang inikin. Yanggä akondokayingu unggwäxu Kadeskät Beretkätde bänäkängän yiwäxak.

¹⁵Tiwänä Hagardä Abramde wawak dukngiwän, Abramdä umanä Ismael yang inikut. ¹⁶Abramu krismanä 86 yiwixawän, Hagardä Ismaelu une dukngikut.

Wamu gupnä matäkindäne

17 ¹Abramu krismanä 99 yiwixawän, Yawetä apu inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Näxät gatäke yiwixäwik, nomängän pahayo. ²Kontraknga gäxät tahakumäxu aläpa kitokawän, tahawa bapuka meyä hikngä tiwik,” yang iniwän, ³Abramdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temgut.

Tiwän Anätutä using inikut. ⁴“Näle kontraxu using. Mahande kantri yiwitäke kuninggäne bapunä däkngeawiläk. ⁵Ile tiwän umanda Abram^s yangu dongganikaning. Tike umanda Abraham^t yang ganikaning, inale nätä pahawa, bapuka meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning.

^r 16:11 Hibru wamune ‘Ismael’ yangu yäpuli Anätutä anatäxak. ^s 17:5 Abram yangu yäpuli ‘nanä umanä käyä täpä’. ^t 17:5 Abraham yangu yäpuli ‘äminu meyäle nanä’.

⁶Nätä tahawa, bapuka meyä dukngixäwik, kantri däkngake yiwitake kuning. Tiwän bapuka täpätuyi kingge yiwitning. ⁷Kontraknga hipdu täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapuka mahande alätninggexät. Nä gäle Anätuka, tiwän bapuka mahande alätningge Anätunä. ⁸Gä Kenande kewune apuyiwitde päkapu yiwixaläk. Tiwändeyä kewu Kenandäne awomu undä gäxät bapuka mahande alätningkätde gihäle tupäkände damike, Anätunäle yiwit,” yang yakut.

⁹Tikengä unetäkänu using inikut. “Gäxät bapuka mahande alätningkälu näle kontrak tawake yiwitnong. ¹⁰Kontraknga uläknga using. Wäwi undä gität yiwixayingu, yämunäle gup matänong. ¹¹Kontrakngitde tuwängge gupnä matäkaningu uläkngatä yiwik. ¹²Wäwi gität yiwitning, engangu wäwi alake täpduxu 8 yiwitning, äwä malä nanä puyä äminsäle moninggä uhining yangu, undä gupnä matänong. Usäkän bapuka mahande alätningkäyä usinggän tahanong. ¹³Yotsäne alätning bä moninggä uhining yangu undä gupnä amatänong. Uläkngatä tuwängge yiwän, kontraknga iwikge yiwixäwik. ¹⁴Tike wäwi täpätu iminda gupnä domatäwixu, näle kontraxu doläwämbik. Ge aläwämbä epuxuyok,” yang inikut.

¹⁵Täkngatu using inikut. “Mängätäda Sarai yang inikakinu aleke, Sara yang ininong. ¹⁶Nätä bänip kwikwik ima, wawakga dukngiwik. Unetäkänu nätä bänip kwikwik ima, yotyotde hawanä däkngawik. Tiwän ayinä täpätuyi kingge yiwitning,” yang inikut.

¹⁷Iniwän Abrahamdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke, using natäpgut. “Wäwi krismasnä 100 tiwänu, engangu äpme towimbik? Saraxäyä krismasnä 90. Ge engangu äpme dukngiwik?” yang natäpän, kwakwakngä tiwän mikut. ¹⁸Tikengä Anätu using inikut. “Wamu yaläxu, Ismaelde takembä imiläk?” yang inikut.

¹⁹Tiwänä Anätutä inikut. “Ile donatake yat. Tike mängätäda hikngä, Saratä wäwi täpätu äpme dukngiwik. Tiwän umänä Aisak yang iniyu. Tiwänä kontraknga ixät tahake, täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapunä mahande alätninggexät. ²⁰Ismaelde yaläxu anatät. Ge ixäyä bänip kwikwixu äpme ima, engangu meyä towimbik. Wawakngä 12 towimbän, uläkwäxu kuhiläle yiwike, kantrinä täke yiwitning. ²¹Tiwändeyä kontraknga uläknga Aisakät tahahim. Äminu uläpä krismasu ende gwenuneyä Saratä kake täpik, täpduxu asawomune,” yang inikut. ²²Wamu Abraham iniwän puluwänu, Anätu axukut.

²³Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamdä Ismael, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä uhikut yangu wäwi undä gupnä Anätutä inikut using matäkut. ²⁴Abrahamu krismasnä 99 tixawän, gupnä matäkin. ²⁵Tike wawakngä Ismaelu krismasnä 13. ²⁶Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamkät Ismaelkätde guwu matäkin. ²⁷Abraham, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä malä nanä uhikut yangu wäwi undä gupnä matäkin.

Äminu täpöyalä täpätu Abrahamde apgin

18 ¹Abrahamu selyotnä Mamrele pa takwän däkändäkäle kwayimune täku tapikut. Ngä täpduxu gwendune gusilu tokngä tiwän, selyotnäle yämäne yiwixawän, Yawe apgut. ²Abrahamu kuhilä kwayiwän enawän, äminu täpöyalä täpätu päkapu yiwikinä dayipgut. Unin dayikengu, selyotnä yämä däkäneta ihapmake kuke, sopäso pä puke, kuhilä kep däkäne temgut.

³Temäke using yakut. “Bulämbam täpä, nä ilakngä nandukengu, puyä äminda manapmake kuyo. ⁴Puyä ämina iniwa, yanggä täkapu damän, bälängsä häluke, pa andäkale gepmäne yiwä täkanong. ⁵Näle apuyingge, naxu mätekngä hangdama, nakitokakengä, axunangge natäyingune kunong,” yawän, “Täke. Usingu täke tahawiläk,” yang yakin.

⁶Tiwän Abrahamu yupsäng ihapmake, selyotkätan koptut, Sarale. Ko Sara using inikut. “Flawa gwälamu bulämbamu tupöyalä päke, bret hayo,” yang inikut.

⁷Tikengä ihapmake, towiyä gämände kukut. Ku towiyä gämän mätexu tänge ilakngäkänu gwendu täkapu, puyä äminä täpätule imän, itä yupsäng matäke hakut.

⁸Tiwänä towiyä gämändäne mäm yanggä kälukät, äwä mäm yanggä awäke pewä kitokakinkät, towiyä gämän mätexu u hakinkät päkapu yämikut. Yämike, pa gepmä yiwike, daying yiwixawän, nakin.

⁹Tikengä using inikin. “Mängätä Sara sandan?” yang yawä “Endesing. Selyotkätan,” yang yänikut.

¹⁰Tiwänä u yiwikinu täpätutä using yakut. “Täpduxu asämbimä gwenu krismasu endengwenune apa, mängätä Sara engangu wäwi täpä kake täpik,” yang inikut.

Wamu u yakinu, Sara selyolune yiwixäwik natäpgut. ¹¹Abrahamkät Saraxälu äminäläke hikngä tiwät, engangä dukngitngäsä täpduxu ayapmikut. ¹²Ge Sara using natäpgut. “Apnaxät nilu äminäläke alimäk. Engang äpme dukngiwik yake yänggak?” yang natäke, mipäkohopikut.

¹³Tiwän Yawetä Abrahamu using inikut. “Sara inale mikgak? ‘Engangu kake tängängäsändo. Äminäläke alit,’ yangu inale yänggak? ¹⁴Hängä täkngatu Yawetä using tiwik yang natäpänu, doaläwik? Tiwän täpduxu angganit gwenune hiyäkände äpme apit. Tiwän engangu wäwi täpä kake täpik,” yawän, ¹⁵Sara anaxälake “Domit,” yawän, Yawetä “Hiyäkände. Amiläk,” yang inikut.

Abrahamkät Täkeläpaxätdä Sodomde yakumäläk

¹⁶Äminu uläkwäxu Sodomde kuningge enawä, Abrahamkät kukin. Kuke päku kahitbänä yiwike, yot gäpangkätan kakin. ¹⁷Yawetä using natäpgut. “Hängä tahawitde natälu, Abrahamu doxanghopike tahawit,

¹⁸ inale Abrahamu bapunä sakngälake, kantri inätä take yiwä, kitokngänä käyä tiwik. Tiwän Abrahamde tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning. ¹⁹ Abrahamu, engangä, bapunä yang yänindämumbän, nomängän tahaxäwik, Yawele kahit täwaningge tuwängukum. Ge hiyäkän wamu Abraham inikumu, inä using pahawit,” yang natäpğut.

²⁰ Tikengä Yawetä using inikut. “Sodom nanäxät Gomora nanäxät gutongä hikngä pahaxawä, kwänäm tixäwik, näle yayingu meyä hikngä. ²¹ Ge nina pukuke dayikengä, hängä wäyi pahawä wamu natäpğumu hiyäkän bä kem yang natäpğit,” yang inikut.

²² Tiwänä äminu Yawexät kukin täpäyalu Sodomde kuxawät, Yawexät Abrahamkälu ayiwikumäläk. ²³ Yawetä yiwikulune inälängän ku, Abrahamdä using inikut. “Ngä dasing? Äminomänkät gutongä äminkät undä sipnangge tinggaläk? ²⁴ Ngä äminomänu 50 tiwänu, ile butayä donatäxäwik, yolu undä gäpangu pahawi malining? ²⁵ Gätä gutongä ämin sipmäkengu, äminomänu dosipnangäsä, inale undä sipmäkengu, meyä usakän yämiläxunin. Kekem using dolahanangäsä,” yang inikut.

²⁶ Tiwänu Yawetä using inikut. “Sodomkätanu äminomänu 50 dayikengu, butayä ile natake, yolu undä gäpang tewa yiwik,” yang inikut.

²⁷ Tiwänä Abrahamdä hipdu using inikut. “Nä kep ämingän. Wamu yänangäsändo. Tiwändeyä hipdu yäwit. ²⁸ Äminomänu 5-u wenä tiwän, 45-kän tiwänu, dasing? Yolu undä gäpangu asipiläk?” yang iniwän, “45 dayikengu, dosipit,” yang inikut, Yawetän.

²⁹ Tiwänä hipdu using inikut. “Ngä 40-kän tiwänu, dasing?” yawän, “Äminu 40 uläkwäke tiwänu, dosipit,” yang inikut.

³⁰ Iniwän hipdu “Täkeläpä, tokngä manandupso. Hipdu yänanggenggat. Ngä 30-kän tiwänu, dasingga?” yawän, “Dowahawit, 30-kän tiwikäyän,” yang inikut.

³¹ Iniwän hipdu inikut. “O, Täkeläpä, wamu hipdu angganinggat. Ayäwa kakengu, mähe manatängamiyo. Ngä undanu 20-kän tiwänu, dasing?” yawän, “20-kän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³² Iniwänä “O Täkeläpä, wamu wäsekngä hikngä ganiwit. Dasing? Äwä undanu 10-gän dayikengun?” yawän “10-gän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

³³ Tiwänu wamu yakumäläxu, une using ku yiwikut. Tiwän Yawe teke kuxawän, Abrahamu yotnäle hipdu kukut.

Yawetä Sodomkät Gomoraxät sipğut

19 ¹ Lolu taunu Sodomde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yakakin womune puku yiwike yiwixawän, ängela uläpäyalu kupilä täkngaläknga kundopğumäläk. Kundopät dayikengu enake, ku sopäsopä uläpäyatde puke, kuhilä kep däkäne temğut.

²“Bulāmbam täpä, nä puyä äminsä. Ge yotnane apät kuna. Päku bälängsä häluwät, une petnim. Ge enakengä, gihä natämäläxune kuhol,” yang yänikut.

Yäniwän yäkwäle using yakumäläk. “Ane, kekewune pesim,” yang inikumäläk.

³Tiwän Lotdä kitokawän, ile yolune kukin. Flawa yisnä wenä hangyämike, nakäyä meyä hake, yämän nakin. ⁴Yämän nake, awetningge däpi tixawän, wäwi Sodom nanä undä, wawakdäkä, äminäläke yang Lotde yolu yiwit täpän gwähawän, ⁵Lotde yangoke yakin. “Äminu gäle apumäläxu, yawi epuxuwät tahakana,” yang yakin.

⁶Tiwän Lotdä epuxuke, yämä mehene gupsäng tahake, yänikut. ⁷“O mäte notna. Wäyi tāknga usingu malahanong. ⁸Tike yāpana täpāyalā wāwixālu doyiwixayingu undan. Ge unin päkepu dama, gihä natāying tāknga unuxät yiwitnong. Tike äminu alāpāyalu mawahawā malinong, inale näle yolunekän apumäläk,” yang yänikut.

⁹Yäniwän, “Kuke nipmit,” yang inikin. Inikengä yakin. “Lolu womdune nanä täpätä päkapu yiwike, ninu gutongä äminde nininggak,” yang yakin. Tikengä using inikin. “Meyä ulāpāyatde natāmäng tāknga gäle tahana, meyāmbamu gätä päpiläk,” yang yake, Lolu tekwätāmapä kuxawän, yämä uputningge tahakin.

¹⁰Tiwändeyä okupi yiwikumäläxu ulāpāyatdä Lolu tulitāmapät kopän, yämä gupsäng tahakuhikumäläk. ¹¹Tikengä kepmän yiwikinu ulākwāxu undä pahawät, kayi kupilawä, yämä dākä kanangäsä dolikut.

¹²Tiwänä ulāpāyatdä Lolu using inikumäläk. “Yepmäka, wawakga, yāpaka, bā gikaxät nanä täpätuyi andanu käyā kakengu, päpi awomu teke kukanong, ¹³inale yolu anggapangu awahata malining. Äminu ane nanätä gutongä pahaxawä, Yaweke kwänäm tixāwik yayingu meyä hikngä tiwän, Yawetä niningyāpiwän, nitdä pahata maliningge apumäk. Ge notda päpi, yolu awomu teke kukanong,” yang inikumäläk.

¹⁴Iniwät Lolu enake epuxuke, yepme yāpanä ulāpāyat pähimäläkke tuwungukin täpāyatde kuke yänikut. “Yupsäng enake, yolu anggapangu teke kukahol, inale Yawetä pahawän malinangge tinggak,” yang yäniwän, “Yamāndetbā nininggak?” yang natāpgumuläk.

¹⁵Gusilu moyokän akondoxawän, ängelatä Lolu iningyāpikumäläk. “Mängätä yāpaka yang päke epuxunggayo. Tike yolu anggapangkät pahata malinäng,” yang inikumäläk.

¹⁶Tiwändeyä Lolu hipnalä tahangyiwikut. Tinggawän ängelatä Lot mängätnä yāpanä yang kätakngäne päke, epu päke kukumäläk, inale Yawetä Lotde butayä natāpgut. ¹⁷Epu päke kuke, ängela täpätutä using yänikut. “Tupäkände datākukanong. Päkungu kupi gwenune mayiwä tākānong. Tiwän malāpā täkwāmbän kanong. Tupäkändekän täwalune datākukanong. Tike dahipän kumnäng,” yang yänikut.

¹⁸Tiwändeyä Lotdä using yakut. “O, Bulämbam täpä, usingu mayawi tahanom. ¹⁹Nä axumnangäsä tiwändeyä, gätä puyä äminda ilakngä nanduke, nandung yiwixawi, käluk yiwixat. Tiwän täwalu malä hikngä. Ge unele datäkuxätna, meyä uläkngatä apungu, anihpän kumnimunin. ²⁰Tike yolu atunggäpangsimu wäkngäsim. Tiwän mätekngä hikngä. Ge une tākembä datäkuke doxupit?” yang inikut.

²¹Iniwän ängelatä inikut. “Täke. Wamu u yänggaläxu using tahawit. Yolu unggäpangsimu dowahawa malining. ²²Tiwän yupsäng ihapmäke, datäkunggayo, inale yolu gäpangsimune doxuxawi, näta hängä tākngatu pahanangäsändo.” (Yolu unggäpangsimu Lotdä mätekngä yang inikutde, umanä Soar yang inikakin.^u)

²³Gusilu moyokän ako apuxawän, Lolu Soar kundopgut. ²⁴Kundopän kakengä, Yawetä huwu tokngä yähakaying gwengwenu, yekäpkätandä pewän, hopätä epukaying bimä tāknga epgin, Sodom Gomoraxätanun. ²⁵Tiwän Yawetä pahawän, ämin, yot, hängäläpä yangu kupi unggwenune yiwixayingu undä yähakukin. ²⁶Unin ihiwän natäke, Lotde mängälu täpän täkwämbän kake, hup bimä” däkngeke, däp täpä yiwikut.

²⁷Yolu yähakuxawä, gwäsi hikngä Abrahamu Yawexät yakap yiwikumäläk womune täku yiwike, hapäpu, ²⁸Sodom, Gomora, kupi unggwen yang kaxawän, gwäha bulämbam hikngä kewu uwomkätandä mingändäkä bimä gwendä kopän kakut. ²⁹Anätutä yot kupi unggwen yang pahawän malikin täpduxu, Abrahamde natäke, Lolu iniwän, andatäkuke meyä uläknga yapmikut.

Lotde yäpa

³⁰Lolu Soar yiwitnanggengu anaxälake, yäpanä täpäyalu päpän, päko täwal däkäne hupgänangkätan yiwikin. ³¹Täpduxu gwendune päyenätä ulapnä inikut. “Nanilu äminäläke hikngä alinggak. Tiwän kewu anggomune mängälä ayä käyäkän. Tike kewu awomkätanu nit päke yiwitnangäsä wäwi wenä. ³²Ge nanilu wain imita, tängoke andatdawuwänä, unuxät petnim. Unetäyä engangu käyä tiwik,” yang inikut.

³³Ge kupilä unggwenune nanä wain imät tängopgut. Tangopänä yäpanä yakap täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

³⁴Kwepdätä päyenätä ulapnä inikut. “Kupilä unggwenune nankälu axuwa pemäk. Ge hipdu imita tängoke datdawuwik. Tiwänä kuwi pesimäläk,” yang inikut. ³⁵Ge kupilä unggwenune wainu hipdu tängoke datdawuxawänä, yäpanä mahan täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

^u **19:22** Hibu wamune ‘Soar’ yangu yäpuli mätekngä. ^v **19:24** Huwu unggwenu umanä sulfa. Däkita bimä yähakaying. ^w **19:26** Hup bimä undäkä sol.

³⁶Unin tahakengä nanätä yäpanäle engangmuhiwu pängyämikut. ³⁷Tiwänä yäpanä yakäp täpä engangu wäwi täpa dukngike, umanä Moap^x yang inikut. Ile tiwän Moap nanä äpman yiwixayingu, Lotdä bapunä dakngawän yiwixaying. ³⁸Inä usinggän yäpanä mahan täpaxäyän wawakngä dukngike, umanä Ben-Ammi^y yang inikut. Ile tiwän Amon nanä äpman yiwixayingu^z, Lotdä bapunä däkngawän yiwixaying.

Abimelekgä Abrahamde mängät täkut

20 ¹Abrahamu Mamrele pa gänang teke, Negep päku, Kadeskät Surxätde bänäkan yiwikut. Päku Geraru mätekgä wesim yiwixäwikngä, ²mängätnäle “Hamina” yang yakut. Tiwänä Gerarle kingu Abimelekgä puyä äminä yäningyäpiwän, ku Sara täkapu imä, yotnäne tekut.

³Tiwän kupilä gwendune Anätutä dambu tängäne apuke, Abimelexu inikut. “Gä axumnangge tinggaläk, inale Gä mängälä uläpä täkuläxu ayä käyä,” yang inikut.

⁴Tiwändeyä Abimelexu Saraxät däpmunu dowekumäläk. Ge Abimelekgä using inikut. “Täkeläpä, äminu gutongänä wenä asipiläk? ⁵Abrahamdä Sarale ‘Hamina,’ yawän, Saratäxayä ‘Hamina,’ yakut. ‘Ayä wenämbä,’ yake yäwa ku täkapgin. Tiwändeyä nätä gutongä täkngatu ile dolahakum. Ge undanu gutongä wenä,” yang inikut.

⁶Iniwän Anätutä dambu tängäne inikut. “Hiyäkände. Gä donatäxäwik tahakuläk yangu anatät. Ile tiwän, nätä natäpa, mängälä uläpä doläke, wäyi täknga dolahakuläk, nälen. ⁷Ge mängälä uläpä hipdu ayäle imiyo. Äminu uläpä profet. Ge aimi, itä gäle tumuk wam yawänu, Gä doxupiläk. Tike doimiläxu, yäko! Gä äwä gikaxät nanä yangu undä axumning,” yang inikut.

⁸Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelekgä puyä äminä undä yangyäwämbän apä, meyä apgutdäne yäniwän, anaxälakin. ⁹Tiwänä Abraham yatäwämbän apän, inikut. “Gä ninde dasing tahanggaläk? Nätä gäle meyä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä Gä kem yake, meyä täknga ninde täkapunggaläk. Äminbamdä dowahakaying täknga, gätä ninde tahanggaläk. ¹⁰Yäpuli inale hikngä tahakuläk?” yang inikut.

¹¹Tiwänä Abrahamdä inikut. “‘Ane nanä Anätule donaxäläke, nuke mängätäna tänäng,’ yang natäpgum. ¹²Tike ‘Hamina’ yangu hiyäkände yakum. Nanilu uläpäninggän. Tike mingilu inäinä. Tiwändeyä mängätnäle täkum. ¹³Tiwänä Anätutä natäpän, yotna teke, kewu

^x 19:37 Hibru wamune ‘Moap’ äwä ‘nananetä’ yangu guläkngä usäkän bimä.

^y 19:38 Hibru wamune Ben-Ammi yangu yäpuli notnambamde wawak. ^z 19:38 äpman yiwixayingu Mosesdä wamu aläkngä temgut. Täpduxu inä yiwikut womune natäke ‘äpman’ yang temgut.

womduwomdu tihikuxäwik, mängätna using inikum. ‘Gätä näle nomän tahaxawi, yotyotbä säneka kuhimu, näle gätä “Hamina” yang yäniyo,’ yang inikum,” yang yakut, Abrahamdän.

¹⁴Tiwänä Abimelegä Sara Abrahamde hipdu imikut. Imike towiyä gämän, sipsip, puyä ämin yang imikut. ¹⁵Imikengä Abrahamu using inikut. “Awomu näle kepgän. Gika sawomuneka yiwitnangge natakungu, une yiwiyö,” yang inikut.

¹⁶Inikengä Sara using inikut. “Nätä hamindale moningu silwa meyanä 1000 sekel^a imit, gutongä uläknga gäle tahakumden. Tiwän äminbamu gäxät yiwixayinggä using natäpning. ‘Gä gutongä täkngatu dolahakuläk,’ yang natäpning,” yang inikut.

¹⁷⁻¹⁸Tiwänä Abrahamdä Anätule tumuk wam yakut. Tupä Abimelegä Abrahamde mängät täpän, Yawetä mängälä undä Abimelekät nanä engang dayike pänangäsä bäniyā umukut. Tiwäna Abrahamdä ile tumuk wam yawän, Anätutä Abimelek, mängätinä, mängälä puyä äminä yang gatängyämän, hipdu engang dayike pänangäsä täke tikin.

Saratä Aisak kake täkut

21 ¹Yawetä Sarale natake apuke, yakäp wamu hiyäkän täknga yakulu tahawän bulä tikut. ²Abrahamu äminäläke aliwänä, Sara tängene käyā tiwän, täpduxu Anätutä yakut gwenune, engangu wäwi täpä kake täkut. ³Täpänä Abrahamdä umanä Aisak^b yang inikut. ⁴Tixawän täpduxu 8 gwendä apän, Abrahamdä engangäle gup matäkut, tupä mämä wam täknga Anätutä yakut using. ⁵Abrahamu krismasnä 100 yiwixawän, Aisaxu alakut.

⁶Saratä using yakut. “Anätutä bänip gwaläng täknga namän, axuläkake mikgat. Ge äminbamdä ile natakungu, näxät axuläkake mitnim,” yang yakengä, ⁷unetäkän yakut. “Tupä äminbamu ‘Abrahamde mängälu Sara engangä dombä kake täpik?’ yang natäpgin. Tiwändeyä Abrahamu äminäläke aliwänä, engangä kake tänggat,” yang yakut.

Abrahamdä Hagarxät Ismaelkät yangyävambän kukumäläk

⁸Aisaxu bulämbam tike, mämu tewän kakengä, Abrahamdä naxu bulämbam gwen hawän nakin. ⁹Tiwänä Saratä kaxawänu, wawakngä Aisaxu Abrahamdä Isip nanä mängälä Hagar uläpä täkutde wawakgä wäyi täkngaläknga inixäwik inimikut. ¹⁰Kakengä Abrahamu inikut. “Mängälä puyä äminda uläpäxät wawakngäxälu yangyävambi kukakun. Axungwäxawi, puyä äminda uläpäle wawakgä hängä täpäka dowäpik. Tike näle wawaxu Aisakgäkän päpik,” yang inikut.

^a 20:16 Hibu wamune 1000 sekel yangu 11.5 kilogram. ^b 21:3 Aisak yangu yäpuli ‘mikgak’.

¹¹Ismaelu Abrahamdä inä wawak. Ge ayangyävambikge yawänu, meyä päkut. ¹²Tiwän Anätutä Abrahamu using inikut. “Wawakga Ismael äwä puyä äminda Hagar yangyävambiläkge, meyä mawäyo. Saratä dasingga yak using tahayo, inale ‘Bapukambamu meyä hikngä tiwik,’ yangu hiyäkän wam täknga ganikumu, wawakga Aisakge tiwän yakum. ¹³Tike puyä ämindale wawakäyä tahawa, meyä sakngälake kantrinä inätä täke yiwitning, inale ixäyä wawakga,” yang inikut.

¹⁴Kwepdätä gwäsi hikngä, Abrahamdä nak, yanggä kälap guwune uhike pekinunin yang päkapu, Hagarde gwälamune pekut, wawakngäxät. Pewän päke, Berseba kepgän womune päke tihikukut. ¹⁵Yanggä kälap guwune päkulu alängopät puluwän, wawakngä pa mätekngä kwämbätsimde gepmä tekut. ¹⁶Teke “Wawaknga kayitä hikngä doxaxawa kupik,” yake, inäkän päku malähimsim yiwixäwik, kwänämnä tikut.

¹⁷Engängä kwänäm tiwän, Anätutä natäpğut. Tiwän Anätule ängelatä Hagaru yekäwunetä using inikut. “Hagar, inale tikgaläk? Engang täpä awexäwik tixu, Anätutä anatak. Ge manaxälayo. ¹⁸Ku kätakngäne täke täpi enawän, inale nätä tahawa ile engangu meyä sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitning,” yang inikut.

¹⁹Tiwänä Anätutä tahawän, kayi kakalä tiwän, gäpma yanggäle kwayikinu däkätu kake, täku kälap guwu une tewän pukuwän dopän, täkapu wawakngä imän tängogut.

²⁰Wäwi mätexu uläpä aläkaxawän, Anätu ixät yiwikumäläk. Paran kepgän womune yiwixäwik, kwalemu mutnatäpğut. ²¹Tixawän mingätä mängätinä Isip nanä täkapu imikut.

Abrahamkät Abimelekät wam yakumäläk

²²Täpduxu gwendune Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixakut uläpäxät ku, Abrahamu using inikumäläk. ²³“Inaka pahaläxu, Anätutä gatänggaminggak. Ge Anätule umande wamu kitokngä hikngä naniyo. ‘Gä, wawakga, bapuka yangu kemu dondaniwit,’ yang naniyo. Nätä gäle nomän tahakum usinggän, gätäxäyä nä äwä kantri anggäpang apuyiwitde päkapu yiwixaläk yangge usinggän tahayo,” yang inikut.

²⁴Iniwän Abrahamdä “Anätule umande kitokngä hikngä yänggat. U yänggaläk usingu äpme tahawit,” yang inikut.

²⁵Tikengä using inikut. “Yanggä gäpma däkätu kwayikumu, puyä ämindatä kukäle inale täke towikngä däknngaying?” yang inikut.

²⁶Tiwändeyä Abimelegkä “Ngä, itä täkin yangu donatät. Moyokän tahawä donanikuläk. Ngä äpmangän yawi natäxat,” yang inikut.

²⁷Tiwänä Abrahamdä sipsip, towiyä gämän yang päkapu, Abimelekge imän, kontrak tahakumäläk. ²⁸Unetäkän Abrahamdä sipsip mätexu mängälä 7 päkapu inätä pekut.

²⁹Pewänä Abimelegkä Abrahamu using inikut. “Sipsip mätexu mängälä 7-u uläkwäxu, inätä yäpuli dasingga peläk?” yang inikut.

³⁰Iniwän “ ‘Yanggä gäpma unggwenu Abrahamdä kwayikut,’ yake, sipsip mätexu 7-u uläkwäxu näle kätaxune awäyo,” yang inikut.

³¹Äminu uläpätatdä Anätule umande wamu kitokngä yakumäläkge, kewu uwomu umanä Berseba^c yang inikaying.

³²Unin tahawät wenä tiwän, Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhilä uläpä yangu hipdunä Filistia nanäle kewune kukumäläk. ³³Tixawän Abrahamu pa däkätu Berseba kwayike, Anätu Iwikge Yiwixak Täpäle tumuxu une yakut. ³⁴Tikengä Filistia nanäle kewune belakngä yiwikut.

Anätutä Abrahamde bänip yake kakut

22 ¹Berseba yiwixawängän Anätutä Abrahamde bänip yake kakut. “Abraham,” yawän, Abrahamdä “We!” yang inikut.

²Tiwänä Anätutä using inikut. “Abraham, wawakga Aisaxu buläkän hikngä uläpä bänipda yangu anatät. Tiwändeyä täpi Moria kewu uwomune kuhon. Tiwänä nätä täwalu däkätu yäwa kakengä, täku undäkäne tänguwi kupän, Aisaxu ofa näle hawi ihikuyok,” yang inikut.

³Abrahamu kwepdätä gwäsi hikngä enake, hängäläpä donggi tängäne päko peke, puyä äminä täpäyalä äwä wawakngä yang päke kukut. Ku däki ofa häwikge wehike päke, kewu Anätutä inikut womune kukut.

⁴Axuxawän täpduxu gwenälä gwendu apän, kwayiwän enawänu, kep womu malätä kakut. ⁵Kake puyä äminä uläpöyalu using yänikut. “Gilu donggixät ane yiwixätngong. Tixawän Aisakät nitdäkän täku, Anätule sopäsopä puke, tumuk wamu inikengä, hipdunit apsim,” yang yänikut.

⁶Tikengä däki ofa hänangge päkulu, wawakngäle imän gwälamikut. Tiwänä inä däkixwäm äwä musuk yang päpän kukumäläk. ⁷Axuxäwik Aisakgä “Nan” yawän, nanätä “Ina?” yakut.

Tiwänä Aisakgä “Ngä, däkixät däkixwämkalu awämäk. Tiwändeyä sipsip mätexu ina tänguke hahim?” yawän, ⁸nanätä using inikut. “Anätutä inä äpme nimik,” yang inikut. Tiwän kukumäläk.

⁹Kuhika täwalu Anätutä inikutdäkäne kondoke, alta tahake, däki päko pekut. Peke wawakngä napdä wamäke, tako alta tängäne däki pekulune, enetängä tekut. ¹⁰Teke musuk täke, wawakngäle guläk matäwikge tändäkngakut.

¹¹Tiwändeyä Yawele ängelatä yekäwunetä using inikut. “Abraham, Abraham,” yawän, Abrahamdä “We! Nä ane,” yakut.

Tiwänä ängelatä using inikut. ¹²“Wawakga malänguyo. Tike hängä täkngatu ile malahayo. Gä Anätule naxälake, wamnä gwälamikgaläk yangu anatät, inale wawakga täpätükänu uläpä Anätule imiläkge doxotnaläk,” yang inikut.

¹³Tiwänä Abrahamdä kwayiwän enawän tahakengu, sipsiwu wäwi gwendu songä gitnä tupätuhimune apän, komnäne tapiwän

^c 21:31 Hibru wamune Berseba yangu yäpuli ‘wamu kitokngä yanggä gäpma’.

yiwixawän kakut. Kake, wawakngäle tangge ku takapu, unggwenunin tanguke, häwän ihikukut. ¹⁴Tiwän Abrahamdä kewu uwomu umanä “Yawetä äpme nimik,” yang inikut. Ile tiwän äpmasimkäyä “Yawele täwal däkäne äpme nimik” yang using yäkaying.

¹⁵Hipdu Yawele ängelatä yekäwunetä “Abraham” yake, using inikut. ¹⁶“Abraham, Yawetä gäle using yak. ‘Wawakga täpätükän tiwändeyä doxotnaläkke, nina umande hiyäkände using yänggat.’^d ¹⁷Nätä bänip kwikwik gama, bapuka kuminamu yekäwune nanä äwä haluhalu yanggäne nanä yang bimä meyä hikngä äpme tike, iwalnä sipmäke, iwalnäle taunu towikngä däkngake, päke, yiwitning. ¹⁸Gätä näle wam gwälamiläkke, bapukale tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwixu äpme päning,’ yang yak, Yawetän,” yang inikut.

¹⁹Tiwänä Abrahamu Aisak täpän, hipdu puyä äminäle kuwät, hipdunä Berseba kukin. Täku une yiwikut.

Nahorde wawak

²⁰Womdu yiwixawänä, Abrahamu using inikin. “Ulapda Naholkät mängätnä Milkaxälu engangu andukngikumäläk. ²¹Yakap täpä Us. Tiwänä ulapnä Bus, Kemuel, ²²Kesed, Haso, Pildas, Jidla, äwä Betuel yang dukngikut,” yang inikin. Kemuelu Aramde nanä. ²³Tiwänä Betuelu Rebekale nanä. Milka Naholde mängälu engangu using 8 dukngikut. ²⁴Tiwän puyä äminä mängätnäle takulu umanä Reuma. Ile wawaxu umanä Teba, Gaham, Tahas, äwä Maka yang.

Saratä kupän, Abrahamu kep uhikut

23 ¹Sara krismanä 127 yiwike kumgut. ²Kenankätanu taunu womdu Hebron^e, uwomune kupän, Abrahamu butayä natake, kwänäm tixäwik, gwäyäm yiwikut.

³Gwämyämde yiwikulunetä ku Hit nanä Hebron yiwixayingu using yänikut. ⁴“Nä apuyiwit bä malä nanä. Ge kewu womduhimu takembä namining, tiwän uhike mängätna une kwayiwit?” yang yänikut.

⁵Tiwän Hit nanätä yäkwäle using inikin. ⁶“Abraham bulämbam täpä, gä nin bänäkänkätanu umanda käyä. Ge ninde mätmälu gwälam hikngä däkätu gika kake yawi, doxotnanim. Tiwän axungäk täpä mätmälu undäkäne kwayiyo,” yang inikin.

^d 22:16 Äminu tupä nanä wamnä päpä kitokaningge natäkengu, äminu bulämbam täpäläpäle uman yake, “Ile umande yänggat,” yakakin. Tiwändeyä Anätutä inä wam täpän kitokawikge natäkengu, äminu täpätule umande yänangäsändo, inale Anätu enen hikngä, tiwän ämimbamu ayapmikut. Ile tiwän, “Nina umande yänggat,” yangu yakut.
^e 23:2 Hebronde umanu takngatu Kiriati Arba.

⁷Tiwän Abrahamu enake, “Ginde natäpa konggak,” yang natäke, Hit nanä u yiwikinde kayine guläk puke,^f ⁸using yänikut. “Mängätna kwayiwitde take natäkengu, näle map päke, Efron Soharde wawaxu gindä takembä inining?

⁹Tiwän Makpela Hupgänangu Efronde kep kwayimune yiwixak däkäle moning namba naniwän, mätmätnale^g uhiwit,” yang yänikut.

¹⁰Efronu Hit nanä uläpä notnäle bänäkänkätan yiwikutnä, notnä taunde yämä däkäne u päkapu yiwikinde kayine, Abrahamu using inikut. ¹¹“Bulämbam täpä, natäxayo. Notnambamde kayine using ganinanggenggat. Hupgänanggänu donggamit; tike kewu inä uwomkät gamit. Tiwän axungäk täpä kwayiyo,” yang inikut.

¹²Tiwän Abrahamu hipdu yot towixu u yiwikinde kayine guläk puke, ¹³Efronu using inikut. “Gätä take natäkengu, moningge namba naniwi gama awäyo. Tiwän axungäk täpä une tewit,” yang inikut.

¹⁴Efrondä Abrahamu using inikut. ¹⁵“Abraham bulämbam täpä, natäxayo. Moning namba kewu uwomdäne silwa meyänä 400 sekel^h usinggä uhinangäsä. Tiwändeyä nit bimäsäle moning namba undäkä bulämbamundo. Ge axungäk täpä take kwayiwiläk,” yang inikut.

¹⁶Unin yawän natäpän take tiwän, Abrahamdä silwa Efrondä Hit nanäle kayine yakut using, bisnis ämindä uhikakindäkäne meyänä 400 sekeldä uhikut. ¹⁷⁻¹⁸Uhiwän, Hit nanä taunde yämäne päkapu yiwikinde kayine, Efrondä kepnä Makpela nanä uwosimu Abrahamde imikut. Kep, hupgänang, äwä pa uwomune nanä yangu undä inäle imikut. ¹⁹Imän mängätinä hupgänangu Makpela nanä undäkäne täku tekut. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsिम wäkngäsिम, tiwän Hebronkätan. Tiwänä Hebronu Kenankätan. ²⁰Hit nanätä kewu uwom äwä hupgänangu undäkä yangu mätmätnäle tupäkände inäle imikin.

Abrahamdä puyä äminä wawakngäle mängät ku kake takapikge inikut

24 ¹Abrahamdä inaka pahakulu, Yawetä bänip kwikwik yämän, nomängän tikin. Tixawän Abrahamu äminäläke hikngä damäsım tikut. ²⁻⁴Puyä äminde kuhiläle yiwixäwik hängä täpänä daying yiwixak täpä using inikut. “Wawaknga Aisaxu mängätinä ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike kantrinane ku, mängälä ninaxät nanä täpätu takapu imiläkge natät. Ge kätakga bakanale kematde täxäwik, Anätu Yawe kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo,” yang inikut.

⁵Tiwän puyä äminätä using inikut. “Ngä axu yäwa, mängälä täpätä ane apikge ämbitawänu, dasing? Takembä apu wawakga une take kuwit?” yang inikut.

^f 23:7 Äminu uwomune nanä notnäle “Gäle natäpa konggak,” yäningge natäkengu, ile kayine guläk pukakin. ^g 23:9 Äminu axupä, hupgänangune päko pekakin.

^h 23:15 Hibru wamune 400 sekel yangu 4.5 kilogram.

⁶Iniwän Abrahamdä using inikut. “Wawaknga uwomune mahikngä täke kuyo. ⁷Yawe Anätu yekäwune nanä täpätä naniwän, kepna äwä kepnotna yang peke ane apa, hiyäkän wamu using nanikut. ‘Bapukambamde kewu awomu äpme yämit,’ yang nanikut. Ge itä ängelanä gämäxu äpme iningyäpiwän kuxawänä kuwi, mängälä uwomune nana täpätutä ‘Täke’ yangu äpme yawän, wawakngale täkapiläk. ⁸Mängälä täpä gäxät ane apsimäläkge ambitäwänu, hiyäkän wamu Anätule umande yäwiläkgä meyä manggamiyok.ⁱ Tike wawaknga une maläke kuyo,” yang inikut.

⁹Tiwänä puyä äminätä towikngä Abrahamde baki kematde katäkngätä täxäwük, “Wamu u yänggaläk using hikngä äpme tahawit yangu Anätule umande ganinggat,” yang inikut.

Abrahamde puyä ämindä Rebeka kuke kakut

¹⁰Abrahamde puyä äminätä hängä gwälamgwälamu Abrahamdäne päke, kamelu Abrahamdäne 10 päke kukut. Kuhika, kewu Mesopotemia kuke, taunu Nahor kundopgut. ¹¹Kewu alukwäxawän kundoke, yanggä gäpma, taun kwayimune yiwixak däkäne kuke, kamelu ile inälängän yäniwän puku yiwikin. Täpduxu usä womune, mängälätä yanggä uhiningge kukakinunin.

¹²Ge ile tiwän tumuk wamu using yakut. “O Yawe, gä towiknga Abrahamde Anätu. Abrahamu towiknga. Ge Abrahamde gwälam hikngä tahake, gatängamiyo. Tiwän puyä pahawa täke tiwik. ¹³Nä yanggä gäpma andäkane yiwäxäwa, mängälä mätexu taunune nanä yanggä uhiningge aapukaying. ¹⁴Ge mängälä täpätu apän, ‘Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,’ yang iniwit. Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu ‘Tangop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang yawänu, ‘Mängälä uläpä puyä äminda Aisakge tuwänguläxunin,’ yang natake, ‘Gätä towiknga Abrahamde gwälam hikngä alahaläk,’ yang natäpit,” yang inikut.

¹⁵Tumuk wamu ayäxawänggän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apgut. Mängälä uläpä Betuelde yäpa. Tiwän Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak. Tiwän Nahoru Abrahamde notnä. ¹⁶Rebeka nomnä däkä gwälam hikngä. Tiwän mängälä mätek. Wäwi täpätuxälu doyiwikumäläk. Rebeka yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhike, hipdu akopgut.

¹⁷Akopän Abrahamde puyä ämindä yupsäng ku using inikut. “Yanggä yanggälumändane täläxu täkembä nami tängopit?” yang inikut.

¹⁸Iniwän “Täke, bulämbam täpäna,” yang inike, yanggä anggwälamikulu yupsäng täkepuke imän tängopgut.

ⁱ 24:8 wamu ... *meyä manggamiyok*. Äminu anätunäle umande hiyäkände hikngä yäkakinu, “Using hikngä tahawit. Tike usingu dolahawa kakengu, itä täke nuwik,” yang nataxäwük yäkakin.’

¹⁹Tiwän mängälä mätexu uläpätä using inikut. “Yanggä kameldalexäyä uhike yäma inä natäpning using tängopning,” yang inikut. ²⁰Inike yanggä yanggälumänune nanä kamelde gehanune yupsäng piwän yiwä, hipdu yanggä gäpmane ihapmäke täku uhipäkapu pingyäminggawän, kamelu undä tängopä, täke tikut.

²¹Tixawänu puyä äminu uläpä wamu doyake axupitang yiwikut. Yiwixäwik “Nätä natäke apulu, Yawetä äpmembä tahawän, nomänu tiwän kawit,” yang natäxäwik kang yiwikut.

²²Tiwän kamelu tängopäyä, puyä ämindä nomtäpänäle goldä pahakinu gutonggu äwä kätahiwu goldä pahakinu gutongalä yangu yäkngänetä sikut. Nomtäpänäle goldä pahakinu unggutongu meyänä 5 grem. Tiwän kätahiwu goldä pahakinu unggutongalu meyänä 100 grem. Tiwän moningu inulunggä uhinangäsä. ²³Sikengä using inikut. “Täkembä naniwiläk? Ngä gä iminde yäpa? Nanggale yotkätanu awetnangäsä käyä? Tiwänä äminu näxät apumängu une täke bä petnim?” yang inikut.

²⁴Iniwän “Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,” yang inikut. ²⁵Inike unetäkänu using inikut. “Kameldale nakngä äwä awetnangäsä^j yangu käyä. Tiwän yolu gindä petningge käyä,” yang inikut.

²⁶Iniwän puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temäke, tumuk wamu using yakut. ²⁷“Yawe towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman tängenäkgat. Yawetä towikngale iwikge natäxäwik, gwälam hikngä tahanggak. Ile tahanggak usinggän, näxäyä towikngale notnäle yolune hikngä nanitäkapuk,” yang yakut.

Abrahamde puyä äminkät Rebekale mingänanäxätdä wam yakin

²⁸Tiwän mängälä mätexu uläpätä ihapmäke, mingäle yolune ku hängä dasingga apän kakulu undä yänikut.

²⁹⁻³⁰Rebeka haminä täpätu käyä. Umanä Laban. Rebekatä apän, Labandä nomnäne nomtäpänäle tekut gutongkät kätahiwu kätakngäne pekut gutongatkät dayipgut. Tiwän Rebekatä “Äminu täpätutä using nanik,” yang yäniwän natäke, haminä Labanu äminu uläpäle yupsäng kukut. Kungu kamelnäxät yanggä gäpma däkäne inälängän yiwixäwä dayipgut. ³¹Dayike äminu uläpä using inikut. “Gä Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin. Kepmänu inale yiwixäläk? Yotna aländäkngake, kameldä petnangäsä womkäyä aländäkngat. Ge api kukana,” yang inikut.

³²Iniwän äminu uläpä, puyä ämin notnä, kamel yangu Labande yolune kukin. Kuwä hängäläpä kamelune päko pekinu päkepu pekin.

j 24:25 *Kamelde nakngä äwä awetnangäsä* Wilu bulä päxäwik, kwätälä täpäläpä päkapu yolune pexakinunin. Tiwän kamelnä ulängäne pekakin. Tixawän nakngäle naxu tämbam salin bimä yämä näkakin.

Tiwän kamelde nakngä, gras yang yämike, äminu uläpaxät puyä ämin notnäxätdä bälängä hälutningge yanggä päkapu yämikin. ³³Tikengä naxu päkapu yämä, äminu uläpätä using yakut. “Nä naxu yupsängu donäpit. Tike wamu natälunin gämäk danikengä näpit,” yang yakut.

Yawän Labandä “Täke niniwiläk,” yang inikut.

³⁴Tiwän äminu uläpätä using yakut. “Nä Abrahamde puyä ämin. ³⁵Yawetä towiknga bänip kwikwik imän, hängänämbangän tikut. Sipsip, towiyä gämän, silwa, gol, puyä äminu mängälä wäwi, kamel, donggi yang imikut. ³⁶Towikngale mängälu Sara äminäläke hikngä alikengä, engangä wäwi täpätu dukngikut. Tiwänä towiknga Abrahamdä hängä täpänä undä wawakngä uläpälekän imikut.

³⁷⁻³⁸“Tikengä wamu kitokngä hikngä taknga using nanikut. ‘Anätule umande “Usingu äpme tahawit,” yangu hiyäkände hikngä naniyo. Wawakngale mängälu ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike nanale notnämbamde kuke, mängälä mätexu ninaxät nanä täpätu takapu wawakngale imiyo,’ yang nanikut.

³⁹“Naniwän using inikum. ‘Ngä axu yäwa, mängälä täpätä ane apikge ambitawänu, dasing tahawit?’ yang iniwa, using nanikut.

⁴⁰“ ‘Nä Yawele wam gwälaminggatde, itä ängelanä äpme iningyäpiwän, ixät kuhimäläk. Tiwän itä gatänggamän, mängälä kepnotna tiwän ninaxät nanä hikngä täpätu äpme takapu wawakngale imiläk. ⁴¹Tike kepnotnale kuwi, axotnake mängälä täpätu donggamä kakengu, wamu Anätule umande hiyäkände hikngä u naninggaläk takngatä meyä donggamik,’ yang nanikut,” yang yänikut, Abrahamde puyä ämindän.

⁴²Unetäkänu using yänikut. “Äpmanu yanggä gäpma däkäne apukengu, Yawe using init. ‘O Yawe, towiknga Abrahamde Anätu. Malätä hikngä apunggat. Ge nätä ahikngä natäke apulu, gätä gatängamiyo. Tiwän puyä pahawilu nomän tiwik. ⁴³Nä yanggä gäpma andäkane yiwixawit. Tixawän mängälä mätexu täpätutä yanggä uhiwikge apänu, “Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,” yang iniwit. ⁴⁴Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu “Tängop. Tiwänä kameldalexäyä uhike yäma,” yang naniwänu, “Mängälä aläpä Yawetä towikngale wawakge tuwänguxunin,” yang natäpit,’ yang init.

⁴⁵“Tumuk wamu bänipnane ayäxäwakän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apuk. Apuke yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhiwän, using init. ‘Yanggä takembä nami tängopit?’ yang init.

⁴⁶“Iniwa yanggä anggwälamixu yupsäng takepu namike, using nanik. ‘Tängop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang nanik. Tiwän tängopa, kameldexäyä uhike yämän tängoying.

⁴⁷“Tiwänä ‘Gä iminde yäpa?’ yang init.

“Iniwa ‘Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,’ yang nanik.

“Naniwän, nomnäne nomtäpänäle tengämike, kätakngäne kätahiwu pengämit. ⁴⁸Tikengä sopäsopä puke, dämäna kepkätan täpu temäke, Yawele tumuk tahat. Towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman yatängenat, inale itä towikngale daknotnäle yäpa nätä towikngale wawakge täku imitde nanitakapuk,” yang yakut.

⁴⁹Yänike using yänikut. “Ge gindä towikngale natäke, gwälam tahaningge natäkengu, täke nanining. Tike gwälamu dolahaningge natäkengu, ixäyä täke nanining. Tiwän nä dasingga tahawit yangu natäpit,” yang yänikut.

⁵⁰Tiwänä Labankät Betuelkätdä yäkwäle wamu using inikumäläk. “Hängä aläknga Yawetä tahanggak. Ge nindä täke bä täkendo yangu yänangäsändo. ⁵¹Täke, täke täke kuwiläk. Yawetä natäk using, täku towikngale wawakge imi, mängätnäle täpik,” yang iniwät, ⁵²natäke Abrahamde puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temgut.

⁵³Tikengä hängä gol silwa yanggä pahakinu Rebekatä pahanangäsä äwä täwik yangu Abrahamde puyä ämindä yäkngänetä sike imikut. Imikengä bänip gwalängge haminäxät mingäxätde hängä moningu kopsä hikngätä uhikayingunin yämikut. ⁵⁴Tiwänä äminu uläpaxät notnä apginkälu naxu nake, kupilä unggwenune däpmunä une pekin.

Kwepdätä enake, äminu uläpätä using yakut. “Nä äpmanu towikngale täkembä kunggawit?” yang yäniwän, ⁵⁵mängälä uläpäle haminkät mingäxätdä yäkwäle wamu using yakumäläk. “Mängälä täpä nihäxät yiwixätna, täpduxu 10 usä apuxuwänä kunong,” yang inikumäläk.

⁵⁶Iniwät deyä using yänikut. “Nätä natäke apgumu, Yawetä gatängamän, puyä pahalü nomänu alik. Ge mananindäkngänong. Tewä tokwikngale kunggäwa,” yang yänikut.

⁵⁷Yäniwän using inikumäläk. “Mängälä uläpä inina inä mapdä hikngä yäwik,” yang inike, ⁵⁸Rebeka yatäwambät apän “Äminu aläpaxälu äpmanu axuhimäläk?” yang iniwät, “Täke. Äpme kuhim,” yang yakut.

⁵⁹Tiwänä Rebeka, mängälä Rebeka kang yiwixak täpä, äwä Abrahamde puyä äminä apgin yangu axuningge tahaxawä, ⁶⁰Rebeka wam gwalängu using imikin. “O Rebeka, gä engangu meyä hikngäle apekngä däkngawiläk. Tiwän bapukambamdä enake, iwalnä sipmäke, yot gäpanggäpangu päning,” yang inikin.

Aisakgä Rebeka mängätnäle täkut

⁶¹Iniwäyä Rebeka äwä mängälä puyä äminäle päpän pahängämikaying täkwäk yangu kamel tängäne päko yiwä, yolu uwomu teke, Abrahamde puyä äminätä gämäk kuxawän kukin. Abrahamde puyä äminu uläpä using tahake, Rebeka täke kukut.

⁶²Aisaxu kewu Negep uwomune^k päku yiwikutnä, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä^l teke, hipdu apgut. ⁶³Gwendune tukwatde hikngä, songäxätan ku moyo tihikuhika,^m kwayiwän enawän tahakengu, kamelu apunggäwä kakut.

⁶⁴Tixawän Rebekaxäyä kwayiwän enawänu, Aisaxu tupäkände kakut. Kakengu kamel tängäneta pälängepeuke, ⁶⁵“Äminu ätuläpä nin nindupikge apunggaxu imin?” yang inikut, Abrahamde puyä äminun.

Iniwänu “Näle towiknga, Aisak,” yang inikut. Tiwän Rebeka täwikngä täke, nomnä omik umukut.

⁶⁶Tiwänä Aisaxu puyä äminätä hängä dasinggä tahakulu, undä une inikut. ⁶⁷Tiwänä Aisakgä Rebeka mingä Sarale selyolune initäke koke, mängätnäle täkut. Täke Rebekale täke hikngä natäpgut. Mingätä kupänu butayä täkngane yiwikulu, Rebekata apungä, Aisakge bäniwu tänguwän epgut.

Abrahamu engangu täkwäkguxäyä hipdu towikengä kumgut

25 ¹Sara kupänä, Abrahamu mängätnä hipdu täpätuxäyä äläkut. Umanä Ketura. ²Tiwän itä dukngikulu, wawakngä 6. Umanä Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak äwä Sua yang. ³Joksandä takake, wawakngä itä towikulu Seba Dedan yang. Tiwänä Dedandä takake Asu, Letus, äwä Leum yang towikut. Tiwän unetä sakngälake Asu, Letus, äwä Leum yangge bapunä yaxäwik yiwikin. ⁴Tixawänu Midianu, wawakngä 5 towikut. Umanä Epa, Eper, Hanok, Abida äwä Elda yang. Äminu aläkwäxu Abrahamde mängälu Ketulale ayinä.

⁵⁻⁶Abrahamu mängätnä Sarale mehene päkutde wawakge hängä bänip gwalänge doxungäxäwik uhike yämikut. Yämike Aisaxu inäkän yiwikge natäke yäningyäpiwän, uwomu teke, kewu gusitdä akonggak käwut päku yiwikin. Tiwänä hängänä undä wawakngä Aisakgekän pengämikut.

⁷Abrahamu krismasnä unekänu 175 yiwikut. ⁸Bänip kwikwixune krismasu naxälä yiwixäwik, äminäläke hikngä tikut. Tike kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

⁹Tiwänä wawakngä Aisakät Ismaelkätdä nanäle guwu täku, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekumäläk. Makpeläxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Tiwän hupgänangu undäkä Epronde kewune yiwixakut. Epronu Hit nanä, tiwän Soharde wawak. ¹⁰Kep, hupgänangu undäkä yangu mängätnä Sara tewikge natäkengu, Abrahamdä Hit nanäle kätaxune tupä auhike, mängätnä Sara hupgänangu undäkäne tekut. Ge inä kupänkäyä, wawakngätä undäkänekan tekumäläk.

^k 24:62 Negep Gatäkgatäk wamu Yakap 12:9-de temginune kängenge. ^l 24:62 Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une kängenge. ^m 24:63 moyo tihikuhika Wamu Hibru wamune temginu aläknga yäpuli kätäk hikngä donatäxaying.

¹¹Abrahamu kupänä, wawakngä Aisaxu Anätutä bänip kwikwik imixawän, Käluk Yiwixäwik Nanduxak Töpäle Yanggäleⁿ wängsäsim yiwikut.

Ismaelde wawak täkwäk

¹²Wamu aläknga Abrahamkät Hagarkätde wawaxu Ismaelde wam. Hagaru Isip nanä uläpä Sarale puyä äminde yiwikulunin. ¹³Wawakngä Ismaelde wawakge umanu yakap täpänetä ku wasekngä täpäne using. Yakap täpä Nebaiot, ile mehene Kedar, ile mehene Adbel, ile mehene Mipsam, ¹⁴ile mehene Misma, ile mehene Duma, ile mehene Masa, ¹⁵ile mehene Hadad, ile mehene Tema, ile mehene Jetur, ile mehene Napis, tiwänä wäsekngä täpä Kedema.

¹⁶Ismaelde wawaxu 12 uläkwäxu yolu inäinä gäpanggäpang ku pahake yiwitake kukin. Tikengä yolu unggäpanggäpang pahakinde kuhiläle inä yiwitake kukin. Yolu u ku pahake yiwikin wopwomu bapunä mahande alake yiwikindä yot umanu bapunä yakawu u yiwikinde uman yänikin.

¹⁷Ismaelu krismasnä 137 yiwike kungut. Kungäke bapunä tupä kunginde kukut. ¹⁸Tixawän bapunä mahande alakindä kewu Hawilaxät Surkätde bänäkängän päku yiwikin. Hawila Sur yangu Isipkät Asurkätde bänäkän yiwikumäläk, tiwän Isipde wängsäsim. Ismaelde bapunätä Aisakge bapunä tokngä dayipä yäkwälexäyä usinggän pahawä yiwixakin.^o

Aisakgä Isoxät Jekokkät towikut

¹⁹Wamu alakngä Abrahamde wawaxu Aisakge wam.

Abrahamdä wawakngä Aisak towimbän, ²⁰Aisaxu krismasnä 40 yiwikengä, mängätnä Rebeka täkut. Rebekale nanäle umanu Betuel. Tiwän haminäle umanu Laban. Betuel yänggwälu Aram nanä. Tiwän kewu Mesopotemia yiwixakin. Ge ile yäpa Aisakgä täkut.

²¹Täkutnä engang hongge yiwän, mängätnäle natäke, Aisakgä Yawe tumuk wam inikut. Iniwän Yawetä gatängämän, tängene kayä tikut. ²²Rebekale bäniwune engangu täpäyalatä yiwike, mingäle bänipkätan amgumälak. Tiwän “Usingu inaleka tinggak?” yake, Yawele yawänyak tahakut.

²³Tahawänu Yawetä using inikut.

“Tängäkane engangu täpäyalä. Tiwän uläpäyalu kantri gäpangalä äpme upuke yiwisimäläk.

Tikengä gäpanggutä äpme kitokake, notnä yapmitning.

Tiwän payänä ulapnäle gepbine äpme yiwik,” yang inikut.

ⁿ 25:11 *Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Töpäle Yanggä* Yakap 16:14 une känangge.

^o 25:18 *tokngä dayipgin* Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying.

²⁴Ge täpduxu engang dayike päkut gwenune wawakngä ukgatäp dayike päkut. ²⁵Wawakngä yakap apgut täpäle guwu gämänä, tiwän dänggämnämbangän. Tiwän umanä Iso yang inikin. ²⁶Tiwänä mahande apgulu payänäle bäläng tänggänggänuxäwik apän, umanä Jekop^p yang inikin. Aisaxu krismanä 60 yiwixawän, mängätinä Rebekätä wawakngä uläpöyalu une dukngikut.

Isotä ulapnä “Hängä nätä pängangäsä, gätä täke päpiläk” yang inikut

²⁷Tiwänä yiwitake kuhika, wawakngä uläpöyalu inulung täpöyat tike, Iso songäne tihikuxäwik, kälawu buläkän sipmäkakut. Tixawän Jekowu selyot däkändäkäne säkge yiwixakut. ²⁸Aisaxu kälaptuk näpikge täke hikngä nätäxakut. Ge wawakngä Isole ilakngä hikngä natängämikakut. Tixawänu Rebekätä Jekopde ilakngä hikngä natängämikakut.

²⁹Gwendune Jekowu nak haxawän, Iso songäneta nakngäle hikngä tixawä apgut. ³⁰Apu Jekowu using inikut. “Nakngäle hikngä tikaying. Ge gapek salinu gämänä uhanggaläxu notnä yupsäng nami nänggäwa,” yang inikut. (Ile tiwän Iso umanä täkngatu Idom^q yang inikin.)

³¹Iniwän Jekopdä using inikut. “Gätä gämäk alakuläk. Ge nanitdä kupänu, ile hängäläpä meyä päpiläxunin. Tike gätä ‘Hängä wawakngä yakap täpätä päkayingu gätä täke päpiläk,’ yang naniwi, naxu äpme gamit,” yang inikut.

³²Iniwän Isotä inikut. “Nä nakngäle hikngä tiwä axumnanggenggat. Hängä uläkwäkge inale natäpit?” yang inikut.

³³Iniwän Jekopdä using inikut. “‘Anätule umande wamu hiyäkände hikngä yänggat’ yang naniwiyä gamit,” yang iniwän, Isotä “Hängä uläkwäxu täke päpiläk,” yang Anätule umande inikut.

³⁴Iniwänä Jekopdä bret gapek salin yang imän naxäwik, yanggä tängoppgut. Tikengä enake, teke kukut. Unin tahake, Iso wawaxu yakap täpätä pänangäsä hängä hapduke, ulapnätä päpikge inikut.

Aisakät Abimelekät

26 ¹Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Gusit täpduxu Abrahamdä yiwixawän tikut usinggän tikut. Tiwän Aisaxu kantri Filistiale kewune, taunu Gerar unggäpangune päku yiwikut. Täpduxu uwomune Fisilitia nanäle kingge Abimelekgä yiwikut.

²Tiwänä Yawetä apu Aisaxu using inikut. “Isiwu mawäpu yiwiyo. Tike kewu nätä ganiwit womune yiwiyo. ³Täpduxu womduhimu kewu awomune yiwixayo. Tixawän nä gäxät gatäke yiwixäwik, bänip

^p 25:26 Hibru wamune ‘Jekop’ yang yäpuli ‘Bälängä tänggänggänukgak’. Hibru nanätä “Äminu uläpä kem tahanggak” yäningge natäkengu “Bälängä tänggänggänukgak,” yang yäkakin. ^q 25:30 Hibru wamune ‘Idom’ äwä ‘gämänä’ yang guläkgnä usäkän bimä.

kwikwik gamit. Wamu nina umande Abrahamu kitokngä inikumde, Gä bapuka mahande alatning yangge kewu awopwomu undä äpme damit⁴⁻⁵ Abrahamdä wamu imikum, mämä wamna imikum yangu undä hikngä täwakut. Ge ile natäke, nätä pahawa, bapuka kuminamu yekäwune nanä bimä meyä hikngä tiwä, kewu awopwomu undä damit. Tiwän bapuka mahande alatningge tiwänu, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang iniwän,⁶ Asaixu Gerar yiwikut.

⁷Tiwän äminu uwomune nanätä Rebeka kake, “Mängälä aläpä däsäka?” yang iniwä, Asaixu using natäp gut. “Rebeka gwälam hikngä. Ge ‘mängätna’ yäwa, Rebekale tahakengu, wäwi ane nanätä änuwä kungäxäwa täningunin,” yang natäke, “Hamina,” yang yänikut.

⁸Tikengä Aisaxu uwomune belakngä womsim yiwikut. Ge gwendune Filistia nanäle kingu Abimelekgä winduane hapäpu kaxawänu, Aisakgä mängätnä Rebeka tänggawän kakut.

⁹Kake Abimelekgä Aisaxu yatäwämbän apän, “Mängälä uläpä mängätä tiwändeyä ‘Hamina’ yangu kemu inale yakuläk?” yang inikut.

Iniwän Aisakgä, “‘Rebekale tahake nutnäng,’ yake yakum,” yang inikut.

¹⁰Iniwän “Gä ninde usingu dasingge tahakuläk? Wäwi täpätutä mängätäxälu äyiwikin gämu, gätä tahake meyä nimim,” yang inikut.

¹¹Tikengä Abimelekgä äminbamde mämä wamu using yatewän kukut. “Äminu täpätutä wäwi aläpä bä mängätnä meyä imänu, uläpä kupsäle tängutning,” yakut.

¹²Kewu uwomune Aisakgä nak puyä pahakut.’ Tiwän Yawetä bänip kwikwik imän, krismasu unggwenu naxu meyä hikngä alakin.

¹³Tiwän Aisaxu hängänämbängän tiwä, hängänä meyä tinggawä, hängänämbängän hikngä tikut. ¹⁴Aisakge towiyä gämän, sipsip, äwä puyä ämin yangu meyä hikngä tiwä, äminu Filistia nanätä “Hängä uläpäläpä nihä pängäsä,” yang natäke, Aisaxu mähe natängämikin. ¹⁵Mähe natängämixäwik, yanggä gäpma undä nanä Abrahamde täpduxune puyä äminätä kwayikin däkändäkä, Filistia nanätä kepdä kwayipänguhikin.

¹⁶Tiwän Abimelekgä Aisaxu using inikut. “Gä kitokngäka inulung hikngä alik. Ge nipmake kunggayo,” yang inikut.

¹⁷Tiwän Aisaxu uwomu teke, Gerar Kupi päku selyotnä täpike yiwikut.

¹⁸Tikengä yanggä gäpma nanä Abrahamde täpduxune kwayikinä, Abrahamdä kungäxawän, Filistia nanätä kwayipänguhikin, Aisakgä hipdu kwayipäpän takawä, umanä inäinä nanätä yänikut using yänikut.

¹⁹Tiwänä kupi unggwenune Aisakge puyä ämindä kepdä kwayike, yanggä akondokayingu däkätu kakin. ²⁰Tiwändeyä äminu Gerar nanä kälap daying

r 26:12 Naxu tämbäm salin bimäle salinu mumbän kukin.

yiwxaying äwä äminu Aisakge kälap daying yiwxaying yanggä yanganike, Gerar nanätä “Yanggä gäpma undäkä nindäne,” yang yakin. Ge Aisakgä yanggä gäpma undäkä umanä Esek^s yang inikut, inale ile tahake yanganikin.

²¹ Tiwänä hipdu yanggä gäpma däkätü kwayiwä teyä ilexäyä äyanganikin. Tiwän umanä Sitna^t yang inikut. ²² Tikengä uwomu teke päku womdune yiwike, hipdu yanggä gäpma däkätü kwayiwä, undäkäle doyanganikin. Tiwän Aisakgä “Yawetä kewu wangga womdu animminggakngä, engangu meyä dukngitna sakngälatning,” yake, umanä Rehobot^u yang inikut.

²³ Tiwänä uwomunetä Berseba kopgut. ²⁴ Tiwän Yawetä kupilä unggwenune apu inikut. “Nä nangga Abrahamde Anätu. Manaxälayo, inale nä gäxät yiwxamäk. Puyä ämina Abrahamde tiwän, äpme bänip kwikwik gama, bapuka meyä yiwitning,” yawän, ²⁵ Aisakgä alta tahake, Yawele tumuk inikut. Inikengä selyotnä une tapikut. Tiwän puyä äminätä yanggä gäpma däkätü une kwayikin.

²⁶ Tixawänu King Abimelek, Ahusat inä kingge natändetdet iminggaxu uläpä, äwä Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwxaxu uläpä yangu Gerar teke, Aisakge apgin. ²⁷ Apä Aisakgä “Näle mähe natake, nawämbä apgum. Tiwändeyä näle inale apukaying?” yang yänikut.

²⁸ Yäniwän, using yakin. “Yawe gäxat gatäke yiwimäläxu alänggämän hikngä kamäng. Ge using yamäng. Anätule umande hiyäkän wamu kitokngä yänim, nitkät, gäxälun. Kontrak tahana, ²⁹ gindä ninu manihpnong. Nindäxäyä gä donggukumäng. Tike gäle täkekän tahake, bänip kwikwixune tena apguläk. Tiwän äpmanu Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin,” yang inikin.

³⁰ Tiwänä Aisakgä naxu meyä hängyämän, naxu naxäwik, wainkät tängopgin.

³¹ Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelek Aisak yanggä “Amäxu dolahakahim” yangu Anätule umande yawät kitokakut. Tiwänä Aisakgä bänip kwikwixune pewän kukin.

³² Täpduxu unggwenunekän, Aisaxu puyä äminätä apu yanggä gäpma kwayikindäne using inikin. “Gäpma kwayike yanggä axamäng,” yang iniwä, ³³ umanä Siba yang inikut. Tiwän äpmasimkäyä taunu unggäpangu umanä Berseba.’

Aisakge wawaxu Iso mängätinä malä nanä päkut

³⁴ Iso krismanä 40 yiwxäwixu, mängälä Hit nanä täpäyalä päkut. Beerile yäpa Judit äwä Elonde yäpa Basemat yang päkut. ³⁵ Mängälä uläpäyatde tahake, Aisakät Rebekaxälu tokngä natäp gumäläk.

^s 26:20 Esek yangu yäpuli ayanganinying. ^t 26:21 Sitna yangu yäpuli iwaliwal.

^u 26:22 Rehobot yangu yäpuli yanggä wom. ^v 26:33 Siba yangu yäpuli wamu kitokngä, tiwän Berseba yangu yäpuli wamu kitokngäle yanggä gäpma.

Wam gwalängu Isotä tänangäsä, Jekopdä kukäle täkut

27 ¹Aisaxu äminäläke hikngä tiwän, kayi kupilakin. Tiwän, wawakngä yakap täpä Iso yatäwaku. Yatäwambän apän, “Wawaknga,” yang iniwän, Isotä “Nan, nä äna an. Inale yänggaläk?” yang inikut.

²Tiwän Aisakgä “Natäpso. Nä äminäläke alit. Unggwenune kupit yangu donatät. ³Ge kwälemdaxät käsimakaxälu päke, songäne ku, kälaptuk tängutäkapu namiyo. ⁴Alänguke täkapungu, naxu kaxälä hikngä nätä näpitde natäxat using häke, päkapu nami näpit. Tikengä wam gwaläng gamikengä, kupit,” yang inikut.

⁵Wamu Aisakgä wawakngä Iso inikulu Rebeka änatäng yiwixawän inikut. Ge Iso kälaptuk ku sipmäpäkapikge songäne kuhinggawänä, ⁶Rebekatä wawakngä Jekowu using inikut. “Natäpso. Nanggatä notda Iso using inihiwän kat. ⁷Kälaptuk tänguke, naxu kaxälä hikngä nätä näpitde häke, päkapu namiyo. Tiwän Yawele kayine wam gwaläng gamäk gamikengä kupit,” yang inik,” yang inikut.

⁸Tikengä unetäkänu using inikut. “Wawaknga, kätak hikngä natake, wamu angganuwit using hikngä tahayo. ⁹Meme dämänune ku, meme mätexu nomän hikngä gwenalä päkapu namiyo. Tiwän naxu kaxälä hikngä nanggatä näpikge natäxak using hikngä hängämät. ¹⁰Tiwänä nanggatä näpikge täku imiyo. Tiwän wam gwalängu gamikengä, kupik,” yang inikut.

¹¹Iniwändeyä Jekopdä mingä Rebeka using inikut. “Notna Iso dänggämnämbangän, tike nä usä wenä. ¹²Nanatä gupna täpän tiwän, ‘Kem tahanggak,’ yake, wam gwaläng namikge pahawit deyä, wam wäyi namiyäk,” yang iniwän, ¹³mingätä using inikut. “Wawaknga, meyä using täknga apänu, nätä täke täpit. Gä manaxälayo. Tike wamu ungganinggat using hikngä täwayo. Meme ku päkapu namiyo,” yang inikut.

¹⁴Tiwänä Jekopdä ku päkapu mingäle imän, itä naxu kaxälä hikngä Aisakgä näpikge natäxak using hikngä hakut. ¹⁵Tikengä Rebekatä wawakngä yakap täpäle täwixu nomän hikngä kwämbälu yolune yiwikulu täke, wawakngä Jekopde pahangämikut. ¹⁶Pahangämike, Jekopde kätak guläkngä yangu meme gup päke, wamäng umukut. ¹⁷Tikengä naxu kaxälänä käyä häkut äwä brelu häkut yangu Jekopde kätaxune pekut.

¹⁸Tiwän Jekopdä nanäle ku “Nan,” yang iniwän, nanätä “Wawaknga, apunggaläk. Gä imin?” yang inikut.

¹⁹Tiwän Jekopdä “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut. “Wamu naniläxu awahat. Gwaxu ahake päkapulu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

²⁰Iniwän “Wawaknga, yupsäng hikngä sipmäläk,” yang iniwän, “Anätuka, Yawetä gatängamän sipmät,” yang inikut.

²¹ Tiwänä Aisakgä using inikut. “Wawaknga, wäkngasim apso. Gä wawaknga Iso hikngämbä? Ge gupda tapa tiwik,” yang inikut.

²² Tiwän Jekowu nanäle inälängän kuwän, nanätä kätakngä päke, “Guläkngä natäpa, Jekopde guläk tik. Tiwändeyä kätakngä päpa, Isole kätak tikaying,” yakut. ²³ Jekopde kätaxu dänggämnämbangänu payänä Isole kätak bimä tiwä, nanätä “Wawaknga aläpä Jekop,” yang u doxatäpögut. Tixäwik wam gwalängu imikut. ²⁴ Wam gwalängu doimixäwixu yawänyaxu hipdu using inikut. “Wawaknga Iso, gika hikngä?” yang iniwän, Jekopdä “Nä unin,” yang inikut.

²⁵ Tiwänä Aisakgä inikut. “Wawaknga, kälawu usipmäläxu käwutdu päkapu namiyo. Tiwän nake, wam gwalängu gamit,” yang yawän, päkapu imän nakut. Tixawän wainkät päkapän tängopögut. ²⁶ Nakengä inikut. “Wawaknga, wäkngasim apu kis tahangamiyo,” yang iniwän, ²⁷ Jekopdä apu kis tahangämikut.

Tixawän Aisakgä täwixu Jekopdä tahakutde kápäng natäxäwik, wam gwalängu using imikut.

“Hiyäkän. Wawakngale kápängu

kewu Yawetä bänip kwikwik imikut womde kápäng bimä tinggak.

²⁸ Anätutä kepda yekäpiot imän,

naxu meyä alatning.

Tämbäm salin bimä äwä wainu käluk yang u meyä hikngä gamik.

²⁹ Äminu kantri womduyine nanä puyä ämindale yiwitning.

Äminbamdä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Notdale bulämbam täpäle yiwi,

minggale äyinatä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.

Imin ämindäka tokngä däkä gaminingu, inäxäyä tokngä däkä päning.

Tike äminu bänip kwikwik gaminingu, inäxäyä bänip kwikwik päning,”

yang imikut, Aisakgä, wam gwalängun.

³⁰ Aisakgä wam gwalängu imipuluwänä, Jekowu nanä teke epuxukut. Tixawänu päyänä Iso kälapde kukulu apögut. ³¹ Täkapu ixäyä naxu käxälä hikngä nanäle tändäkngake päkapögut. Päkapuke nanä using inikut. “Nan, gwaxu asipmäke hake päkapunggalu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

³² Tiwän nanätä “Gä imin?” yang iniwän, “Nä Iso, wawakga yakap täpänin,” yang inikut.

³³ Iniwän natäke, Aisaxu änoxäläxawän, kwätäläkwätälä duksäng yamuxawä, using inikut. “Kälawu imindä sipmäke päkapu namik? Gä ane doapuxawi nake, wam gwalängu äimit. Tiwän hiyäkände, hängä wam gwalängu imilu Anätutä pahawän bulä alawik,” yang inikut.

³⁴Tiwänä Iso nanätä unin yawän natäke, butayä hikngä natäke, kwänämu bulämbam hikngä yangotikut. Yangotixäwük “Nana, näxäyä wam gwalängu änamiyo,” yang inikut.

³⁵Iniwän nanätä “Wenä. Notdatä kem yake, wam gwalängu gäle gamitde natälu awäk,” yang inikut.

³⁶Tiwän Isotä using yakut. “Umanä Jekop” yang hiyäkände inikayingunin. Täpduxu gwenalä kem tahake, näle tängge yiwike, hängä nätäne päk. Nä wawaxu yakap täpänin, tiwändeyä kem tahake, wawaxu yakap täpä däkngakut. Ge hängä nätä pänangäsa, itä päpik. Ge äpmanikäyä hipdu kem tahake, wam gwalängu nätäne itäkän päk. Nana, wam gwalängu täkngatu äleläkngä naminangge tinggaläk?” yang inikut.

³⁷Iniwän Aisakgä wawakngä Iso using inikut. “Gäle bulämbam täpäle yiwän, notnämbamkäyä ile puyä ämin däknganingge ainit. Tiwän tämbam salin bimä wain yangu meyä päpikge wam gwalängu ile aimit. Ge wawaknga, gäle inaka gamit? Täkngatu wenä,” yang inikut.

³⁸Iniwän Isotä using inikut. “Nana, wam gwalängu täkngatu käyä? Nälexäyä nam,” yang inike, kwänämu hipdu bulämbam tikut.

³⁹Tiwän nanätä using inikut.

⁴⁰“Kewu naxu meyä alakaying womune doyiwiläk.

Kewu yekäpiyot epukaying womune doyiwiläk.

Amäk tahakengä, naxu näpiläk.

Notdale puyä äminde yiwiläk.

Tiwändeyä mähe natäkengu, wamnä upukengä,

gika kitoxune yiwike, ile gepbine doyiwiläk,” yang inikut.

Jekowu okngä Labande datäkukut

⁴¹Nanätä wam gwalängu Jekopde imikutde, Isotä notnä mähemähe kakut. Kake bäniyäne using yakut. “Nandä kupikge däpi alinggak. Ge kupän gwäyäm yiwitdäkngakengä, notna Jekowu älänguwa kupik,” yang yakut.

⁴²Tiwänä wamu wawakngä yakap täpä Isotä yakulu iniwä natäke, Rebekatä wawakngä Jekowu yatäwämbän apän, using inikut. “Notda Isotä gä kupsäle guwikge natäk. ⁴³Ge wamu angganawit using pahayo. Yupsäng enake, hamina Labande Haran kunggayo. ⁴⁴Kuwi womduhimu ixät yiwixawät, notda bäniptoxu u natäxaxu bäniyä kwikawän, ⁴⁵gätä ile u pahaläkge bulämdawik. Tiwän wamu tewa kuwänä apiläk. Tike notdatä guwän kupi, täpduxu inä gwenunekänu täpäyale natäpitde mähe,” yang inikut.

⁴⁶Tikengä Rebekatä Aisaxu using inikut. “Mängälä Hit nanä Isotä päkulu uläpäyatde mähe hikngä natäke, käluk yiwitdexäyä mähe natäxat.

^w 27:36 Gätakgatak wamu 25:26-une temginu kendeyo.

Tiwän Jekopkäyâ mângälâ Hit nanâ ane yiwixayingu täpätu täpänu, yiwikiyiwiknga wäyi hikngâ tiwixunin,” yang inikut.

28 ¹Tiwänâ Aisakgâ Jekowu yatâwâmbän apän, wam gwaläng imike, mämä wamu using inikut. “Mângälâ Kenan nanâ mahikngâ tayo. ²Tike Mesopotemia minggale nanâ Betuelde yolune kunggayo. Ku okga Labande yäpa täpätu mângätädale tayo. ³Anätu Kitokngänâ Käyâ Täpätâ bänip kwikwik gamän, engangga naxälâ towimbi, sakngälake, kantrinâ inätâ täke yiwitnong. ⁴Anätutâ wam gwalängu Abrahamde imikulu, gâ bapuka yangge damän, äminde kewu awom yiwixäläxu, gihäle täning. Kewu awomu Anätutâ Abrahamde imikut. Ge unin täning,” yang inikut. ⁵Inikengâ Aisakgâ Jekowu Labankät yiwisimäläkge Mesopotemia iningyâpiwän kukut. Labanu Aram nanâ tiwän Betuelde wawak, tiwän Jekop, Iso yangge okngâ.

Isotâ mângätnä täpätu hipdu täkut

⁶Jekowu kuxawänâ, Iso using inikin. “Nansätâ Jekowu wam gwaläng imike, mângätnä Mesopotemia nanâ täpätu täpikge iniwän kuk. Tiwän wam gwaläng imixâwik, mämä wamu ‘Mângälâ Kenan nanâ malayo,’ yang inik. ⁷Tiwän Jekowu mingänanäle wam gwälamike, Mesopotemia axuk,” yang inikin, Ison.

⁸Unin iniwâ Isotâ “Nanu mângälâ Kenan nanäle mähe hikngâ nataxakngâ tinggak” yang natäpगत. ⁹Tikengâ Isotâ ku, Abrahamde wawaxu Ismaelde yäpa Mahalatkäyâ, mângätnäle täkut. Mahalalu Nebaiotde hamin.

Jekopdâ dambu tike, ängela dayipgut

¹⁰Aisakgâ Jekowu Mesopotemia kuwikge iniwän, Jekowu Berseba teke, Haran kuwikge kukut. ¹¹Kuhika, kewu womdune kundoke, gusilu awukukutde, une pewikge yiwikut. Tikengâ petnä pewikge, huwu uwomune nanâ gwendu täke, uwänenatnäle kuhilâne teke pekut. ¹²Peke dambu tike kaxawänu, bäläng yayixu kewunetâ gäkngälunekänu kwämbätädu, Anätule ängelatâ epuxâwik kopâ kakut.

¹³Tixawän Yawetâ enetängä^x yiwike, using yakut. “Nâ Yawe. Nâ bapuka Abraham, nangga Aisak yangge Anätu. Nätâ kewu awekgaläxu awomu, gikaxät bapukaxätde äpme damit. ¹⁴Bapuka naxälâ hikngâ haluhalu bimâ tining. Tixâwik uhike, gusitdâ akonggak käwut, gusitdâ pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yang päku yiwitning. Gäxät bapuxätde tiwän, yotyolu kewune nanâ undâ bänip kwikwik päning. ¹⁵Natäpso. Nâ gäxät yiwike, sawomuneka kuwiläxu, anggandung yiwit. Tikengâ kewu awomune gâ hipdu täkapit. Gä donggäpmakuwit. Tike hiyäkän wamu ängganit usingu äpme pahawit,” yang inikut.

^x 28:13 *enetanga* bâ ‘Jekopde inälängän’

¹⁶Tiwänä Jekowu petnä pekulu enake, using natäpgut. “Hiyäkände, Yawe ane yiwixak. Tiwändeya nä usingbä yangu donatät,” yake, ¹⁷anaxälake, “Kewu awomu inätä hikngä. Awomu Anätule yot, gäkngätde yämä hikngä,” yakut.

¹⁸Kwepdätä gwäsi hikngä, huwu kupiläne uwänenatnäle kuhiläne tekut gwenu täke, mahande kaxäwik natäpningge däm täpän enawän, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmikut.^y ¹⁹Tikengä kewu uwomu umanä Betel^z yang inikut. Tupä taunu ile wäkngäsim yiwixaxu unggäpangu Lus yang inikakin.

²⁰Tikengä Jekopdä Anätule umande hiyäkän wamu using inikut. “Anätu, gä näxät yiwike, kahilu belakngä aläpä kuwilu, nandung yiwike, naxu änäpitde äwä täwixu äwahawitde yang namixawi, ²¹nä meyä dowäke, nanale yolune hipdu apitnä kakengu, Yawe, Anätunale gätä yiwiläk. ²²Tiwän huwu däm tängenake texalu unggwenu yotdale yiwik. Tiwän hängäläpä gätä namiläxu, nätä upuke 9-u ninale pexäwik, 1-u gäle gamit,” yang yakut.

29 ¹Jekowu hipdu unetä enake kuhika, gusitdä akonggak käwut nanäle kewune kundopgut. ²Kundokengu yanggä gäpma gwendu kakut. Sipsiwu yanggä unggwenunetä yämä tängokakin. Ge ile inälängänu sipsiwu täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pekgäwä dayipgut. Huwu yanggä unggwen tewä umukakulu kwälängä, tiwän meyä hikngä. ³Ge sipsiwu undä unekän päkapukengä, huwu uhanu sipsip daying yiwixayinggä tekwämbä kuwän, sipsipde yanggä yämikakin. Tikengä hipdu tekwämbä apu umukakut.

⁴Jekopdä sipsip daying yiwixaying äminu using yänikut. “Not, ginu säne nanä?” yang yäniwän, “Ninu Haran nanä,” yang inikin.

⁵Iniwä “Nahorde bapunä Labanu axäxayingunin?” yang yäniwän, “Hii, axäxamängunin,” yang inikin.

⁶Iniwä “Labanu domalik?” yang yäniwän, using inikin. “Hii, domalik. Ätuxa. Yäpanä Reselu sipsip päke ane aapunggak,” yang inikin.

⁷Iniwä using yänikut. “Kanong. Gusilu dowukuk; bänäkängän yiwixak. Tiwän sipsiwu dämänäne päku penangäsä täpdukäyä dolik. Ge yanggänä yämike, hipdu päku pewä, nakngä näkänong,” yang yänikut.

⁸Tiwändeyä using inikin. “U. Usingu tahanangäsändo. Tike sipsiwu undä päkapuke, hup hanu tekwämbä kuwänä, yanggä yäminim,” yang inikin.

⁹Tixawänu Reselu sipsip daying yiwixakutde, nanäle sipsip päke apundopgut. ¹⁰Tiwän okngä Labande sipsip äwä yäpanä Resel yang dayike, Jekopdä ku, hup hanu yanggä gäpmale mawunetä tekwämbän

^y **28:18** ‘Olip’ yangu pa uman. Hängä täpätu olip yanggätä pingyapmimbä, Anätule hängä hikngä däknagakakin. ^z **28:19** Hibrü wamune ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

kuwän, yanggä okngäle sipsipde yämikut. ¹¹Yämikengä Reselu kis tahangämike, kwänämnä initikut. ¹²Tike “Nä nanggale haminu Rebekale wawak,” yang iniwän, Reseldä ihapmäke, ku nanä inikut.

¹³Tiwän Labanu tälänä Jekopde yawän natäke, axäwikge ihapmäke kukut. Ku betake, kis tahangämike, yotnäne initäke kukut. Kuwän wamu undä Jekopdä natäpgulu inikut. ¹⁴Iniwän Labandä “Gä nina gup. Tiwän daknotna hikngä,” yang inikut.

Jekopdä Leaxät Reselkälu mängätnäle päkut

Jekowu Labande yolune kuwän, yekäwu gwendu une yiwikumäläk. ¹⁵Yiwihika Labandä using inikut. “Hiyäkän, Gä daknotna. Tiwändeyä puyä moyo dowahawiläk. Tike puyä pahaxawi, hängä inaka äpme gamit? Ge ‘Unin namiyo,’ yangu täke yawiläk,” yang inikut.

¹⁶Labanu yäpanä täpäyalä. Payänäle umanu Lea, tiwän ulapnäle umanu Resel. ¹⁷Lea kayi gwälam.^a Tiwän Reselu nomnä gupnä yangu gwälam hikngä. ¹⁸Tiwän Jekowu Reselde täke hikngä natäke, Labanu yäkwäle wamu using inikut. “Krismasu 7 puyä ane pahaxäwa apik. Tiwän yäpaka wasekngä täpä Reselu, mängätnäle namiyo,” yang inikut.

¹⁹Iniwän Labandä “Womdune nanäle doyämit. Tike gäle täke. Ge näxät yiwisim,” yang inikut. ²⁰Tiwän Jekowu Resel täpikge Labande puyä krismasu 7 pahakut. Jekowu Reselde hikngä natäpgutde, krismasu 7-de natäpänu, täpduxu gwenaläkän däpi hikngä bimä tikut.

²¹Krismasu 7 gwenu apuxuwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Täpduxu namikuläxu awahat. Ge mängätäna namiyo, tiwän täpit,” yang inikut.

²²Iniwän Labandä naxu bulämbam hikngä gwen häke, äminu uwomune nanä undä yangyävambän, apu nakin. ²³Tiwändeyä kupilä unggwenune, Labandä yäpanä Lea täkapu, Jekopde imän pekumäläk. ²⁴Mängälä täpätuxäyä, umanä Silpa, Labandä Leale puyä äminäle imikut.

²⁵Kwepdätä tembänä enakengu, Lea kake, Jekopdä Labanu using ku inikut. “Gutongä uläknga näle inale tahakuläk? Puyäka Reselde natäke pahakum. Tiwändeyä kem yake, Lea namikuläk,” yang inikut.

²⁶Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Ninu ane nanä, ulapnä gämäxu doyamikamängunin. Payänä gämäk yämikamängunin. ²⁷Lea täkuläkge, sande anggwen yiwitna puluwänä, ulapnä Reselkäyä gaminim. Tiwänä ile yäkwäle krismasu 7-u hipdu pahawiläk,” yang inikut, Labandän.

²⁸Tiwän Jekopdä täke yawän, sande unggwenu yiwä puluwän, Labandä yäpanä Reselu mängätnäle imikut. ²⁹Imike Labandä

^a 29:17 *kayi gwälam* Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying. Täpätuyitä yäpulinä “kayi wäyi” yang natäxaying.

Reseldexäyā mängälä täpätu umanä Bilha uläpä puyä äminäle yiwikge imikut. ³⁰Tiwän Jekowu Reselkät yiwike, Reselde täke hikngä natäpğut. Tike Leale using hikngä donatäpğut. Tikengä Labande puyä krismasu 7-u hipdu pahakut.

³¹Jekopdä ilakngäkänu Reselde tahakut usingu, Leale dolahawän kake, Yawetä Lea gatängämike tahawän, engangu dukngikut. Tixawänu Reselu engang hongge yiwikut. ³²Lea tängene käyā tiwän, wawakngä täpätu dukngikut. Dukngike “Yawetä meyä pälu axak. Ge äpmanu Jekopdä näle täke natäpik,” yake, umanä Ruben^b yang inikut.

³³Tiwänä hipdu tängene käyā tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike “Jekopdä näle täke donatäkke Yawetä natäke, wawaknga aläpaxäyā namik,” yake, umanä Simeon^c yang inikut.

³⁴Tiwänä hipdu tängene käyā tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Wawakngilu täpäyalä täpätu dukngikgat. Ge Jekowu näxälu äpme gatäke yiwisim,” yake, umanä Livai^d yang inikut.

³⁵Tiwänä hipdu tängene käyā tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Äpmanu Yaweale uman yatängenawit,” yake, umanä Juda^e yang inikut. Tikengä täpduxu womsimu engangu hipdu dondukngikut.

30 ¹Reselu inäle natäpänu, engangu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän “Ninaxäyā engangu andukngitnangäsä,” yake, payänä mähemähe kakut. Kake Jekowu using inikut. “Engang namiyo. Tike donamiläxu axupit!” yang inikut.

²Iniwän Jekopdä tokngä natäke, using inikut. “Nä Anätundo. Bänipda nätä umumba engangu dondukngiläk?” yang inikut.

³Iniwän Reseldä using inikut. “Puyä ämina Bilha äna an. Ixät peson, tiwän itä enganga äpme dukngiwik. Tiwän näxäyā engange mingä däkngawit,” yang inikut. ⁴Inikengä puyä äminä Jekopde imän, mängätinä däkngawän, ixät pekumäläk.

⁵Tiwän Bilha tängene käyā tiwän, wawakngä dukngikut. ⁶Dukngike imän Reseldä using yakut. “Anätutä uhinggike nandupän, nä ämin nomän tiwän, tumuk wamu yäwa natäke, wawaknga namik,” yang yake, umanä Dan^f yang inikut.

⁷Tiwänä puyä äminä Bilha hipdu tängene käyā tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. ⁸Dukngike imän Reseldä using yakut. “Payänaxät amäxu bulämbam tahake, nätä yapmit,” yake, umanä Naptali^g yang inikut.

^b 29:32 Hibru wamune ‘Ruben’ äwä ‘meyä pälu axak’ yangu guläkngä usäkän bimä. ^c 29:33 Hibru wamune ‘Simeon’ äwä ‘natäke’ yangu guläkngä usäkän bimä. ^d 29:34 Hibru wamune ‘Livai’ äwä ‘gatäke’ yangu guläkngä usäkän bimä. ^e 29:35 Hibru wamune ‘Juda’ äwä ‘yatängenawit’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ^f 30:6 Hibru wamune ‘Dan’ äwä ‘uhiknggike nandupän nä ämin nomän’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ^g 30:8 Hibru wamune ‘Naptali’ äwä ‘amämäk’ yangu, guläkngä usäkän bimä.

⁹Lea inäle natäpānu, engangu hipdu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän puyä äminä Silpa Jekopde imän, mängätinä däkngakut. ¹⁰Tikengä Silpatä wawakngä dukngikut. ¹¹Dukngiwän kuläkake, Leatä “Näle usingu tinangäsāndo teyā alinggak,” yake umanä Gad^h yang inikut.

¹²Tiwänä Leale puyä äminä wawakngä täpätuxät hipdu dukngikut. ¹³Dukngiwän Leatä using yakut. “Axuläkänggat. Ge mängälä notnatä nandukengu ‘Axuläkänggaxunin,’ yang nanining,” yake, umanä Aserⁱ yang inikut.

¹⁴Wit pänangäsä dändan tiwän, Rubendä songäne ku, songäsongä awäke napä tängäne kayä tikayingu kwämbätdule salin päke päkapu, mingä Leale imikut. Rubendä mingäle unin imän kake, Reseldä Lea using inikut. “Songäsongä salinu notnä tākembä namiläk?” yang iniwändeyä, ¹⁵payänätä using inikut. “Äpna aläkuläxunekän, songäsongä salinu wawakngatä namikäyā täpiläkge yänggaläk?” yang inikut.

Iniwän Reseldä using inikut. “Songäsongä salinu wawakngatä gamixu notnä namixawi, yäkwäle kupilä anggwenune pesimäläkge, Jekowu äpme gamit,” yang inikut.

¹⁶Tukwatde tiwän, Jekowu puyänetä apuxawän, Leatä ku using inikut. “Äpmanu gäxät yiwisim, inale gä songäsongä salinu wawakngatä namikgä auhit,” yang inikut. Ge kupilä unggwenune ixät pekumäläk.

¹⁷Tiwän Anätutä Leale natäke tahawän, tängene käyā tiwän, wawakngä 5 täpä dukngikut. ¹⁸Dukngike using yakut. “Puyä ämina tupä apnale ima, ixät pekumäläkge, Anätutä ile natäke, yäkwäle wawaknga namik,” yang yake, umanä Isakar^j yang inikut.

¹⁹Tikengä hipdu Lea tängene käyā tiwän, wawakngä 6 täpaxäyā dukngikut. ²⁰Dukngikengä using yakut. “Anätutä bänip gwalänge hängä gwälam hikngä naminggak. Ge äpmanu Jekopdä natäpānu axopit, inale wawakngilu 6 dukngikgat,” yang yake, umanä Sebulun^k yang inikut.

²¹Tikengä womduhim yiwihikangu, yäpanä täpātu dukngikut. Dukngike umanä Daina yang inikut.

²²Tiwänä Anätutä Reselde natäke, gatängämike tahawän, engang alätnangäsä täke tikut. ²³Tiwänä tängene käyā tiwän, wawakngä dukngike, using yakut. “Anätutä mayäkngä nätäne tāknga awahawän hopikaying. ²⁴Ge wawaknga täpätuxäyā anamikge natäxat,” yang yake, umanä Josep^l yang inikut.

^h 30:11 Hibru wamune ‘Gad’ yangu yäpuli ‘tinangäsāndo teyā alinggak.’ ⁱ 30:13 Hibru wamune ‘Aser’ yangu yäpuli ‘axuläkänggak’. ^j 30:18 Hibru wamune ‘Isakar’ äwä ‘yäkwäle namik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ^k 30:20 Hibru wamune ‘Sebulun’ äwä ‘nandupän kopik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ^l 30:24 Hibru wamune ‘Josep’ äwä ‘pahawän hopiying’ yangu, guläkngä usäkän bimä. Tiwän tākngatu ‘Josep’ äwä ‘täpätuxäyā äpme namik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

Jekowu hängänämbamgän tikut

²⁵ Reseldä Josewu dukngiwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Nä kantrinane yotnane kunggäwitde natäxat. Ge yawi kunggäwa. ²⁶Mängätna enganga yangge natäke, puyä awahanggamit. Ge nami, päke kunggäwa, inale puyä bulämbam hikngä pahalü, gika änanduläk,” yang inikut.

²⁷Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Nä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, manäpmake kuyo. Gäle tiwän, Yawetä bänip kwikwixu namixu, tuwängune apä andayitapmät. Ge maxuyo. ²⁸Tike inaleka natäkengu, täke yäwiläk, tiwän inä using gamit,” yang inikut.

²⁹Iniwän Jekopdä using inikut. “Puyä bulämbam hikngä pahaxäwik, kälapda daying yiwixäwa, nomängän yiwiyingu, gika änanduläk. ³⁰Nä ane doapuxäwa, kälapda mätekngä yiwikin. Tiwändeyä nätä ane apuke, kälapda sänesäneka päke tihikuxäwa, Yawetä bänip kwikwik gamixawän, kälapda meyä hikngä asakngälak. Ge äpmanu nä hängäläpä nihä yänggwätsimdäne daying yiwitnangäsä,” yang inikut.

³¹Iniwän Labandä “Hängä ina bimä gamit?” yang inikut.

Iniwän Jekopdä yäkwäle using inikut. “Nä hängä täpätu manamiyo. Tike gätä täke yawi, hipdu sipsipda daying yiwitake kuwit. ³²Tewi nätä ku kälapda undä dayixäwik, sipsip mätexu dänggämnä kupilä äwä sipsip meme yangu dänggämnä tolokngä käyä yang dayike päke, ninale pewit. Puyä hipdu gäle u pahawitde bimä unin päpät. ³³Hiyäkände yatnä kakengu, mahande yupsäng katapiläk. Puyä pahakumde hängä u namiläxunin dayipiläkge apukengu, u namiläkätanu meme tolokngä wenä gwendu bä sipsip mätexu dänggämnä kwaxu gwendu kakengu, ‘Kukäle täkut,’ yang natäpso,” yang inikut.

³⁴Iniwän Labandä “Täke. U yänggaläk using tahahim,” yang inikut.

³⁵Inike teyä, täpduxu inä unggwenunekän, Labandä meme wäwi tolokngä käyä, äwä meme mängälä tolokngä käyä, äwä sipsip mätexu dänggämnä kupilä yangu undä Jekopdä inale päpikge yakutdeyä päke, wawakngätä daying yiwitningge yänikut. ³⁶Tikengä unin päke, Jekowu une teke, kewu womdune kuxawä, täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, undan yiwikin. Tixawän sipsiwu notnä Labandäne peke kukinu, Jekopdä daying yiwikut.

³⁷Tixäwik Jekopdä pa gupnä kupilä däkätuyile kätaxu käluk matäke, gupnä matäwän amixawä, päpän enaxawä, gupnä käwutdu using pekut. Tiwän awäpän enakinu bäniyä kwak yiwikin. ³⁸Tiwän pa uläpäläpä memetä yanggä tängokayingune apuke dayipningge yake, gehanune wäkngasim päkapu pekut, inale meme yanggä tängopningge apuxäwixu, wäwitä mängälä une yäwäxakin. ³⁹Ge meme mängälä, meme wäwitä pa uläpäläpäle inälängän yäwäxakinde, mätekngä pexakinu tolokngä käyä.

⁴⁰Tiwän sipsip äwa meme yangu dayixäwik uHINGGIKE, sipsiwu inätä peke, meme inätä petäke kukut. Tikengä meme dänggämnä kupilä äwä meme toloknä käyā yangu uläkwäke nomune sipsiwu pexawän, une tahakakin. Jekopdä meme sipsip yangu using pahanggawän, meyä hikngä sakngälakakut. Tiwän kälawu inäle dayike pewän, inätä yiwä, Labande kälawu dayike, inätä pewän yiwikin.

⁴¹Kälawu kitokngänä käyätä tahaxawä, Jekopdä pa uläpäläpä kälapde kayi tängän päkapu, gehanune wäkngasim pexawän, pa uläpäläpäle inälängän tahakakin. Ge engangä toloknä käyā pexakin. ⁴²Tiwän kälawu kitokngänä wenätä tahaxawä, pa uläpäläpä ile kayi tängänu dowexakut. Ge engangä toloknä wenä pexakin. Ge engangä kitokngänä wenä u pexakinu Labandäne, tiwän kälawu kitokngänä käyā Jekopdäne. ⁴³Jekowu using pahanggawän, memenä sipsipnä yangu meyä tiwän, puyä äminä, kamelnä, äwä dongginä yangkäyā äwänggawän, hängänämbangän hikngä tikut.

Jekopdä Laban teke datäkukut

31 ¹Labande wawakgä Jekopde using yakin. “Naninde hängäläpä undä hikngä Jekopdä päke pahawän, hängänämbangän hikngä alik,” yang yäxawä, Jekowu natäpgut. ²Natäke Jekopdä kaxawänu Labanu tupä ilakngäkän pahakut usingu, dolahawän kakut.

³Tiwänä Yawetä Jekowu using inikut. “Awomu teke enake, hipdu notdambamde nanggale kewune kuyo. Tiwän nä gäxät kuhim,” yang inikut.

⁴Tiwänä Jekopdä Reselkät Leaxälu sipsipnätä näkaying womune apät dayipike natäke, wam täknga tewän kuwän, une apgumäläk. ⁵Une kuwät dayike, Jekopdä using yänikut. “Nansä tupä näle täke natäpgut deyä, äpmanu kawa, näle usingu donatak. Tiwändeyä nanale Anätu näxät yiwixamäk. ⁶Nansäle puyä pahake, kitokngäna mumba kuwä, gihä anandumäläk. ⁷Tiwändeyä nansätä ‘Hängä usingusingu äpme gamit,’ yangu kem nanike, ayakulune hikngä donamikulu, täpduxu meyä. Tiwändeyä Anätutä dolewän tahawän malit. ⁸Nansätä ‘Kälawu toloknä käyä gäle gamit,’ yang naniwänu, mätekngä toloknä käyäkän pekin. Tiwän ‘Kälawu guläknä kwaxu gäle,’ yang naniwänu, mätekngä inä usäkän pekin. ⁹Using tahake, nansäle kälawu Anätutä päxäwik, nälekän namikut.

¹⁰“Kälawu wäwitä mängälä yäwäxaying täpduxune peke, dambu täkngatu using kakum. Meme mängälä, wäwi toloknä käyätäkän yäwakin. ¹¹Tixawän Anätule ängelatä dambu tängänäkänu using yakut. ‘Jekop,’ yawän, ‘We!’ yäwa, using nanikut. ¹²‘Dayixäyo. Meme mängälä, wäwi toloknä käyā gwengwendäkän yäwäxaying. Nätä using tahaningge tahat, inale wäyi täkngaläknga Labandä gäle u pahanggaxu

andayit. ¹³Nä Anätu, gäle Betel apgum täpänin. Uwomune huwu gwendu däm tängenake, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmike, näle gepbine yiwiläke hiyäkän wam yakuläk. Ge kewu awomu teke, kewu alakuläk womune hipdu kuyo, 'yang nanikut,' yang yänikut.

¹⁴Yäniwän Reselkät Leaxätdä using inikumäläk. "Nanitdä hängä täpätu nitde hikngä niminangäsä, ¹⁵inale itä nindupänu, nilu malä nanä tinggaxunin. Nilu moningge pewän uhiwi, moningu u päkulu undä amumbän kukin. ¹⁶Hängä täpā undä nanitde kätaxune Anätutä päkulu, nit äwä engangit yangge hängä. Ge Anätutä dasingga ganikulu using tahayo," yang inikumäläk.

¹⁷Tiwän Jekowu tändäkngake, mängätinä engangä yangu päko kamel tängäne peke, ¹⁸kälapnä äminsak, hängänä Mesopotemia päkut yangu undä yäning yäpiwän kuxawä, nanä Aisakge, Kenan kuningge kukin.

¹⁹Labanu sipsip dänggäm matäwikge kuxawän, Labandä 'anätuna' yake ämindäkän kwätäluka yotnä pexakut täpäläpä, Reseldä kukäle päkut. ²⁰Jekopdä Laban Aram nanä uläpä axanghopike, "Using kukamäng" yangu doinixäwik, ²¹hängä täpänä undä wepdäkän päke, Labanu teke, datäkuhika, ku Yanggä Yupretis Dupi yayike, Gileadkätanu täwalnä käyā womune kuningge kukin.

Labandä Jekop täwakut

²²Täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, "Jekowu using datäkukut," yang iniwä natake, ²³Labandä notnämbam yapäpän, Jekowu täwäläke kukin. Kuxawä täpduxu 7 apuxuxawän, kungu Gileadkätanu täwalnä käyā uwomune kakin. ²⁴Tiwän kupiläne Labanu petnä peke, dambu tike kaxawän, Anätutä apu using inikut. "Yäko. 'Jekowu tokngä wamu mainiyo,' yang inikut.

²⁵Jekopdä selyotnä Gileadkätanu täwalnä käyā uwomune täpikutnä kake, Labande notnämbamkäyā uwomunekän päkapu, selyotnä tapike yiwikin. ²⁶Tiwän kwepdätä Labandä ku, Jekowu using inikut. "Amäk ämindä amäk tahake, iwalnä kalabusde päke kukaying usingu, yäpana inale nandunghopike päkapguläk? ²⁷Wepdäkänu inale datängapguläk? Ananikuläk gämu, gita hikwak yang päke tayike kuläkake, galak wamu ganinayä apim. ²⁸Yäpana bapuna yangu kisu dolahangyämike, galak wamu doyänixäwa, päke apguläk. Wäyi täknga tahakuläk. ²⁹Nätä meyä täknga andaminangäsä. Tiwändeyä kupiläne nanggale Anätutä using nanik. "Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo," yang nanik. ³⁰'Nanäle yolune kuwikge alahambänipdake kukut', yangu anatät. Tike teyā anätuna kukäle inale päkapguläk?" yang inikut.

³¹Iniwän Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. " 'Yäpanä inäle päyäk,' yake naxälake, päke apgum. ³²Tike anätuka uläpäläpä imindäka päkutnä kakengu, uläpä axupik. Ge hängä gätäne näle hängä täpaxätan yiwixawä

kakengu, notnitde kayine gikale päyo,” yang inikut. “Reseldä Labande anätu uläpäläpä awäkut,” yangu donatäxäwük yakut.

³³Tiwänä Labandä Jekopde selyot, Leale selyot, äwä mängälä puyä äminu uläpätatde selyot yangune ko dengwäsike, yäwambän malikin. Tiwän Reselde selyolune kopgut. ³⁴⁻³⁵Nanä Reselde selyolune doxoxawän, Reselu pilo kamel tängäne teke puku yiwixakulu, yotnäne täko tekutnä, anätu uläpäläpä ile kematkätan peke, ulängäne puku yiwikut. Ge nanätä ko yäwambänu, Reseldä nanä using inikut. “Bulämbam täpäna, tokngä manatängamiyo. Nä yekäp iwat titde, kayikane däm hikngä enatnangäsändo,” yang inike, ulängäne puku yiwixawän, yäwambän maliwä, teke epuxukut.

³⁶Tiwänä Jekowu tokngä natäke, Labanu using inikut. “Ngä nä mämä wamu dasä täknganin upukum? Ngä wäyi ina tahakumde näwäläkapguläk? ³⁷Gätä näle hängäläpä undä hikngä dengwäsike dayiläk. Tikengu, gäle hängä täpätu undanu, ina bima kake täläk? Using kakengu, ane gäxät nanä äwä näxät nanä yangge bänäkän täkapu teng. Tiwän itä yanguhingxixut.

³⁸“Nä gäxälu krismasu 20 yiwikumäk. U yiwikumkätanu sipsiwu mängälä meyä dowäke, engangä täkekän pekin. Memexäyä usäkän. Tiwän gäle sipsiwu wäwi gwendu donäpa tikut. ³⁹Kälapda kälap tukgä sipginu, gäle dowäkapu tahawa dayipguläk. Tike ninane nanä päke ile tangge pekum. Tike kälapda kwakäpäne bä kupiläne päkindexäyä, usinggän yäxawi, tangäle gamikum. ⁴⁰Using yiwikum. Kwakäpäne gusilu pälangä hikngä nahikakin. Tixawän kupiläne kwäman hikngä tixawä gäkäxäwük, petna dowekakum. ⁴¹Krismasu 20 gäxät yiwikumäxu using hikngä tahaxäwük yiwikum. Yäpaka päpitde, puyäka krismasu 14 pahanggamikum. Tikengä sipsip meme yang päpitde, krismasu 6 pahanggamikum. Tiwändeyä ‘Unin pahawi, usingusingu ämpe gamit,’ yang nanikuläxu, ayakuläxune donamikuläxu täpduxu meyä. ⁴²Bapuna Abraham äwä nana Aisak yangge Anätu, Aisakgä äanaxäläkakulu Anätu uläpä, näxälu doyiwiwixamäk gämu, gätä hängä täpätu donamixäwük, moyo anäwambi kuwam. Tiwändeyä tokngämbamu u päke, puyä kitokngä u pahakakumu, Anätutä andayipgut. Ge kupiläne ile tiwän, Anätutä ganinggämätak,” yang inikut, Jekopdän.

Jekopkät Labankätdä kontrak tahakumäläk

⁴³Tiwän Labandä Jekowu yäkwäle wamu using inikut. “Mängälä aläpäyalu, näle yäpa. Tiwän engangu aläkwäxu näle bapuna. Tiwän sipsip meme yangkäyä nätäne. Hängä andayixäläxu, undä nätänekän. Tiwändeyä yäpana, bapuna yangge, dasingga alahawa teyä, näxälu doyiwitnimmnä tinggak. ⁴⁴Using tiwänu kontrak tahahim. Ge mahande ile natäke, ‘Wamu kitokngä using yakumäk,’ yangu änatäpsim,” yang inikut.

⁴⁵Tiwän Jekopdä huwu gwendu take, däm täpän enakut. ⁴⁶Tiwän, notnä hup päkapningge yänikut. Yäniwän huwu päkapu unekändäkä pekin. Peke une yiwike, naxu unekän nakin. ⁴⁷Huwu unekändäkä u pekinu, Labandä umanä Jegar Sahaduta yang iniwän, Jekopdä Galet yang inikut.^m

⁴⁸Labandä “Huwu aläkwäxunin dayixäwik, ‘Labankät Jekopkätdä wamu kitokngä yakumäläkgäné’ yang natäpna kuwik,” yang yakut. Ile tiwän umanä Galet yang inikin. ⁴⁹Umanä takngatuxäyä Mispä” yang inikin, inale Labandä using yakut. “Nilu nihänihä yiwisim tiwändeyä dasingga pahahimu, Yawetä äpme ninduxäwik. ⁵⁰Gä yäpana päke päku, kätaxu dondaying yiwiläk, bä mängätä käluk täpambä täpiläkge natäpiläk. Tike ‘Kepämindä donanduying,’ yang natäpiläk. Tiwändeyä Anätutä anindupik,” yang inikut.

⁵¹Tikengä unetäkänu using inikut. “Dayipso. Huwu däm yiwixak gwen äwä huwu nit bänäkängän pelu aläkwäk yang dayipso. ⁵²Huwu anggwen äwä huwu aläkwäk yangu, wamu kitokngä yäkamäk takngale tuwängge yiwitning. Nätä huwu aläkwäxu doyapmike, ku tahawa maliwiläk. Tiwän gätäxäyä usingän. Huwu aläkwäxu doyapmike, apu tahawi maliwit. ⁵³Abrahamde Anätu, Nahorde änätu, äwä ile nanäle anätu yanggäyä gäxat näxälu uhinggitning,”^o yang inikut.

Tiwänä Jekowu wamu kitokngä Anätu nanä Aisakgä naxälakakulu uläpäle umande yakut. ⁵⁴Yake täwalu undäkäne kälap tänguke, käwutdu Anätule ofa tahake, käwutdu häke, notnämbamu yangyävambän apä nakin. Tikengä täpduxu unggwenune däpmunä täwalu undäkäne pekin.

⁵⁵Tiwän kwepdätä gwäsi hikngä enake, Labandä yäpanä bapunä yangu kis tahangyämike, galak wam yänikengä, äminu unuxät kukinu hipdu päpän, yotnäle kukin.

Jekowu Iso kawikge tändäkngakut

32 ¹Labanu yotnäle kuxawänu, Jekopkäyä äenake kukut. Kahit täpäne kuhikangu, Anätule ängela dayipgut. ²Dayike “Kewu awomu Anätule ämindä yotde äpmandähimdekän päkapu yiwixaying,” yang yake, kewu uwomu umanä Mahanaim^p yang inikut.

³Tikengä Jekopdä puyä äminä kantri Idomkätanu kewu Seir uwomune ku, payänä Iso yawä natäpikge yänikut. ⁴Using yänikut. “Bulämbam

^m 31:47 Aram wamune, ‘Jegar Sahaduta’ yangu yäpuli ‘huwu aläkwäxu mahande dayixäwik natäpna kuwikge.’ ‘Galet’ yangkäyä yäpuli uläknganingän, tiwändeyä Jekopdä Hibru wamune inikut. ⁿ 31:49 Hibru wamune ‘Mispä’ äwä ‘andayixak’ yangu guläkngä usäkän bimä. ^o 31:53 Abrahamde Anätu, Nahorde anätu yangu buläkän täpä, bä inäinä yangu kätak hikngä donatäxamäng. Abraham, Nahor yangge nanä Tera anätunä meyä ile tumuk yänikut. Josua 24:2 kendetnangäsä. Ile tiwän ‘Anätunätä äpme uhinggitning,’ yang temgumäng. ^p 32:2 Hibru wamune ‘Mahanaim’ yangu yäpuli yolu gäpangalä, tiwän äpmandehimdekän.

täpäna Iso wamu using ininong. ‘Puyä äminda Jekopdä using yak. Labankät yiwihika aapunggat. ⁵Nä towiyä gämäna, donggina, sipsipna, memena äwä puyä ämina yangu käyä. Ge bulämbam täpäna, wamu aläknga gäle tewa apunggak, inale gätä bänip gwaläng natängamiläkge natät, yang ninik, tiwän apumäng,” yang ininong, Ison,” yang yänikut. Yänike yäning yäpiwän kukin.

⁶Ku inike, Jekopde hipdu apgin. Apu using inikin. “Payäka Iso axu inikumäng. Tiwän änggandupikge, äminu 400 päpän ixät using apäyak.” yang inikin.

⁷Tiwän äanaxälake, meyä hikngä päxäwikkän, äminu ixät kukin, sipsipnä, memenä, towiyä gämänä äwä kamelnä yang upuke, täkwäkgu inätä päku peke, täkwäkguxäyä inätä päku pekut, ⁸inale using natäpgut. “Isotä apu yakap täkwäk sipänu, mahan yiwitning täkwäxu andatäkuwä, dosipik,” yang natäpgut.

⁹Tikengä tumuk wamu using yakut. “O Anätu bapuna Abraham äwä nana Aisak yanggäne, O Yawe, gätä using nanikuläk. ‘Kantrika alakuläk womune kuwi, nätä gatänggama, täkekän yiwiläk,’ yang nanikuläk.

¹⁰Nä puyä äminda, tiwän umana wenä. Tiwändeyä gätä näle iwikge natäxäwik, gwälam hikngä tahanggaläxunin. Yanggä Jodan Dupi tupä yayike apgumkätanu, hängäna wenä; hiputnatäkän hanggike yayike apgum. Tiwändeyä äpmanu hangäna meyä hikngä tiwän, inäinä pet; täkwäkgu inätä peke, täkwäkgu inätä pet. ¹¹Ge gatängamiyo. Gatängamike, payäna Isole kätaxune maleyo. ‘Itä apu mängätna, enganga, äwä nina yangu undä nihipän kumnäm,’ yake naxäläkgat.

¹²Wamu using nanikuläk. ‘Nätä äpme pahawa täkekän yiwiläk. Tikengä bapuka pahawa, meyä hikngä haluhalu bimä tiwä, kendetnangäsä doliwik,’ yang nanikuläk. Ge gatängamiyo, tiwän Isotä donihipik,” yang inikut.

¹³Inike, kupilä uggwenune, une yiwikut. Une yiwixäwik, kälawu gwenduyi bänip gwalängge payänäle imikge tuwängukut. ¹⁴Using tuwängukut. Meme mängälä 200, meme wäwi 20, sipsiwu mängälä 200, sipsiwu wäwi 20, ¹⁵kamelu engangä käyä 30xät engangäxät, towiyä gämänu mängälä 40, towiyä gämänu wäwi 10, donggi mängälä 20, äwä donggi wäwi 10 yang imikge tuwängukut. ¹⁶Kälap tuwängukengu, inäinä upuke, puyä äminu täpätu täpätule kätaxune pekut. Peke puyä äminä using yänikut. “Gindä gämäk kunong. Axunanggengu, unekän hikngä maxunong. Täkwäkgutä gämäk kuwä, bänäkänu wangga äyiwiyok. Tiwänä täkwäkgu une. Tiwän une kuningkäyä, usinggän,” yang yänikut.

¹⁷Tikengä puyä äminä yakap kuwikge täpä using inikut. “Axuwi payäna Isotä ganduke, ‘Gä towikga imin? Kälawu imindäne yäwäxawi apukaying? Tiwän säne päke kunggaläk?’ yang bä ganiwän kayo.

¹⁸Tiwänu using iniyu. ‘Kälawu aläkwäxu puyä äminda Jekopdäne.

Itä bulämbam täpänä Isole yake namän, bänip gwalängge gamikge päkapunggat. Tixäwixu inä Jekowu äpmäxälä apänak,' yang iniyo," yang inikut.

¹⁹Tikengä puyä äminä kälawu yakap täpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä uläpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä une päke kuning ämin yangu usinggän yänikut. "Iso kakengu, ²⁰wamu undaninggat usinggän ininong. Tikengu using ininong. 'Puyä äminda inä Jekopkäyä mahaninkätan apänak,' yang ininong," yang yänikut, Jekopdän, inale using natäpüt. "Hängä bänip gwalängge imitde pewa kuwä kakengu, bänip kwikwixu äpmembä natängamik. Ge nina kuwa nandukengu, äläkuläkawik," yang natäke, ²¹hängäläpäm gämäk pewän päke kuxawä, kupilä unggwenu Jekowu yolu äpmandekän tahake yiwikut womune inäkän yiwikut.

²²Kupilä unggwenunekänu Jekopdä mängät täpäyatnä, mängälä puyä äminäle yiwixamäläxu uläpäyat, äwä wawakngä 11-u uläkwäk yang päpän, Yanggä Jabok Dupi ayayikaying womune yayike, käwutdu yänipäko pekut. ²³Päko peke ako, hängä täpänäxäyä yawän, puyä äminä kukindä päke, atusikäwut päko pekin. ²⁴Tixawänu Jekowu käwutdu inäkän yiwikut.

Jekopkät Anätuxät amgumäläk

Tixawän äminu täpätutä apän, "Imindäka betake, kewune täpän pimapän?" yake usinggän pahaxawät, axwakawikge tikut. ²⁵Using betäxäwik, äminu uläpätä kawänu, Jekowu yapmitnangäsä doliwän, yemiyiwilune tepän, golängä wakäwakälune dekut. ²⁶Tiwän äminu uläpätä Jekowu "Tewi kunggäwa. Axwakawikge alinggak," yang iniwändeyä, Jekopdä "Wam gwaläng gämäk namiyä, tewa kuwiläk," yang inikut.

²⁷Tiwän äminu uläpätä "Ngä gä umanda imin?" yang iniwän, "Nä umana Jekop," yang inikut.

²⁸Iniwänu äminu uläpätä using inikut. "Gä umanda Jekop yangu dongganikaning. Tike umanda käluk täkgna Israel yang ganikaning, inale gä ämin äwä Anätu yangu amäke yapmiläk" yang inikut.

²⁹Iniwän Jekopdä "Äwä gäle umanu täkembä naniwiläk?" yang iniwän, uläpätä "Umana ganiwitde inale hikngä yänggaläk?" yang inike, wam gwaläng imikut.

³⁰Tiwän Jekopdä "Anätule nomu axake teyä doxungwät," yake, kewu uwomu umanä Peniel' yang inikut.

³¹Gusitdä akoxawänu, golängä andekutde, Peniel teke kukulu, amandotäke kukut. ³²Jekopde yemiyiwilune tepän, golängä

¶ 32:28 Hibu wamune 'Israel' yangu yäpuli Anätuxät amänggaxunin. ¶ 32:30 Hibu wamune 'Peniel' yangu yäpuli Anätule nom.

wakāwakālune dekutde, Israel nanā äpmandehimkāyā, kālap hakengu, hikngwāmu goläng wakāwakālune nanā donākayingunin.

Jekopdä payänä Iso kuke kakut

33 ¹Jekowu Peniel teke kuhika, kwayiwän enawānu, Iso äminä 400 päpän apunggāwā dayipgut. Dayike engangā upuke pekut. Leale engangu inä Leaxät peke, Reselde engangu inä Reselkät peke, puyä äminä uläpāyatde engangkāyā usinggän pahakut. ²Puyä äminä uläpāyatkät engangäxät gämäk pewän yiwä, ile mehene Leaxät engangäxät pewän yiwä, wäseknä Reselkät wawakngä Josepkät pekut. ³Tikengä inä Jekopdä gämäk täku Isole kayine kuhilä kep dākäxätan täpu temgut. Tikengä usinggän pahanggāwän, 7 tikut.

⁴Tixawän Isotä ihapmäke, apu Jekowu betake, kis tahangämike, kwänämnä initiwän, kwänämnä une tikumäläk. ⁵Tiwäl matāwän, Isotä hilakengu, mängälä engangä yang yiwikinä dayike, Isotä “Äminu aläkwäk yiwiyingu imindäne?” yang inikut.

Iniwän Jekopdä “Näle engang aläkwäxun, Anätutä puyä ämindale näle bänip gwaläng natake namikulunin,” yang inikut.

⁶Tiwän puyä äminä uläpāyatkät engangäxätdä Isotä yiwikulune hikngä päku sopäsopä puke, kuhilä kep dākäxätan täpu yamgin. ⁷Tiwän ile mehene Lea engangä yanggä päku, sopäsopä puke, kuhilä kep dākäxätan täpu yamgin. Tiwän wäseknä Josepkät mingä Reselkätdä päku, usinggän pahakumäläk.

⁸Tiwänä Isotä Jekowu using inikut. “Kälawu uläkwäxu dasingge päkapuläknä dayit?” yang iniwän, Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, gätä ilakngä hikngä nandupiläkge, gäle tiwän päkaput,” yang inikut.

⁹Tiwändeyä Isotä “Notna, nä usä käyā. Ge u gikale,” yang inikut.

¹⁰Iniwändeyä Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “Bulämbam täpäna, usingu mayäyo. Gätä ilakngä nanduläknä kakengu, hängäläpä bänip gwalängge gamilu äwayo. Nätä nomda gandulu, Anätule nomune bima kat, inale gätä näle bänip kwikwik natäläk. ¹¹Anätutä bänip gwaläng natängamike namikut. Tiwän nä hängänambamgän hikngä tikut. Ge hängäläpä bänip gwalängge päkapulu äwayo,” yake kitokänggawän, Isotä “Hii, täke,” yang inikut.

¹²Unetäkānu using inikut. “Nä ginkät kunim,” yang iniwändeyä, ¹³Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, enganga kälapna yangu andayiläk. Enganga yupsāngu kitokake kunangäsāndo. Tiwän sipsip towiyä gämän yangkāyā usäkän. Engangä mämnä näkayingu yupsāngu kunangäsāndo. Äyāwamba ihapmäke, täpduxu gwendunekānu malä hikngä kuhikangu, kälawu undä axumning. ¹⁴Ge bulämbam täpäna, gätä gämäk kunggayo. Tixawänä puyä äminda kälapkätkät engangkätdä

wepdä älukukaying using kuxawä, apuhikangä, bulämbam täpänale, Seir uwomune apundopnim,” yang inikut.

¹⁵Tiwänä Isotä using inikut. “Gäxät apningge äminu näxät apumängu täpätuyi yäniwa yiwixakut,” yang iniwändeyä, Jekopdä “Usingu inale tahawiläk? Gätä nä ilakngä nandupiläkgekän natät,” yang inikut.

¹⁶Tiwänä täpduxu inä unggwenunekän, Iso hipdu täpän täkwämbän, Seirle kukut. ¹⁷Tiwändeyä Jekowu Iso doläwaläke kukut. Tike Sukot kukut. Täku yotnä tahake, kälapnäle gepmä pahakut. Ile tiwän kewu uwomu umanä Sukot^s yang inikaying.

¹⁸Jekopdä Mesopotemia teke apgulu, meyä dowäxäwik apuhika, kewu Kenan uwomune taunu Sekem apundopgut. Täkapu selyotnä taunde wäkngäsım tapikut. ¹⁹Tikengä kewu selyotnä tapikulu uwomde, moningu 100 silwa, Sekemde nanä Hamor yänggwätde yämikut. ²⁰Kewu uwomune alta Anätule tahake, umanä El-Elohe-Israel^t yang inikut.

Jekopde wawakgä Dainale tahake, äminu sipgin

34 ¹Gwendune Jekopkät Leaxätde yäpa Daina mängälä kewu uwomune nanä dayipikge kukut. ²Hamoru, Hiwi nanä uläpä kewu uwomune nanäle kuhiläle yiwixakut. Ile wawaxu Sekem. Uläpätä Daina kambutake, tänggänggänuke tahawän malikut. ³Tiwän Dainale natänggämätake, wamu ilakngäkän inikut. ⁴Tikengä Sekemdä nanä Hamoru using inikut. “Mängälä aläpä näle yängamiyo. Tiwän mängätnale täpit,” yang inikut.

⁵Jekopde wawaxu kälawu äminsak daying yiwitningge songäne päku yiwikin. Tixawän Jekowu “Sekemdä yäpaka Daina tahawän malikut,” yawä natäpgut. Tikengu wamu täkngatu doyakut. Tike wawakngäle yiwixakut.

⁶Tixawän Hamor äwä wawakngä Sekem yangu Jekopkät wam yäningge, taun teke, Jekopde kukumäläk.

⁷“Hängä womdu using tahakin,” yangu yawä nataäkengä, Jekopde wawaxu kewu uwom kukinu teke, hipdu yolune apgin. Sekemdä Daina tänggänggänuke tahawän malikulu, Israel^u yänggwätde kayine gutongä hikngä. Hängä dolahanangäsa täknga tahakut. Ge haminätä haminäle butayä natake, Sekemde tokngä hikngä natäxäwik apgin.

⁸Ge yolune apä, Hamordä Jekowu using inikut. “Wawakngä Sekemu yäpakale hikngä natäxak. Täkembä mängätnäle imining? ⁹Tiwän mängälä ninkätan nanä damixätna, yäkwäle nimining? ¹⁰Tiwän ninkät gatäke using yiwitnim. Kewu sawomuneka yiwitningge nataäkengu, gihä kake, kewu uwomune yiwitnong. Tixäwik kewu awomkätanu täkekän tihikuning. Tixäwik kewu nindäne womduyi täke päning,” yang inikut.

^s 33:17 Hibru wamune, ‘Sukot’ yangu yäpuli gepmä. ^t 33:20 Hibru wamune ‘El-Elohe-Israel’ yangu yäpuli Anätu, Israelde Anätu. ^u 34:7 Jekopde umanu käluk täknga Israel.

¹¹Tiwänä Sekemdä Dainale nanä äwä häminä yangu using yänikut. “Gindä wamu u yäwilu ‘Täke’ yaningä kakengu, inaleka naniningu äpme damit. ¹²Mängälä uläpäle moningu dasingdasingga damitde natäkengu, täke tuwängutning. Hängä gwälamu dasäka damitde natakengu, täke yäning, tiwänu äpme damit. Inale mängälä uläpä ahikngä naminingge natäxat,” yang yänikut.

¹³Haminä tahawän malikutde natake, Jekopde wawakgä Sekemkät nanä Hamorkälu yäkwäle wamu kem yäniningge natake, using yakin. ¹⁴“Usingu dolahanim. Hamininu gupnä domatäkin äminde yäminangäsando. Using tahakengu, mäyäkngä hikngä natäpnimunin. ¹⁵Tike hängä täkngatukän alahangäsän. Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Tiwänä ‘Täke,’ yangu danininim. ¹⁶Tikengä mängälä mätexu damixätna, yäkwälaxäyä nimining. Tiwän ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim. ¹⁷Tike gupsä matäningge ‘Täke’ yangu doyawä, hamininu äläke kunim,” yang yänikin.

¹⁸Tiwän Hamorkät Sekemkätä natäpälü, wamu uläknga täke tikut. ¹⁹Tiwän wäwi mätexu uläpä Jekopde yäpale hikngä natäpğutde, wamu yänikin using yupsäng pahakut. Äminu taunune nanätä kawä, äminu Hamorde yolune yiwixayingkätanu, Sekemu bulämbam täpä tikakut. ²⁰Ge Hamorkät wawakngä Sekemkät taun yiwixaying notnä wam yänihimäläke, taunde yämä däkäne kukumäläk.

²¹Ku using yänikumäläk. “Äminu uläkwäxu notnin däkngäningge tahakaying. Kewu awomu inulung. Ge täke pena, ane tihikuxäwik yiwitning. Tixawän mängälä itäne nanä päxätna, yäkwäle nindäne päning. ²²Tiwändeyä using niniying. ‘Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Using tahawäyä, ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake yiwitnim,’ yang niniying. ²³Ge using tahakengä, ile kälap äwä hängäläpä itäne yangu, ninkäyä towikngä däknganim. Ge ‘Täke’ yangu yänina. Tiwän ixät ninkät yiwitnim,” yang yänikumäläk.

²⁴Yawät äminu undä yämä däkäne yiwikinu ‘Täke’ yake, wäwi taunune nanä undä gupnä matäkin.

²⁵Täpduxu 3 gwendä apän, wäwi undä tokngä däkä päke, ‘Ämindä ämbänihipning?’ yangu donatake yiwixawä, Jekopde wawaxu, haminä Dainale natake, Simeonkät, Livaixätäde sänggwanä päke, taunune ko, wäwi undä sipät kumgin. ²⁶Hamor, wawakngä Sekem yangkäyä sänggwatä matäwät kungäxawät, ko Daina Sekemde yolunetä täke, epuxukumäläk.

²⁷Tiwänä Jekopde wawakgä using natäpğin. “Sekemdä hamininde gutongä täknga taunu anggäpangune tahakut,” yake, ko äminu axumginä dayike, taunune nanäle hängäläpä undä päkin. ²⁸Sipsipnä, memenä, towiyä gämänä, dongginä äwä hängä undä taunune yiwikin, äwä

songäne yiwikin yang päkin. ²⁹Tixäwik hängä nomän täpäläpä, mängälä, engang, äwä hängä yotkätan yiwikinunin yangu undä päkin.

³⁰Tiwänä Jekopdä wawakngä Simeonkät Livaixälu using yänikut. “Gitä meyä tāknga namikamäläk. Peres nanä, Kenan nanä yangu kewu awomune yiwixayinggä nandupä, nä wäyi ämin tinanggenggak. Ninu äminu meyändo. Undätä anihippingge yanggatake apungu, ninu undä nihipä kumnimunin,” yang yänikut.

³¹Tiwän yäkwäle using inikumäläk. “Haminilu Sekemdä kukäle täke tihikukulu täke?” yang inikumäläk.

Jekowu hipdu Betel kukut

35 ¹Anätutä Jekowu using inikut. “Gä payäka Iso teke datäkuxawi, nä Anätu Betel apuke gandupgum. Ge awomu teke, une päko yiwixäwik, alta gwendu näle tahayo,” yang inikut.

²Tiwänä Jekopdä inäxät nana äwä ixät yiwixaying yangu undä using yänikut. “Hängä womdune nanätä ‘anätunin’ yake, ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä amumbä kunong. Tiwän gutongä tākngaläknga teke, käluk däkngake, u tahananinge tuwängge, täwiksä käluk pahanong. ³Tiwänä Betel kopnim. Ko alta Anätule tahawit. Sänesäneka tihikukumune, meyä päkum gwenggwenune yangu Anätu näxät tihikuxäwik, gatängamikut,” yang yänikut.

⁴Ge hängä womdune nanätä “anätunin” yake ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä äwä mäläkäpä mäläkngäne pekin yangu undä, Jekopde imikin. Imä, Jekopdä pa kupäha bimä Sekemde wäkngäsim yiwixaxu undäkäle kematde kwayipekut.

⁵Tikengä kewu uwomu teke kukin. Kuxawä Anätutä pahawän, äminbamu yotyolu uwomune nanä naxäla hikngä natake, doxu yäwakin. ⁶Tixawän Jekop äwä äminu undä ixät kukin yangu kuhika, taunu Lus kondopgin. Lus taunu unggäpangu Kenankätan yiwikut. Äpmanu unggäpangu Betel yang inikaying. ⁷Lus taun kondoke, Jekopdä alta gwenu tahake, kewu uwomu umanä El-Betel^v, yang inikut, inale payänä teke datäkuxawänu, Anätu uwomune apän kakut.

⁸Tiwänä Jekopde mingä Rebekale puyä äminu Debora une kupän, pa kupäha bimä Betelde amusikäwut yiwixak däkäne kwayikin. Kwayike pa undäkä umanä “Alon-Bakut”^w yang inikin.

Anätutä Jekopde wam gwalängu hipdu imikut

⁹Jekowu Mesopotemia teke apänä, Anätutä hipdu apu, wam gwalängu using imikut. ¹⁰“Gä umanda Jekop. Tiwändeyä äpmanu Jekop yangu

^v 35:7 Hibru wamune ‘El’ yangu yäpuli Anätu. Tiwän ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

^w 35:8 Alon-Bakut yangu yäpuli pa kwänäm tikin däkänin.

dongganikaning. Tike Israel yang ganikaning,” yang inikut. Using yake, umanä Israel yang inikut.

¹¹Tikengä unetäkänu using inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Nätä äpme tahawa, gäle bapuka meyä sakngälake, kantri inäinä päke yiwitning. Tixäwik bapuka täpätuyi kingge yiwitning. ¹²Tixawän kewu Abrahamkät Aisakätde yämitde yänikumu, gäle äpme gamit. Tikengä bapukalexäyä uwomuningänu äpme yämit,” yang inikut. ¹³Inike, Jekowu wam inikulu uwomune yiwixawän, teke kukut.

¹⁴Tiwän kewu Anätutä wam inikulu uwomune, Jekopdä huwu belakngä gwendu täke, mahande kaxäwik natäpningge, däp täpän enakut. Täpän enawän, huwu unggwenu ofale wain yanggätä pingyapmike, olip yanggätäxäyä hipdu pingyapmikut. ¹⁵Kewu Anätutä wam inikulu uwomu, Jekopdä umanä Betel yang inikut.

Reselu Bensamin dukngixäwik kumgut

¹⁶Tiwänä Betel teke kuhika, taunu Eprat kuningge kukin. Kuxäwik Reselu engang kake täpikge tahawän malixawän, tokngä däkä päkut. ¹⁷Tinggawän mängälä anggatängämikge yiwixak täpätä using inikut. “Manaxälayo. Wawakga täpätu dukngikgaläk,” yang inikut. ¹⁸Tiwän Reselu axupikge tixäwik, mepme wäseknä pexäwik, umanä Benoni yang inikut. Tiwändeyä nanätä umanä Bensamin yang inikut.^x

¹⁹Reselu axupän, Epratde kahit kwayimune kwayikin. (Eprat yangu Betlehemde umanu tupä nanä täknganin.) ²⁰Tiwän Reselde mätmälune, Jekopdä huwu gwendu däp täpän enakut. Huwu unggwenu Reselde mätmätde tuwänge äpmankäyä ayiwixak.

²¹Israelu^y hipdu kuhika, Migdal-Eder ku yapmike täku, selyotnä tapike, une yiwikut. ²²Kewu uwomune yiwihika, Rubendä nanäle puyä äminu mängälä Bilha uläpaxät kopän yiwikumäläk. Tiwänä Israelu yawä natäpüt.

Jekopde wawak

Jekopde wawaxu unekänu 12. ²³Leale wawaxu Ruben, Simeon, Livai, Juda, Isakar, äwä Sebulun yang. Jekopde wawaxu yakap täpä Ruben. ²⁴Tiwän Reselde wawaxu Josepkät Bensaminkät. ²⁵Tiwän Bilha, Reselde puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Dankät Naptalixät. ²⁶Tiwän Silpa, Leale puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Gatkät Aserkät. Wawaxu aläkwäxu undä, Jekopdäne, Jekowu Mesopotemia yiwixäwik towikulunin.

^x 35:18 Benoni yangu yäpuli wawaknga meyä namik. Tiwän Bensamin yangu yäpuli wawaknga aläpä bänipna. ^y 35:21 Israel yangu Jekopde umanu käluk täknganin.

Jekopde nanä Aisakgä kumgut

²⁷Jekowu nanä Aisakge Mamre kukut, Abrahamkät Aisakät tupä yiwikumäläk womune. Mamre Kiriät Arba taunde wäkngäsim. (Kiriät Arba yangu taunu Hebronde umanu tupä nanä täknganin.) ²⁸Aisaxu krismanä 180 yiwikut. ²⁹Äminäläke hikngä tikengä kungäke, bapunä tupä kungäke päku yiwixakinunekän kukut. Tiwän wawakngä Isoxät Jekopkätdä kwayikumäläk.

Isole bapunä

36 ¹Wamu aläknga Isole bapunätäne. Isole umanu täkngatu Idom. ²Iso mängätinä Kenan nanä päkut. Täpätu umanä Ada, Hit nanä Elonde yäpa. Tiwän täpätu umanä Oholibama, Anale yäpa tiwän Hiwi nanä Sibeonde bapunä. ³Tikengä Basemat, Ismaelde yäpa, tiwän Nebaiotde haminu mahandeyä täkut.

⁴Adale wawaxu Elipas. Tiwän Basematde wawaxu Ruel. ⁵Tiwänä Oholibamale wawaxu Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Wawakngä uläkwäxu, Isotä Kenan yiwixäwik towikulunin.

⁶Isotä mängätinä, wawakngä, yäpanä, äwä ixät yiwixaying ämin, kälapnä äminsak, äwä hängäläpä Kenan kep womune yiwixäwik päkulunin yangu undä päke, notnä Jekowu teke, kewu malä womdune päku yiwikut. ⁷Isoxät Jekopkätdä kälawu äminsaxu meyä hikngä tinggäwä, kewu itä yiwikumäläxu uwomu, songäsongä kälawu undätänetä nänangäsä dolikut. Tiwän kewu uwomunekänu yiwitnangäsä dolikut. ⁸Tinggäwän Iso bä Idomu hängänä undä päke, Seirkätanu täwalnä käyä womune päku yiwikut.

Isole bapunä kewu Seir yiwikindäne

⁹Wamu aläknga Isole bapunä kewu Seirkätanu täwalnä käyä uwomune alakin täkwäkgäne. Äminu uläkwäxu äpmanu Idom nanä yang yänikaying. ¹⁰⁻¹³Isole mängälu Adatä wawakngä Elipas dukngikut. Tiwänä Elifasde wawaxu Teman, Omar, Sepo, Gatam äwä Kenas yang. Elipasdä mängätinä täpätuxäyä hipdu täkut. Umanä Timna. Tiwän itä Amalek dukngikut.

Isole mängälu Basematdä wawakngä Ruel dukngikut. Tiwänä Ruede wawaxu Nahat, Sera, Sama äwä Misa yang.

¹⁴Isole mängälu Oholibama, Anale yäpa, tiwän Sibeonde bapunä uläpätä wawakngä dukngikulu Jeus, Jalam, äwä Kora yang.

¹⁵⁻¹⁶Isole bapunä täpätuyi yakap äminde Idom yiwikinde wam. Elipasu Isole wawaxu yakap täpänin. Wawaxu itä towimbän, yakap äminde yiwikinu umanä Teman, Omar, Sepo, Kenas, Kora, Gatam, äwä Amalek, yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Adale ayinä.

¹⁷Isole wawaxu täpätu Ruel. Ile wawaxu yakap äminde Idom yiwikinu umanä Nahat, Sera, Sama, äwä Misa yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Basematde ayinä.

¹⁸Isole mängälu Oholibamale wawaxu yakap äminde yiwikinu umanä Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Oholibama Anale yäpa. ¹⁹Äminu aläkwäxu, Iso bä Idomde bapunä inäinäne yakap äminde yiwikin äminunin.

Seirle Bapunä

²⁰Äminu kewu uwomune yakap yiwikinu, Seir Hor nanä uläpäle bapunä. Seirde wawaxu Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, ²¹Dison, Eser, äwä Disan yang. Seirde wawaxu uläkwäxu Idomkätanu inä bapunäle yakap äminde yiwikin.

²²Lotande wawaxu Horixät Hemamkät. (Lotande haminu Timna.)

²³Sobalde wawaxu Alwan, Mahanat, Ebal, Sepo, äwä Onan yang.

²⁴Sibeonde wawaxu Aixät Anaxat. Ana uläpätä nanäle donggi songäsongä näningge päke kuke, yanggä tokngä akokayingu däkätu kakut.

²⁵Anale wawaxu Dison, tiwän yäpanä Oholibama.

²⁶Disonde wawaxu Hemdan, Esban, Itran, äwä Keran yang.

²⁷Eserde wawaxu Bilhan, Sawan, äwä Akan yang.

²⁸Disande wawaxu Uskät Arankät.

²⁹⁻³⁰Ge Hor nanä uläpäle wawaxu Seirkätanu bapunä inäinäne yakap äminde yiwikinu, Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, äwä Disan yang.

Kingu Seir bä Idom nanä daying yiwikinde uman

³¹Israel nanä kingge doyiwikin gwenggwenkätanu, Idom nanäle kingge yiwikinu umanä using. ³²Bela Beorde wawakgä Idomde kingge yiwikut. Taunäle umanu Dinhaba.

³³Yiwihika Belatä kungäxawänu, kingge Jobap Serale wawakgä yiwikut. Sera taunu Bosra nanä.

³⁴Jobapdä kungäxawänu, kingge Husamu Teman nanä uläpätä yiwikut.

³⁵Ge Husamdä kungäxawänu, kingge Hadat Bedatde wawakgä yiwikut. Hadalu Midian nanä Moap ku sipgut täpänin. Taunäle umanu Awit.

³⁶Ge Hadatdä kungäxawänu, kingge Samla, Masareka nanä uläpätä yiwikut.

³⁷Ge Samlatä kungäxawänu, kingge Saul, taunu Rehobot nanä uläpätä yiwikut. Taun Rehobolu yanggä dupine inälängän.

³⁸Ge Sauldä kungäxawänu, kingge Balhanan, Akborde wawakgä yiwikut.

³⁹Balhananu, Akborde wawakgä kungäxawänu, kingge Hadardä däkngake taunu Pau yiwikut. Hadarde mängälu umanä Mehetabel. Mehetabelu Matretde yäpa. Matrelu Mesahapde yäpa.

Isole bapunä kuhiläle yiwikinde uman

⁴⁰⁻⁴³Isole bapunä sakngälake, kewu Idomkätanu inäinä päke yiwikin. Bapunä inäinä yakap äminde yiwikinu umanä using: Timna, Alwa, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mapsa, Makdiel äwä Iram yang. Äpmanu äminu Idom nanä yang yänikayingu, Isole bapunä.

Notnä täkwäkgä Josepde mähe natäpgin

37 ¹Jekowu kewu nanätä yiwikulune Kenan yiwikut. ²Jekopde wawakge wam. Josewu krismanä 17 using tixawän, Josepkät notnä täkwäkguxät nanäle sipsip daying yiwikin. Notnä uläkwäxu nanäle mängälu Bilha, Silpa yangge wawak. Tixäwik notnäta gutongä dasingga pahawä dayipgulu, nanä apu inikut.

³Israelu^z äminälake alikengä, Josewu une towikutde, ile bänip gwaläng hikngä natäxäwik, täwixu gwälam hikngä kwämbätdu tahake imikut. Tike notnäle using hikngä donatäpगत. ⁴Nanätä Josepdekän bänip gwaläng hikngä natäpän kake, notnäta Josewu mähemähe kaxäwik, wamu kätaxu doinikakin.

⁵Gwendune Josepdä dambu täkngatu tike enake, notnä yäniwän natäke, mähemähe hikngä une kakin. ⁶“Dambu täkngatu using tit,” yake using yänikut. ⁷“Ninu undä puyä tängätune wit^a matäke wamähikanayä, nätä wamät tupä däm enake yiwän, gindä wamäyinggä apu, nätäne tupä yiwitäpä gwahawän, sopäsopä puke, däme kepkätan päpu yamäying,” yang yänikut.

⁸Tiwänä payänätä inikin. “Gä ninde yakapde yiwike, nindung yiwiläk?” yake, dambu ulike yänikutde, mähemähe hikngä kakin.

⁹Josewu dambu täkngatuxäyä hipdu tike, payänä using yänikut. “Äpmanu dambu täkngatu kaxäwa, gusit, yekäp äwä kuminamu täkwäkgu 11 yanggä näle sopäsopä puke, däme kepkätan päpu yamäying,” yang yänikut.

¹⁰Tiwänä nanätä natake, “Ina dambu tiläk?” yake ininggämätake, “Mingga, nä äwä notda yanggä gäle apuke, sopäsopä puke, dämäninu kepkätan päpu yammim?” yang inikut. ¹¹Tiwän payänä täkwäxu tokngä natäpgin. Tiwändeyä nanä dambu uläknga iwikge natäng yiwikut.

Josewu notnäta äminde yämixäwik, moning päkin

¹²Josepde payänä taunu Sekem uwomde wäkngäsım päku yiwixäwik, nanäle sipsip daying yiwikin. ¹³Tixawän Israeldä Josewu using inikut. “Payäka sipsiwu Sekem daying yiwayak. Ge une kuyo,” yawän, Josepdä “Hii, äpme kuwit,” yang inikut.

^z 37:3 Israelde umanu tupä nänä Jekop. ^a 37:7 Wilu rais bimä.

¹⁴Tiwän nanätä “Kuke dayipso. Payäka äwä sipsip yangu nomängänbä yiwayak. Tikengä apu naniwiläk,” yake ining yäpiwän, Hebron Kupi teke Sekem kukut.

¹⁵Une ku payänä yäwahikunggawän, äminu täpätutä kake, “Gä ina yäwäxaläk?” yang inikut.

¹⁶Iniwän Josepdä “Nä payäna sipsiwu, säneka daying yiwayak yake yäwaxat. Ge gätä andayiläkngä kakengu, takembä naniwiläk?” yang inikut.

¹⁷Iniwän “Dotande kuningge yawäxakumnä, ane yiwikinu aleke, une kukin,” yang inikut. Iniwän Josewu payänä yäwatäke ku, taunu Dotan uwomde wäkngäsim kuke dayipgut.

¹⁸Payänätä yiwikinune doxundoxawän, malä kuwän kake, kupsäle tängutningge wepdä wamu using yakin. ¹⁹“Dambukän tinggaxu ane täpä aapunggak. ²⁰Ge tänguke, gäpma hopä yanggätä yiwikge kwayikinu däkätune mutna pukuwik. Tiwän ‘Kälaptukgä tänguke nakin,’ yang ku yänim. Tiwänä dambunä tikulu bulä ämbä alawä känim?” yang yakin.

²¹Unin yawä, payänä Rubendä anggatängämikge natake, “U! Kupsäle hikngä dolängutnim,” yang yänikut. ²²Unetäkänu using yänikut. “Dolängutna kupik. Dolänguke tokngä däkäxäyä doiminim. Tike gäpma kewu moyo womune yiwäxayingu andäkaxätan mutna pukuwik. Tiwän tokngä däkäxäyä doiminim,” yang yänikut. U yänikulu Josep gatängämike, nanäle täke kuwikge natake yänikut.

²³Ge Josewu inälängän apänu, alänggänggänuke, täwikngä gwälam hikngä uxwämbät tahakulu äläpä doggut. ²⁴Tiwän täke täku gäpma undäkäxätan mumbä pukukut. Gäpma undäkä yanggänä wenä.

²⁵Tikengä päku nakngä nake kaxawä, Ismael nanä äminu täkwäkgu Giliatkätandä apgin. Pa inuxu kápängänä käyä kamelu meyä gwenalune Isip päke kuningge päkappin.

²⁶Tiwän Judatä notnä täkwäxu using yänikut. “Ina gwaläng pänimde uläpninu tängut täkohopinim? ²⁷Undanä. Ismaelde bapunäle yäna, moning nimixäwik täxut, inale ulapninu uläpä daknotnin, tiwän nan notnin. Ge dolängutnim,” yang yänikut.

²⁸Tixawänu Midian nanä une hikngä apä dayike, Josewu gäpmanetä tuliwä akopgut. Tiwän 20 sekel silwale yawä, Ismaelde bapunätä uhike, Isipde täke kukin.

²⁹Täke kuxawäyä, Rubenu gäpma däkäne apu, Josewu wenä kake, butayä hikngä natake, inä täwik wehikut. ³⁰Tikengä apu notnä using yänikut. “Josewu wenä xat. Ngä nanu dasing täknganin ku iniwit?” yang yänikut. ³¹Yawän meme gwendu guläkngä matäwä, daxu apä, Josepde täwixu daxune täpä mahakut.

³²Tikengä täwixu täpä mahakulu uxwämbälu nanäle täku imike, using inikin. “Täwixu axwämbät kake tämängu kätak kayo. Wawakgätänembä?” yang inikin.

³³Iniwä täwixu uxwämbälunin kake “O, wawakngale täwik tinggak. Kälaptukgä alänguke yahandeke nakin,” yakut. ³⁴Yake Jekowu inä täwik wehike, täwixu butayä täkngatäne pahake, wawakngäle butayä natäxäwik, gwayamu belakngä yiwikut.

³⁵Tinggawän wawak yäpanä undä apu “Wamwambä inina, butayä täknga natäxu bulämdawik,” yake, wamwam inikin.

Tiwändeyä “Dombulämdawit. Tike butayä natahika, ninaxäyä kungäke, axumgin amindä yiwäxayingune wawakngale kuwit,” yaxäwik, Jekowu wawakngäle kwänämu iwikge tikut.

³⁶Tixawänu Midian nanätä Josewu Isip täke kukin. Täke kuwä, Potipatä uhikut. Potipa kingge kulä tahakaying äminde kuhiläle yiwäxakut.

Judaxät Temaxätdäne wam

38 ¹Täpduxu uwomkätanu Juda^b notnä peke, Adulam pukuwän, une nanä wäwi täpätu umanä Hira, ixät yiwikumäläk. ²Une yiwihika, Kenan mängälu täpätu kake täkut. Mängälä uläpäle nanä umanä Sua. Juda mängätnäxät yiwät, ³tängene käyä tikut. Tiwän wäwi täpä dukngikut. Dukngiwän umanä Er yang inikumäläk. ⁴Tiwän hipdu tängene käyä tiwän, wäwi täpä dukngike, umanä Onan yang inikut. ⁵Tikengä wäwi täpätuxäyä Kesip yiwixäwik, dukngike, umanä Sela yang inikut.

⁶Judatä wawakngä yakap täpä inulung tiwän, mängälä täpätu yangämikut. Mängälä uläpäle umanu Tema. ⁷Tiwändeyä Judale wawaxu yakap täpä Yawele kayine gutongä hikngä pahakut. Pahawän Yawetä kupsäle tängukut.

⁸Tiwänä Judatä wawakngä mahan täpä Onanu using inikut. “Payäkale natäke, kombätä pahangäming. Tiwän wawaxu yakap täpä payäkale nomde dukngiwik,” yang inikut.

⁹Using iniwändeyä, Onanu “Engangu towimbilu ninanendo,” yang natäpğut. “Ge payänale kombätkä yiwixäwixu, engang aläyäk,” yake, yanggänä kewune moyo pexawän kukin. ¹⁰Unin pahawän, Yawetä kawän, gutongä hikngä tikut. Tiwän ixäyä kupsäle tängukut.

¹¹Tiwänä Judatä “Wawaknga Selaxäyä Tema täke kumsäk,” yang natäke, ayinä Tema kemu using inikut. “Ayina, nangga minggale yolune päku yiwixayo. Tikengu wäwi käluxu täpätuyi mawäyo. Tixawän wawaknga Sela inulung täpä tikengä täpik” yang iniwän, Tema nanä mingäle kuwän yiwikin.

¹²Belakngä womdu yiwihikangä, Judale mängälu Suale yäpa axumgut. Kupän Juda mängätnäle gwäyäm yiwikdäkngake, notnä Hira Adulam

^b 38:1 Juda uläpä Jekopde wawaxu täpätu.

nanä uläpaxät Timna koptgumäläk. Timnä uwomune Judale puyä äminu sipsip dänggäm matäxawä koptgumäläk

¹³Tixawänu Tema using inikin. “Bapuka sipsipnäle dänggäm matäwikge Timna kopänak,” yang inikin.

¹⁴Tiwän natäke, kombätde täwixu pahanggaxu päpeke, täwixu kwämbätduhimdä kuhiläne wapän, nomnä epu umukut. Tikengä taunu Enaimde yämä däkäne kahilu Timnale kokaying täpäne täku puku yiwikut. Tema using natäpगत. “Sela inulung täpä alik. Nä itä täpä, engangu dukngitnangäsä. Tiwändeyä näle wamu doyak,” yang natäpगत.

¹⁵Tixawän Judatä apu, nomnä umukulunin kake, “Mängälä aläpä yumdekän täke tihikukayingunimbä?” yang natäpगत. ¹⁶Tikengä “Bapunambä?” yangu donatäxäwik, Tematä yiwikulune kuke, “Täkembä yiwisim?” yang inikut.

Iniwän “Uyiwikengu, ina namiläk?” yang inikut.

¹⁷Tiwän Judatä “Meme mäteknga gwendu äpme gamit,” yang inikut.

Iniwän Tematä “Hängäka täpätu äpmasimdekän äpme nami tengyiwixawa, meme mätexu namixäwikngä täpiläk?” yang inikut.

¹⁸Tiwänä Judatä “Ina hängä gamit?” yang inikut.

Tiwän Tematä “Hängä umanda tuwängge matäkinä guläkgane mapi epunggaxu uläpä,^c napnä bulak namike, hiputdaxäyä namiyo,” yang inikut. Iniwän hängä inä natäpगत using uläpäyalu imänä yiwikumäläk. U yiwikumäläk gwende engang muhip päkut.

¹⁹Judaxälu yiwikengä, Tema täku, täwixu nomnä umukulu uxwämbälu utdoteke, kombät täwikngä hipdu tahakut.

²⁰Tixawänu Juda meme mätexu gwendu mängälä uläpäle imixäwik, hängä täpänä hipdu päpikge natäke, notnä Adulam nanä täpäle imän, täke kukut. Täke kuke teyä mängälä uläpä aläwämbän malikut. ²¹Tiwän Hiratä wäwi taunune yiwäxayingu using yänikut. “Mängälä yumdekän täke tihikukayingu, Enaimde kahit täpäne yiwikulu sändanda?” yawän, “Andanu mängälä using bimä tihikunggaxu täpätu wenä,” yang inikin.

²²Tiwän hipdunä apu, Juda using inikut. “Axu tawämba maliwän, wäwi taunune yiwixayinunin yäniwa, ‘Andanu mängälä using tahanggaxu wenä,’ yang naniying,” yang inikut.

²³Iniwän Judatä using inikut. “Yahikukata ninimitnäng. Ge undanä. Hängäläpä nätäne päkulu, undanä peke yiwixäwik. ‘Wamu inikum using meme mätexu ambä imit,’ yake gama, täke ku tawämbi malik. Ge using kakengu, undanä,” yang inikut.

²⁴Yekawu gwenalä gwendu using yiwikengä, apu Juda using inikin. “Ayika Tema yumdekän täke tihikukinä, tängene käyä alik,” yang iniwä,

^c 38:18 Äminu uwomune nanätä using tahakakin. “Wamu aläknga nätä temänggat,” yakengu, hängä umänäle tuwängge matäkakin täpäläpä täke, pepane täpu tepä, tuwängä däkä une alakakin. Ge undäkänin kakengu, itä temäk yangu une natäxakin.”

Judatä using yakut. “Kepmän tulitakepu däkine hawä ihikuyok,” yang yänikut.

²⁵Yawän tängutningge kepmän take epuxuwä, Tematä bapunäle hängäläpä yämike, wamu using tewän kukut. “Nä hängä aläpätatde towikngätä engang muhiwu namikut,” yake, unetakänu using yakut. “Guläkngäne mapä epunggak äwä hiput yangu imindäneka? Ge kätak dayipso,” yang yäniwän, ku inikin.

²⁶Iniwä Judatä hängä uläpälunin dayike, using yakut. “Gutongä nätä tahakum. Tike Tema gutongänä wenä, inale nätä kem inike, wawaknga Selale doimikum,” yawän, Tema dolängukin. Tiwänä hipdu doyiwikumäläk.

²⁷Täpduxu engang kake täpikge natäpगत gwenune, “Ukgatäp tinggak,” yang natäpgin. ²⁸Andayike päkut gwenune engangu täpätu kätakngä tewän epgut. Tiwän mängälä anggatängämikge yiwikut täpätä kake, “Andä gämäk apunggak,” yake, trelu gämänä täkngahimdä kätakngäne wamgut. ²⁹Tiwändeyä kätakngä hipdu tuliwän koxawänu, notnä täpätä gämäk apgut. Tiwän mängälä uläpätä kake “Waxang! Gätä gämäk kitokake apunggaläk?” yawän, umanä Peres yang inikin. ³⁰Tiwänä notnä trelu kätakngäne wamgut täpä mahande apgut. Tiwän umanä Sera yang inikin.

Josepkät Potipale mängätkätdäne wam

39 ¹Josewu Ismaelde bapunätä Isip take pukukin. Tiwän Isipde kingge kulanä äminde kuhiläle yiwäxaxu Potipa uläpätä Ismaelde bapunäle kätaxune uhikut.

²Josewu Yawetä gatängämixawän, puyä towikngäle yolune pahaxawänu, nomängän tikin. ³Potipatä kaxawänu, Yawe Josepkät yiwixäwik gatängämixawän, puyä nomängän pahakut. ⁴Tiwän Potipatä Josewu ilakngä hikngä kake, gatäkgatäkngäle tuwänguke, puyä äminä äwä hängäläpänä yangge kuhiläle yiwikge inikut.

⁵Täpduxu Potipatä Josepde puyä imikut gwenunetä, Yawetä Josepde natäke, Potipale hängäläpä bänip kwikwik yämikut. Potipale hängäläpä yolune nanä awä puyäne nanä yangu undä bänip kwikwik yämikut.

⁶Tiwän hängä täpänä undä Josepdä daying yiwikge inikengu, Potipa dasingga donatäpगत. Tike teyä “Naxu gätä hangamiyo,” yangu doinikut.

Josewu tänge täpä, nomnä yangu ilakngä hikngä yiwikut. ⁷Womsim yiwihikangä, Potipale mängätdä Josep kambutake, “Ai, api pekata,” yang inikut.

⁸Iniwän Josepdä “U. Usingu dolahawit,” yake using inikut. “Natäpso. Kuhitnale yiwixakgä nandupän, nä ämin nomän, tiwän hängänä nätä undä daying yiwitde nanikut. Tikengä hängä täpänäle meyä dowänggaxunin. ⁹Yolu anggwende kuhiläle yiwitde näkän tuwängukut.

Tikengu “Hängä täkekän päke pahayo,” yake teyā, gāle usingu donanikut, inale gā mängätinä. Anätule kayine gutongā hikngā ulāknga, dasing tahawitde yanggalāk?” yang inikut.

¹⁰Tiwāndeyā mängälā ulāpātā kwep āpman iniinilikut. Tiwān Josewu ‘Täke,’ yangu doyake, ile wākngasimkāyā doxukut.

¹¹Gwendune puyā āminu okopi doxoxawā, Josewu puyā pahawikge koptut. ¹²Tiwān Potipale mängätädā apu, täwikngāne tänggānggānuke, “Api pekata,” yang inikut. Inike, täwikngākān täxawān, Josewu epu datākukut.

¹³Täwikngākān täxawān epu datākuwān kakengā, ¹⁴puyā āminā une pahakayingu yang yawāmbān apā, kem wamu using yānikut. “Täwixu axwāmbālu kānong. Potipatā Hibru nanā ane täpā täkapu tekutdā tängānane wahike, mayakngā täknga nimikge tahawān, yangot. ¹⁵Anggatāngaminginge yangopa natāke, täwikngā nātā yiwilune teke, epu datākuk,” yang yānikut, kemun.

¹⁶Yake Josepde täwixu teng yiwixawān, ayā une apān, ¹⁷using inikut. “Puyā āminu Hibru nanā täpā täkapu tekulākngā mayākngā namikge tahak. ¹⁸Tiwāndeyā anggatāngaminginge yangopa, täwikngā nātā yiwilune teke, epu datākuk,” yang inikut.

¹⁹“Puyā āmindatā näle using tahak,” yang iniwān, ayā tokngā hikngā natāp̄gut. ²⁰Natāke, Potipatā Josewu kalabus yolu kingge puyā āmindā gutongā pahawā pexaying gwenune täku tekut.

Tiwāndeyā Josewu kalabusune yiwixawānu, ²¹Yawe ixät gatāke yiwixāwik, ile nomān hikngā tahakut. Yawetā pahawān, kalabus āmin daying yiwixak täpātā Josewu ilakngā kakut. ²²Kake Josewu kalabus āminde kuhilāle tuwāngukut. Tiwān kalabuskātānu inaka pahakinu, itā yāxawān pahakin. ²³Yawe Josepkät yiwike gatāngāmīxawān, kalabuskātānu ina puyāka pahakulu nomāngān tikin. Tiwān kalabus daying yiwixak täpātā puyā Josepde imikengu, meyā dowākut.

Josepdā dambu tikindāne yāpulinā yakut

40 ¹Josewu kalabusune yiwixawāngān, täpduxu gwendune Isipde kingge wain pahake iminggak täpā āwā bret hängāminggak täpā yangu kingge kayine gutongā pahakumälāk. ²Pahawät, Isipde kingu ulāpāyatde tokngā hikngā natāp̄gut. ³Tikengā kalabus yolu Josepdā yiwixak gwenunekān päku, kalabus daying yiwixaying āminde kuhilāle yolune pekin. ⁴Tiwān kuhilāle yiwixak täpātā Josepde imān, daying yiwikut.

Kalabusune belakngā womdu yiwihikangā, ⁵wain pahakakut täpā āwā bret hakakut täpā yangu dambu täpduxu inā unggwenunekān ināinā tikumälāk. Dambu ulikumälāxu yāpulinā ināinā.

⁶Kwepdātā tembānā Josepdā apungu, anātānatālike yiwixawät dayip̄gut. ⁷Dayike “Gilu inale natānatālikamälāk?” yang yānikut.

⁸Yäniwän, “Nilu dambu inäinä dayimäk. Tiwändeyä dambu ulimäkge yäpuli nininangäsä äminu wenä,” yang inikumäläk.

Tiwän Josepdä “Dambule yäpuli Anätutäkän yäminggaxunin. Ge dambuhä undan yähon,” yang yänikut.

⁹Tiwän kingge wain pahakakut täpätä Josewu using inikut. “Dambu tängäne wainu täkngatu kat. ¹⁰Wainu uläknga kätäkngä täkngayalä täkngatu. Tiwän gwäkgwäkngäne salinä yupsänggän alaxäwik galaying. ¹¹Tiwän kingge käwu nätä tätnä, unggalayingunin päke sasapa, kingge käwune pukuwä, inäle imit,” yang inikut.

¹²Tiwän Josepdä “Dambu uläknga yäpuli using,” yake using inikut. “Katakngä täkngayalä täkngatu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu. ¹³Täpduxu gwenalä gwendu yiwikengu, gä kalabusde yiwiläxu, kinggä yawän epuxuwiläk. Tiwän puyä yakap pahakakuläk täknga hipdu äpme gamän, wainu pahaxäwik, kingge imiläk.

¹⁴“Gäle using tahawän kakengu, gätä näle butayä natäpso. Natäke, kingu ainiyo. Tiwän kalabusunetä napmambän epuxuwit. ¹⁵Nä Hibrule kewunetä ämindäkän nanitäkäpgin. Ngä anexäyä gutongä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä kalabusde yumdekän täkapu napmambä yiwixat,” yang inikut, Josepdän.

¹⁶Wain pahakakut täpäle dambu yawän natäke, Josepdä yäpuli nomän hikngä iniwän kake, bret hakakut täpaxäyä Josewu using inikut. “Näxäyä dambu täkngatu using tit. Baskelu bretnänäxäyä gwenalä gwendu kuhitnane gwäpit. ¹⁷Enetängä gwenune brelu inäinä kingge pä. Tiwändeyä anggwäpilune kwäwitdä apu päku naying,” yang yakut.

¹⁸Yawänä Josepdä natäke “Dambu uläknga tiläxu yäpuli using. Baskelu gwenalä gwendu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu. ¹⁹Täpduxu 3 gwenune kinggä yawän, kalabusunetä epuxuwi, guläkga pahandäkngake, däki täpäne täko mapä wukuwi, kwäwitdä gupda näning,” yang inikut.

²⁰Täpduxu 3 unggwenu kinggä alakutde täpduk. Ge kinggä naxu puyä äminäle kuhiläle inulung hängyämikut. Tikengä wain pahakakut täpä äwä bret hakakut täpä yangu kalabusunetä pewän epuxuke, puyä äminu uläkwäkge kayine kukumäläk. ²¹Tiwän wain pahakakut täpä puyä tupä pahakakut using imän, kingge käwu hipdunä täke imikut. ²²Tiwänu bret hakakut täpä kinggä yawän, puyä äminätä täku, däki däkäne mapä pukukut. Hängä ulikulu inä dambu tike yawät, Josepdä yänikut using tikut.

²³Tiwändeyä wain pahakakut täpä puyänä hipdu täkengu, Josepdä iniwän kakutde bulämnä hikngä natäpगत.

Josepdä kingge dambu yäpuli yakut

41 ¹Krismasu gwenalä apuxuwänä, Isipde kingu dambu täkngatu using tikut. Yanggä Nail Dupine yiwike kaxawän,

²towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwikin.

³Tixawän towiyä gämänu tänge wenäxäyä 7 yanggäxatandä akoxuke, tänge käyā gwenggwendä yiwikinunekän päkapu yiwikin. ⁴Tikengä tänge käyā gwenggwenu, tänge wenä uläkwäkgä apu yähake napulukin. Tiwän kingu unin kake naxälake enakut.

⁵Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tikut. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galakin. ⁶Tiwän dupituxäyä bulä 7 alawä, gusitdä akonggakätandä wawuwawungu tokngä täkngatutä apu ihiwän, bulä mätekngä hikngä tikin. ⁷Alake, wilu bulä inulung alakinu, mätekngä alakindä guläk päkin. Tiwän kingu unin kake naxälake enake teyä, dambu tikutnä kakut.

⁸Tembänä enake, dambu ulikutde natänatälikut. Tikengä dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin äwä natändetdet ämin yang undä yawän apä, dambu tikulu yänikut. Tiwändeyä u yiwikinu täpätutä dambu ulikutde yäpuli donatäke initapgin.

⁹Tiwänä kingge wain pahanggak täpätä kingu using inikut. “King, gutongä tahakumu^d using ganiwit. ¹⁰Gätä näxät bret pahanggak täpaxätde tokngä natäke, kalabus daying yiwixayingge kuhiläle yolune kalabusde nipmakuläk. ¹¹Kupilä gwendune dambu inäinä tikumäk. Ulikumäxu yäpulinä inäinä. ¹²King kang yiwixayingge kuhiläle puyä äminu wawakdäkä Hibru nanä täpätuxät yiwikumäng. Ngä dambu tikumäxunin inita natäke, yäpuli inäinä ninikut. ¹³Tiwän hängä itä ninikut using hikngä tikin. Nä puyäna hipdu namixäwik, bret hakakut täpä tänguwä kumgut,” yang inikut.

¹⁴Iniwän kinggä puyä äminä yäniwän, Josewu kalabusune yiwikulu yupsäng takapgin. Takapä kuhit dänggämnä äwä gen dänggämnä yang matake, täwixu käluk pahake, kingge kukut.

¹⁵Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Dambu täkngatu titnä yäniwa, äminu täpätutäkänkäyä yäpuli donanik. Tike gäle using yaying. ‘Dambu iniwä natakungu, yäpuli nomängän yänggaxunin,’ yang naniying,” yang inikut.

¹⁶Iniwän Josepdä kingu using inikut. “King, hängä uläknga nätä dolahanggalunin. Tike gätä natäläxu, Anätutä äpme ganiwik,” yang inikut.

¹⁷Iniwän kinggä Josewu inikut. “Dambu tängäne using kat. Yanggä Nail Dupile kwayimune yiwike kaxawa, ¹⁸towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwiyang. ¹⁹Tiwän ile mähene towiyä gämänu 7 tänge wenä, tiwän wäyi hikngä gwenggwenkäyä

^d 41:9 Gutongä u tahakulu kingu Josepde tupä ininangäsä teyä doyakut.

yanggäxätandä akoxuying. Isipde kewune towiyä gämänu usä bimä gwendunekänkäyä dohikngä dayipgum. ²⁰ Akoxuke tänge wenä unggwengwendä apu, tänge käyä yakap akoxuyingu yahake napuluying. ²¹ Tiwändeyä ämindä dayikengu, ‘Usingbä naying’ yangu natäpnangäsändo, inale tänge wenä. Tiwän yakap yiwiying usinggän yiwiying. Tiwän unin dayike enat.

²² “Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tit. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galaying. ²³ Tiwän hipdu 7 alawä, gusitdä yähawän, mätekngä hikngä tiying. ²⁴ Tike ako wilu inulung alayingu, mätekngä alayinggä guläk päying. Tiwän unin dayike enakengä, dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin yäniwa, täpätutäkänkäyä yäpuli donanik,” yang inikut.

²⁵ Tiwänä Josepdä kingu using inikut. “Dambu tiläxu usäkän, tiwän yäpuli täkngatukän. Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁶ Towiyä gämänu nomänu 7 dayiläxu krismasu 7. Tiwän wilu bulä nomänu 7 dayiläkäyä krismasu 7. Dambu uläkngayalu usäkän, tiwän yäpuli buläkän. Naxu meyä äpme alaxawä, krismasu 7 apik.

²⁷ “Tiwän ile mähene towiyä gämänu tänge wenä, tiwän wäyi hikngä 7-u dayixawi akoyingkäyä, krismasu 7. Tiwän wilu gusitdä yähawän bulä 7-u wäyi alayingkäyä krismasu 7. Yäpulinä krismasu 7 nakge äpme dampmäke yiwitning.

²⁸ “Ayat usinggän Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk. ²⁹ Isipkätanu naxu meyä hikngä alaxawä, krismasu 7 apik. ³⁰ Tiwänä ile mähene nakge dampmäke yiwixawä, krismasu 7 apik. Apän Isipkätanu naxu meyä hikngä yakap alatningge äpme bulämdaning, inale naxu wenä hikngä tixawän, kep gomu wäyi tiwik. ³¹ Naxu wenä hikngä tiwän, naxu yakap alawä meyä näning gwenggwende äpme bulämdaning. ³² Anätutä dambu uläkngayat gamixu, yäpulinä buläkän usingge gamik. Inä Anätutä ‘Using hikngä tahawit,’ yangu anatakengä gamik. U natäk using hikngä tinanggenggak.

³³ “Ge äpmanu äminu natändetdetnä kayä, tiwän natändetdet wam yänggaxu täpätu tuwänguyo. Tiwän Isip kewu awomu itä kang yiwik. ³⁴ Ile gepbine yiwitningge äminu täkwäkguxäyä tuwänguyo. Tiwän itä yiwike yäxawä, puyä pahaningune nanä undä, naxu 5 päningune nanä aupuke, 4 inäle pexäwik, 1-u puyä äminu uläkwäke yämixawä pening. ³⁵ Krismasu naxu nomän alatning gwenggwenune nanä, wilu kingge umande päke, nak yolu taunune nanä gwengwenune mahande näningge peke daying yiwitning. ³⁶ Naxu uläkwäxu mahande Isip nanätä taggä yiwixäwik päke näningge pening. Ge kantri awomu nakge dondapning,” yang yänikut, Josepdän.

³⁷ Josepdä wamu uläknganin yawän, kingkät puyä äminäxätdä natäpä, nomän tikut. ³⁸ Tiwän kinggä puyä äminä using yänikut. “Anätule

wawungu äminu aläpäle tängäne yiwixak bimä käyā? Ngä uläpä tuwängutnim,” yang yänikut.

³⁹Tikengä kinggä Josewu using inikut. “Wamu uläknga yaläxu, Anätutä gäle gamän yänggaläk. Tiwän natändetdet äminu gä bimä täpätu wenä. ⁴⁰Ge gä kantrinale kuhiläle yiwiläk. Tiwän äminu undä gäle wam gwälamike yiwitning. Tiwändeyä nä king. Ile tiwän, näle kematde yiwiläk,” yang inikut.

Josewu kinggä Isipde bulämbam täpäle yiwikge tuwängukut

⁴¹Kinggä Josewu using inikut. “Nätä gä bulämbam täpäle tuwänguwa, Isip kewu undä awomunin kang yiwiläk,” yang inikut. ⁴²Inike ringu tuwängge matäkinä kinggä kätakngäne täpän pukukulu utdoke, Josepde kätaxune täpän pukungämikut. Tiwänä hipdu täwixu kwikwikngätä bupginu belakngä kwämbätdu imän tahakut. Imän tahawänä, uhixu täkngatu goldä tahakinu Josepde guläxune mapän pukukut. ⁴³Tiwän kinggä Josewu äminbamde yakap täpäle tuwänguwän yiwikutde, kalisu kwämbätdu^e imän, une päko yiwike kukut. Kuxawän kingge puyä äminätä yakap kuxäwik, “Kundäkngake yapmitnong,” yang yakin. Kinggä Josepde using pahakut. Tiwän Isipde bulämbam täpäle yiwikut.

⁴⁴Tiwän kinggä Josewu using inikut. “Nä king. Tiwändeyä using yänggat. Isipkätanu inaka yumdekänu dowahaning. Tike gätä ‘Using pahanong,’ yang yäxawikänä, pahaning,” yang inike, ⁴⁵Josewu umanä käluk täknga Sapanet-Panea yang inikut. Tikengä Onde prisu^f umanä Potipela, tiwän yäpanä umanä Asenat uläpä, kinggä Josepde imän, mängätnäle täkut. Tikengä Isipde kewu undä tihikuke kakut.

⁴⁶Josewu krismanä 30 using yiwixawän, Isipde kinggä puyä bulämbam däkä yawän täkut. Täke kingu teke, Isipde kewu undä tihikuke kakut. ⁴⁷“Krismasu 7 naxu meyä alatning,” yakut using, krismasu unggwengwenu naxu meyä hikngä alakin. ⁴⁸Isipkätanu naxu meyä alakin gwenggwenune Josepdä yawän, naxu undä taunu yiwixayingune äpmele inäinä petäke kukin. Naxu puyä taun kwayimune pahakinunin päxäwik, päku yämixawä, nak yolu taunune nanä gwenggwenune petäke kukin. ⁴⁹Wilu duksäng päkapu pexawä, meyä hikngä haluhalu yanggä gwenune nanä bimä tikut. Tinggawän axendekinu kendetnangasändo tiwän, undan tekini.

⁵⁰Krismasu nakge dapningge gwenggwenu doapuxawän, Josepde mängälu Asenat, Onde prisu Potipelale yäpatä wawakngä täpäyalä dukngikut. ⁵¹Tiwän Josepdä “Anätutä gatängamän, meyä apgin äwä yotna nanä yangge ambulämdat,” yake, engangä yakap täpä umanä

^e 41:43 Täpduxu uwomune kalisu hosdä tulipäke tihikukakin. ^f 41:45 Onu miti yolu gwendule uman. Miti yolu unggwenune Isip nanätä tumuxu gusitde yäkakin.

Manase yang inikut. ⁵²Tikengä wawakngä maha täpä “Äminde kewune meyä bulak yiwit deyä, Anätutä tahawän, engangu towikggat,” yake, umanä Epraim yang inikut.

⁵³Naxu meyä alakinu äalaxawäkän, krismasu 7 apuxuwän pulukut. ⁵⁴Josepdä “Krismasu 7 nakge dapning” yakut using, krismasu yakap gwenu une apän, kepkewu sänesäneka yiwihikukayingu nakge undä dapgin. Tiwändeyä Isipkätanu naxu käyä tikut. ⁵⁵Yiwihikangä Isip nanäxäyä nakge dampäke, ku kingu nakngäle inikin. Tiwän kinggä using yänikut. “Josepde kuwä, itä dasingga pahaningge daniwänu, using pahanong,” yang yänikut.

⁵⁶Nakgäne täknga, kantri Isiwu undä gwen dapgin. Tiwänä Josepdä yolu wit pekin gwenggwenu yämä siwän, Isip nanätä apu, naxu moninggä uhikin, inale Isipkätanu naxu wenä hikngä tikut. ⁵⁷Kewu undä gwen naxu wenä hikngä tiwän, Isipgän apu, wilu Josepde tängäne moninggä uhikin.

Josepde payänä täkwäxu Isip kukin

42 ¹“Isipkätanu wilu käyä,” yawä natäke, Jekopdä wawakngä yänikut. “Ginu ina nänimde nakge wamu doyake yiwixaying? ²Isipkätanu wilu käyä yawäxakum. Ge une puku uhike päkakopnong. Tiwän unin nakengu, doxumnim,” yang yänikut.

³Tiwän Josepde payänä 10 täkwäkgäkän wit uhiningge Isip pukukin. ⁴Tiwändeyä Josepde ulawu Bensaminu “Täke kuwä tängutnäng,” yake, nanätä äinindäkngakut. ⁵Äminu nakge dampäke, wit uhiningge kuxawä, Israelde wawakäyä pukukin, inale Kenankätankäyä naxu wenä tikut.

⁶Isip kepkätanu Josewu kuhiläle yiwixawän, äminbamdä wilu ile tängäne apu uhixäwik, päke kukin. Tixawän payänäxäyä wit päningge apuke, Josepde nomune sopäsopä puke, däme päpu, kewune yangin. ⁷Axuwä Josepdä dayikengu, “Payäna,” yangu anatäpगत. Tike teyä “Womdune nanä yäning,” yake, “Ginu sänetä apukaying?” yangu kitokngäkän yänikut.

Tiwän “Ninu Kenandä nak uhinimde apumäng,” yang inikin.

⁸Josepdä dayike, “Payäna,” yangu anatäpän deyä, payänä täkwäkgä “Äminu aläpä, Josepbä,” yangu donatäpgin. ⁹Tixawänu dambu yakap tike dayipगत täkngale une natäpän kukut. Tiwän “Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.

¹⁰Yäniwän, payänätä “O bulämbam täpänin, usinggendo. Tike nak uhinimde apumäng. ¹¹Ninu täpätule wawakgän. Tiwän wamu hiyäkängän yäkamängunin. Ninu wepdä apuke dandutapnimde doapumäng,” yang inikin.

¹²Iniwä Josepdä “Ginu kem yäkaying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,” yang yänikut.⁸

¹³Tiwänä yäkwäle wamu using inikin. “Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwixawät apgumäng,” yang inikin.

¹⁴Tiwän Josepdä using yänikut. “Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yangu andanit. ¹⁵Hiyäkändembä yäkayingge using tahake dandupit. Ane yiwixawäkän, ulapsä wasekngä täpä apik. Tike doapänu, kingu käluk yiwixakge umande, wamu kitokngä yänggat. Yolu awomu doleke kuning. ¹⁶Ginu undä kalabusune pexawä, täpätutäkän ku ulapsä täkapsok. Tiwänä wamu hiyäkände yaying yangu natäpit. Tike wenä tiwänu, kingu käluk yiwixakge umande yänggat. Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yang natäpit,” yang yänikut. ¹⁷Yake kalabus yolune päku pewän yiwixawä, täpduxu gwenalä gwendu tukwake kwakakut.

¹⁸Täpduxu 3 gwenune Josepdä using yänikut. “Nä Anätule anaxaläkgalunin. Ge nätä daniwit using tahakengu, doxumning. ¹⁹Ginu hiyäkändekän yäkayingä kakengu, notsä täpätu kalabus yolune tewä yiwixawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak. ²⁰Tiwändeyä ulapsa wasekngä uläpähimu aläkapä kayot. Tikengä wamu hiyäkände yakinä tinggak yangu natake, doyäwa dahipning,” yang yäniwän, “Uyänggaläk usingu äpme tahanim,” yang inikin.

²¹Tikengä inäkänu using yiwikyakin. “Ulapnin tahana malikutde, äpmanu meyä nihä päkamäng. Kwänämkat tixäwik ‘Manutnong,’ yang yakwakäxawängän, tahana malikut. Itä päkut bimä, meyä nihä päkamäng,” yang yakin.

²²Yawä Rubendä yänikut. “Nätä dasing danikum? ‘Josewu dolahana maliwik,’ yangu andanixawayä tahawäxakum. Unin tängutna kumgutde, ile yäkwäle täknga Anätutä meyä unin nimminggak,” yang yänikut.

²³Josewu Isip wam yäxawän, puyä äminä täpätutä Hibru wamune päpän täkwaxawä, yänikut. Tiwän “Nihä wamu u yamängu dombä natäk,” yang natäpgin. Tiwändeyä wamu yakinu Josewu anatäpगत. ²⁴Unin yawä natake, Josewu kepmän täpu kwänämnä tiwän täkawänä, hipdu ako wamu yänikut. Tikengä puyä äminä yäniwän, Simion tänggänggänuke, bälängä äwä kätakngä yangu, notnä axang yiwixawäkän, napdä wamgin.

8 42:12 Josepdä payänä wamu kitokngä hikngä yänikulu, “ ‘Ulapnin pahana malikutde, meyä aläknga apunggak,’ yang natakengu, bäniyä äpmebä täpä täkwämbik?” yang natake yänikut.

²⁵Tikengä Josepdä puyä äminä wepdäkän using yänikut. “Wit äwä naxu kahitde näningge yang inäinä kekngälukyäminong. Tikengä moningä inä päkagpinu, wit kekngälutningunekän inäinä kekngälukyäminong,” yang yäniwän, inä u yänikut using kekngälukyämikin.

²⁶Tiwäna yäkngä donggi päkapu pekinune päko peke, päke kukin. ²⁷Axuxawä tukwawän, awetningge yiwikin womune, notnä täpätutä dongginäle nak imikge yäkngäxätan sikengu, moningä hipdu yäkngäxätan kekngälukinä kakut. ²⁸Kake “Mäte kanong. Nä moninga hipdu yäkngäxätan kekngäluyingä tinggak,” yang yänikut.

Yäniwän meyä hikngä natäxäwik, kwätälä yamuxawä, kawäkawän tahake, “Anätutä awomu dasingge tahanggak?” yang yakin.

²⁹Tikengä ko nanä Jekowu Kenan yiwixawän, hängä Isip kuwä, dasingga pahakinu undä inikin. ³⁰Using inikin. “Isip kewu uwomde kuhiläle yiwixak täpätä ‘Ginu amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuying,’ yang ninike, kitokngäkän ninikut. ³¹Tiwän nindä using inikumäng. ‘Ninu wamu hiyäkängän yäkamängunin. Wepdä apuke dandutapnimde doapumäng. ³²Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpälälaxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwixawät, teke apgumäng,’ yang inikumäng.

³³“Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä using ninikut. ‘Using tahawäyä, ginu hiyäkängän yäkaying äminunin yang natäpit. Notsä täpätu ane tewä yiwixawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak. ³⁴Tiwändeyä ulapsä wasekngä uläpähimu aläkapnong. Tiwän kawit. Kakengä ginu wepdä apuke nindutapningge doapuying, tike wamu hiyäkängän yäkaying äminunin, yang natäpit. Tikengä notsä ane yiwik täpä hipdu damit. Tiwän Isip kewu awomune täkekän tihikuning,’ yang ninikut,” yang inikin, nanän, Jekowun.

³⁵Naxu päkinunin wälixäwixu, moningä wit uhiningge päke kukinu hipdu yäkmatetekngäne inäinä kekngälukyämikinä dayipgin. Unin dayikengu, wawakngäxät nanäxät naxälakin. ³⁶Tiwän nanätä using yänikut. “Gindä pahawä, enganga täpälälätä hikngä hopikamäläk. Josewu hopikutnä äwä Simionkäyä hopinggak. Tiwän Bensaminkäyä täke kuningge yäkaying? Gindä tahaxäwik, meyä däkä namikaying,” yang yänikut.

³⁷Yäniwän Rubendä nanä using inikut. “Bensaminu kätakngane teyo. Tiwän täke kuke, hipdu täkapit. Tike doläkapa kakengu, nina wawaxu uläpälalu yäkwäle täke sipi kumsimäläk,” yang inikut.

³⁸Iniwän nanätä using yakut. “Reseldä dukngikulu wawaknga uläpä ginkälu dowukuning, inale payänä axumgut, tiwän aläpähimdäkän yiwixak. Tiwän nä äminäläke alit. Ge axuxawä, kahit täpäne meyä

täkngatu ile apänu, nä butayä täknga naminingunin. Tiwän nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,” yang yänikut.

Josepde notnä hipdunä Isip kukin

43 ¹Kenan kepkatänu naxu wenä hikngä tikut. ²Tiwän wilu Isipdä päkakopginu änänggäwä puluwän, Jekopdä wawakngä using yänikut. “Hipdu puku, naxu uhike päkakopnong,” yang yänikut.

³Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Äminu bulämbamu uläpätä yäko wamu using ninikut. ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut. ⁴Ge gätä täke yawi, ulapninkät pukukengu, naxu äpme uhike päkakopnim. ⁵Tike ‘Ulapsä mäläke pukunong,’ yawi, ninu dowukunim, inale ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut,” yang inikut, nanän.

⁶Tiwänä Israeldä using yänikut. “Äminu bulämbamu uläpä ‘Ulapninu täpätu käyä’ yang u inale inikin? Using inikinde, meyä täknga namikaying,” yang yänikut.

⁷Yäniwänä wawakngatä using inikin. “Äminu uläpätä nihäle äwä ninkät nanäle ninikwayikut. ‘Nansä undan yiwixak?’ yake, ‘Äwä notsä täpätu käyä?’ yang ninikwayikut. Tiwän “‘Ulapsä aläkepnong,’ yang niniyäk,’ yang u donatäxäwik, yäkwäle wamu ‘Hii, käyä,’ yang inikumäng,” yang yakin.

⁸Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Iniwi, näle apän, yupsäng pukuna. Ge nak päkakopna nake, nin, gika, äwä wawakdäkänin yang u doxumnim. ⁹Wamu kitokngä using yänggat. Bensaminu nina äpme kang yiwit. Nätä ane gäle doläkapukengu, gutongä nätä gäle tahawit. Ge gutongä u tahawit täkngale, meyä täknga täke namiläk. Tiwän yiwikiwiknga yiwilune, nina iwikge äpme päng yiwit. ¹⁰Gätä ‘Täke,’ yawi tupä pukukumäng gämu, awukuke akoke, hipduxäyä awukuke akopnam,” yang inikut, Judatän.

¹¹Tiwänä Israeldä using yänikut. “Using tiwänu, using tahanong. Hängä gwälamgwälamu kewu awomune nanä yäksäne kekngäluke pänong. Ge bänip gwalängge, äminu uläpäle unin imining. Pa inuxu kápängä gwälam, ingutbamdäne yanggäyi, äwä pa salinu anakayingu kutan bimä unin yang pänong. ¹²Tikengä, moningu yakap päke kuwä ambäwäpahoke kengalutdamä päkapginkät, käluk päningkät unekän peke, ¹³ulapsäxät täpä päke, äminu uläpäle yupsäng pukunong. ¹⁴Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä tahawän, äminu uläpätä ginde butayä natake pewän, Simionkät Bensaminkälu päkapnong. Dasingga? Wawaknga wenä tiwänu, undanä. Butayä täkngane yiwixawit,” yang yakut.

¹⁵Tiwänä Israelde wawaxu moning, bänip gwalängge hängä, äwä Bensamin yang päke, Isip pukukin. Päpu, Josepde kayine yiwikin.

¹⁶Tiwän Josepdä Bensamin kake, puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä

using inikut. “Äminu aläkwäxu yotnane yänipäku peyo. Tikengä kälawu gwendu tänguke hanggayo. Ge nätä kepmä wom apa, naxu ixät nänim,” yang inikut.

¹⁷Tiwänä Josepdä inikut using, äminu uläkwäxu Josepde yolune yänipäke kukut. ¹⁸Josepde yolune päke kuxawän naxälaxawik, using natäpgin. “Yakap apna, moningu yäknginune kekngäluknimä päke kukumängge natäke tahanggak. Ge anihipmäke, puyä äminäle päke pewän pahaxätna, dongginin päpikge tahanggak,” yang yaxäwik naxälakin.

¹⁹Tikengä Josepde yolune yämä däkäne täku, puyä äminäle kuhiläle yiwixak täpä using inikin. ²⁰“O, hiyäkän hikngä, bulämbam täpä. Yakawu ninu naxu ane uhinimde epgumäng. ²¹Ngä axuxätna tukwawän awetnimde yiwikumäng womune yäkngin sikengu, moningu inä awäkumäng usinggän inäinä yäknginde mawune dayipgumäng. Ge hipdunin päkapukamäng. ²²Moningu kälukäyä nak uhinimde awämäng. Tiwändeyä moningu äminu uläpätä hikngä kengäluknimik yangu donatapgumäng,” yang inikin.

²³Yawä “Täke un. Manaxälatnong, inale moningsä awäkum. Tiwändeyä Anätuhä, nansäle Anätutä hikngä hängä gwälamu yäksäne damikutnä tiwänak,” yang yänikut. Tikengä Simionu yawän, ku notnäle takapgin.

²⁴Tiwän Josepde yolune päke koke, yanggä bälängä hälutningge yämike, dongginäle naxu yämikut. ²⁵Tiwän naxu une näning yang yawän kakinde, bänip gwalängge päkinu, Josepde kepmä wom apän iminingge tändäkngakin.

²⁶Tiwänä Josewu yolune apän, hängäläpä tändäkngakinu imike, sopäsopä puke, däme kep däkäne päpu yangin. ²⁷Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu iwalu dolike apuying? Nansä äminäläke yawäxakumu uläpä dasing? Täkekän yiwänak?” yang yäniwän ²⁸yäkwäle wamu using inikin. “Naninu gäle gepbine yiwixak täpä täkekän yiwänak,” yang inike, “Äminu aläpä bulämbam täpä,” yang natäke, sopäsopä hipdu puke, däme kep däkäne päpu yangin.

²⁹Tiwän dayitake kukengä, inä mingäle wawaxu Bensamin kake, using yänikut. “Ulapsä wasekngä täpä yawäxakumu, unin an?” yang yänikengä, Bensaminu using inikut. “Wawaknga, Anätutä gäle gwälam hikngä tahaxawän yiwitake kuyo,” yang inikut.

³⁰Ulapnä Bensamin kawän, butayä hikngä tiwän, yupsäng hikngä peke, epu täku, yotnä inä yiwixakätan kohopike, kwänämnä tikut. ³¹Tikiyiwihikangä, kayi yanggänä yanggätä pahawän kuwä, apu dolikut wälä däkngake, puyä äminä “Naxu sixut,” yang yänikut.

³²Tiwänä sike, Josepde gwenu inätä imike, notnä täkwäkge inätä yämike, Isip nanä Josepde yolune nakayingu inätä sikyämikin. Isip nanätä naxu Hibru nanäxät näningge mähe hikngä natäxakin. Ge

unekānu nānangāsāndo. Ile tiwān ināinā sikyāmikin. ³³Notnā ulākwāxu alakin using, yakap tāpānetā ku wasekngā tāpāne yāxawā, yiwitāke kukin. Yiwitāke kuwā, “Krismasninu āmbā natāxak?” yake, kawākawān tahakin. ³⁴Naxu sikyāmikinu, pāyānā tākwākge ināinā yāmikin. Tike teyā Bensaminde sikin gwenu, āminu 5-dā nānangāsā gwen sikin. Naxu naxālā nāxāwīk, wainkāyā naxālā tāngoppin^h. Tixāwīk Josepkāt kulākake yiwikin.

Josepde kāwu ahopikut

44 ¹Naxu napā puluwānā, Josepdā puyā āmināle kuhitde yiwixak tāpā wepdākān using inikut. “Naxu yākngāne meyā kekngālukyāmi dopāyā, moningāxāyā yāk mawu ināināne kekngalukyāmiyo. ²Tikengā silwa kāpna ulapnā wasekngā tāpāle yāk mawune moningu wit uhiwīkge pākāpūtkāt kekngālūkngāmiyo,” yawān, inā Josepdā yakut using tahakut.

³Kwepdātā tembānā hikngā gusilu akoxawān, Josepde puyā āmindā yāning yāpiwā, dongginā pāke kukin. ⁴Taun teke kuwā, belakngā dolixawān, Josepdā puyā āminā inikut. “Āminu ulākwāxu yupsāng yāwalāke ku pānggāngānūke, using yāniyo. ‘Nindā ginde nomān tahana teyā, gindā ninde wāyi hikngā tāknga inale hikngā tahaying? Bulāmbam tāpānale kāwu kukāle inale tāying? ⁵Kāwu unggomune tāngoxāwīk, natāndetdelu wepdā yiwixayingkāyā unggomune pāxāwīk yatāpmāngaxunin. Ginu wāyi hikngā tahaying,’ yang yāniyo,” yang inikut.

⁶Tiwān ku pānggāngānūke, wamu Josepdā yakut using yānikut. ⁷Tiwānā using yakin. “O bulāmbam tāpā, dasingge hikngā natāke nininggalāk? Ninu hiyākān hikngā yākamāng. Usingu dohikngā tahamāng. ⁸Moningu yāknginune dayipgumāngu, Kenandā hipdu āwākapna dayipgulāk. Ge ‘Silva bā gol kukāle pāying,’ yangu inale natāke nininggalāk? ⁹Ninu apumāngu āminu tāpātutā tākngā kakengu, tāke tānguwā kungāxawān, āwā ninu dolāmāngu puyā āmin moyoyikale yiwitnim,” yang inikin.

¹⁰“Tāke un. U yākaying using tiwīk. Imindāka tākngā kakengu, ulāpā nāle puyā āmin moyoyi dākngaxawān, ginu tākwākgu meyā dowāning,” yang yānikut. ¹¹Yang yāniwān, yākngā ināinā kewune yupsāng pākepu peke sikin. ¹²Sixawā Josepde puyā āmindā dayitāke kukut. Payānāle yāxunetā dayitāke kuhikangu, kāp gomu Bensaminde yāxune kakut. ¹³Tiwān unin kake, meyā hikngā natāke, inā tāwīk wehekin. Tikengā yākngā donggi tāngāne pāko peke, hipdu taunde kukin.

¹⁴Josewu yotnāne yiwixawān, Judaxāt notnā tākwākālu “Asing tahana, ninde butayā āpmembā natāpīk,” yake okopi pāko, Josepde kayine pimakin.

^h 43:34 Naxu bulāmbam hāngakakin gwengwenune wainkāyā alāngokakin.

¹⁵Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu kápna kukäle inale täying? ‘Natändetdelu wepdä yiwixayingunin yatäpmänggaxunin,’ yangu donatäke tahaying?” yang yänikut.

¹⁶Yäniwän, Judatä yäkwäle wamu using inikut. “O bulämbam täpänin, ‘Gutongä dolahamäng,’ yangu dasing ganinim? Anätütä wäyininu aläpän tapmäk. Nin äwä káp tängä kaying täpä yangu undä puyä ämin moyoyika däknganim,” yang inikut.

¹⁷Tiwänä Josepdä using yakut. “Usingu dohikngä pewa pahaning. Kápna kukäle ták täpätäkän näle puyä ämin moyoyi däkngake yiwixawän, ginu nansäle bänip kwikwik täkngane kunong,” yang yänikut.

Judatä ulapnä gatängämikge yakut

¹⁸Tiwän Judatä täku, Josepdä yiwikulune inälängän yiwike, using inikut. “O bulämbam täpänin, wamu təkembä ganiwit? Kingkät gäxälu bulämbam täpäyat. Usäkän. Tike nä puyä ämindatä yäwa, tokngä manatängamiyo. ¹⁹Tupä ninu using ninikuläk. ‘Ginu nansä ayiwänak? Tiwän notsä täpätu käyä?’ yang niniwi, ²⁰nindä using ganikumäng. ‘Hii, naninu äminäläke alikengä, ulapninu wasekngä täpä towikut. Ngä undan yiwälak. Mingätä wäwi täpäyaläkän dukngikut. Dukngikutnä payänä axumgut. Tixawän wawakngä wasekngä täpätäkän yiwixak. Uläpä naninde bänip,’ yang ganikumäng.

²¹“Tiwän gätä using ninikuläk. ‘Aläkepnong tiwän käwit,’ yang niniwi, ²²nindä using ganikumäng, o bulämbam täpänin. ‘Wawakdäkä uläpä nanä teke epnangäsändo, inale aleke epänu, nanä axupixunin,’ yang ganikumäng.

²³“Tiwändeyä gätä puyä äminda using ninikuläk. ‘Ulapsä wasekngä täpä doläkepä, ginde nomu hipdu dondandupit,’ yang ninikuläk. ²⁴Tiwänä naninde hipdu kokengu, wamu uninikuläk usinggän inikumäng.

²⁵“Tiwänä nandä using yakut. ‘Hipdu puku naxu uhinong,’ yang niniwän, ²⁶nindä using yakumäng. ‘Ninu dowukunim, inale ulapninu wasekngä täpäxälu dowukuna, äminu uläpätä ninde nomu dohikngä nindupikge yakut. Tike ulapninu aapänu, täge äpme pukunim,’ yang inikumäng.

²⁷“Tiwänä nanindä using ninikut. ‘Ginu anatäxaying. Mängätnatä wawakngä täpäyaläkän hikngä dukngikut. ²⁸Täpätu ahopikut. Tiwän nä doxakum. Dasingga? Kälap tukgämbä tänguke yahandekin? ²⁹Tiwän äpmanu aläpaxäyä aläke kunggäwä, kahit bänäkängän meyä päpänu, gindä näle butayä bulämbam hikngä naminingunin. Nä äminäläke alit. Ge nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin,’ yang ninikut.

³⁰⁻³¹“Bulämbam täpä, nana wawakdäkä aläpä näxälu doxuta kakengu, axupixunin, inale wawakdäkä aläpä nandäne bäniyä hikngä. Naninu

äminäläke hikngä damänsimu alik. Ge wawakdäkä aläpä ninkälu hipdu doxuna, nindä naninde butayä bulämbam hikngä iminimunin, tiwänu axupixunin. ³²Tiwänä unetäkänu, nätä wamu kitokngä hikngä täkngatu nanu using inikum. ‘Bensaminu nina äpme kang yiwit. Ge doläkapukengu, täpduk täpduxu yiwilu, meyä uläknga ninalekän yiwik,’ yang inikum.

³³“Ge using kakengu, nä Bensaminde tangge täkembä gäle puyä ämin moyoyikale ane yiwixawa, wawakdäkä aläpä payänä täkwäkät hipdu kopning? ³⁴Tike wawakdäkä aläpä doxuwänu, nä nanale hipdu doxuwit, inale meyä nanale apik täknga kawitde mähe natäxat,” yang inikut, Judatän.

Josepdä inäle yatäpgut

45 ¹Josewu butayä hikngä natake, kwänäm titnangäsä hikngä tikin. Tiwän puyä äminä Isip nanä “Ginu undä hikngä yolu anggwenu teke epuxunong,” yang yänikut. Inale puyä äminä une yiwixawä, notnä “Nä Josep,” yang yäniwikge donatäpgut. Tike inäkän yiwixawäyä yäniwikge natäpüt. ²Ge puyä äminu teke epuxawäyä, Josewu kwänämu bulämbam hikngä yangotixawän, Isip nanä natäxawä, kingge yolune yiwäxaying äminkäyä “Josewu using tik,” yang ku yawä natäpgin.

³Tixawänä Josepdä notnä täkwäxu “Nä Josep. Nana undan ayiwänak?” yang yänikut. Tiwänä notnä täkwäxu anaxälake, yäkwäle wamu doinikin.

⁴Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Ane inälängän hikngä apnong,” yawän, apgin. Tiwänä using yänikut. “Nä notsä Josep, tupä gindä Isip nanäle yämä uhikinunin. ⁵Tiwändeyä äpmanu näle u tahakinde, bänipsäxätanu meyä mawänong. Bä tokngä täkngatu gihäle manatäpning. Inale Anätutä ämin gatangyämikge natake tewän, nätä gämäxu apgum. ⁶Nak tagkä yiwixätna, krismasu gwenälä apuxunggak. Tiwän nak puyä dowahake dowäke, krismasu 5-käyä äpme yiwitnim. ⁷Anätutä kahitnä inätä hikngä täkngatune gatängdamän, gindä yiwiike, bapuha mahande sakngälawikge natake tewän, nätä gämäxu apgum.

⁸“Nä yolu awomune gindä dolahawä apgum. Tike Anätutä tewän apgum. Tiwänä Anätutä napmämbän, Isipde kingge natändetdet inixäwik, kingge yolune yiwixaying äminunin dayingyiwäxäwik, Isipde kuhiläle yiwixat.

⁹Ge ginu yupsäng ko, nana using ininong. ‘Nä Josep dika wawakgä wamu aläknga tewa apunggak. Anätutä tahawän Isip kewu awomde bulämbam täpäle yiwixat. Ge mayiwiyo. Tike näle yupsäng hikngä epsu. ¹⁰Päkepu nina wäkngasim, distrik Gosenu kewu uwomune yiwiläk. Ge wawakga, bapuka, towiyä gämända, sipsipda, hängä täpäka yangu ane päkepu peke yiwiläk. ¹¹Äminbamu undä nakge dapmäxawä, krismasu 5 apixunin. Ge ane epnong.

Tiwän nätä dandung yiwit. Tike dondanduyiwa, ginu undä nakge dapnäng,' yak wawakga Josepdän,' yang ininong.

¹²“Nä Josepdä daninggat. Ginu undä nä nandukengu, anatäpnangäsä. Bensamin, gä ulapna hikngä. Gäxäyä näle anatäpnangäsä. ¹³Ge ko nana ahikngä ininong. ‘Josewu kantili Isipkätanu, umanä bulämbam hikngä,’ yang inike, hängä ane inaka dayiyinggexät inike, yupsäng täkepnong,” yang yänikut.

¹⁴Yänikengä Bensaminu täku betake, kwänämu initikut. Tiwän yäkwälexäyä Bensaminä betaxäwik initikut. ¹⁵Tiwän Josepdä notnä undä yänitixäwik, kis pahangyämitage kukut. Tiwänä notnätä wamu une inikin.

¹⁶Tiwänä “Josepde notnä aapuying,” yangu kingge yolune yatäke kuwä natake, king äwä puyä äminäle kuhiläle yiwixaying yanggä täke hikngä natäpgin. ¹⁷Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Notda using yäniyo. ‘Wilu donggihäne päko peke, Kenande hipdu kunong. ¹⁸Ku nansä, gihäxät nanä yangu undä ane näle päkapnong. Tiwän Isipde kewu nomän hikngä womdu dama, une yiwitning. Yiwike pahawä, naxu nomängän alaxawä päke näning,’ yang yäniyo.”

¹⁹“Yänike unetäkänu using tahaningge yäniyo. ‘Engangsä, mängätsä, nansä yang päkapningge, kalbimä bulämbamu Isip nanätäne gwenduyi päke kunong. ²⁰Hängä täpähäle manatäpnong, inale hängä Isip nanä gwälamgwälamu äpme damit,’ yang yäniyo,” yang inikut, kinggän.

²¹Tiwänä Israelde wawaxu using tahakin. Kinggä yakut using, Josepdä notnäle kal bimä bulämbamu gwenduyi yämike, naxu kahitde näninggexät yämikut. ²²Unetäkänu täwik käluxu notnäle kwämbätdu kwämbätdu yämikut. Tikengä Bensaminde täwik käluxu 5 äwä moningu 300 silwa yang imikut. ²³Tike nanäle päku iminingge using pekut: Hängä gwälamgwälamu Isip nanä donggi 10-une päko peke, donggixät inäle pengämikut. Tikengä wit, bret, äwä naxu kahitde näpikge yangu donggi mängälä 10-une päko peke, donggixät inäle pengämikut. ²⁴Pengämike notnä yäning yäpiwän kuningge tahaxawä, using yänikut. “Kahit täpäne täkungu, mayanganinong,” yang yänikut.

²⁵Tiwänä notnä täkwäxu Isip teke, nanä Jekopde Kenan kopgin. ²⁶Ko nanä using inikin. “Josewu doxumgut. Ayiwäxak. Tiwän unetäkänu äpmanu Isipde kuhiläle yiwäxak,” yang inikin. Unin yawä, hatnäxäwik, “Hiyäkän yäkaying,” yangu donatäpगत. ²⁷Tiwän wamu Josepdä u yänikulu undä inikin. Tiwänä kalbimä bulämbamu Josepdä yämikut gwengwenunin dayike, nanäle bäniwu tangäne yiwikut.

²⁸Tikengä using yakut. “Hiyäkände hikngä. Wawaknga Josewu ayiwäxak. Ge pukuke kakengä kupit,” yang yakut.

Jekowu Isip kukut

46 ¹Tiwän Israelu hängä täpänä undä päke, yotnä teke kukut. Kuhikangä Berseba kundopgut. Une kundoke, nanäle Anätunäle kälawu sipmäke hawän yähäkukin.

²Tiwän kupiläne Anätutä tahawän, dambu bimä tikut. Tixawän Anätutä “Jekop, Jekop” yang iniwän, Israeldä “We! Nä ane,” yang inikut.

³Iniwän Anätutä using yakut. “Nä Anätu. Bapukale Anätu, nä unin. Gä Isip kuwiläkge manaxälayo. Isipkätanu nätä äpme pahawa, gäle bapuka sakngälawän, kantri inulung hikngä dakngawän yiwitning. ⁴Isiwu gäxät pukunimunin. Tikengä hipdu Kenanu päkakopit. Gä Josepkät yiwixäwik kupiyä, itä kwayiwik. Ge Isip kuwiläkge, manaxälayo,” yang inikut, Anätutän.

⁵Tiwän Jekowu Berseba teke kukut. Wawakngä uläkwäkgä Jekop, mängätnä, engangä yangu kalbimä inulungu kinggä pewän kukinu unggwengwenkätan päko peke, päke kukin. ⁶Unetäkänu kälawu äminsak äwa hängä täpänä Kenan päkin yangu undä unuxät pake kukin. ⁷Jekopdä ixät nanä undä päke, Isip kukut. Wawakngä, yäpanä, bapunä wäwi, bapunä mängälä yang unda päke kukut.

⁸Jekopde wawakngä, bapunä yangu Isip kukinu umanä using.

Yakap täpä Ruben. ⁹Tiwänu Rubende wawaxu Hanok, Palu, Hesron, Karmi yang. ¹⁰Tiwänu Simeonde wawaxu Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Sohar Saul yang. Saulde mingä Kenan nanä. ¹¹Tiwänu Livaile wawaxu Gerson, Kohat, Merari yang. ¹²Tiwänu Judale wawaxu Er, Onan, Sela, Peres, Sera yang. Tiwändeyä Erkät Onankälu Kenan kumgumäläk. Judale wawaxu Peres, uläpäle wawaxu Hesron, Hamul yang. ¹³Tiwänu Isakarde wawaxu Tola, Pua, Jasup, Simron yang. ¹⁴Tiwänu Sebulunde wawaxu Seret, Elon, Jalel yang. ¹⁵Jekopde wawaxu uläkwaxu, mängätnä Lea itä Mesopotemia yiwixäwik dukngikut. Yäpanä täpätuxäyä andukngikut. Umanä Daina. Jekopde mängälu Leatä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 33.

¹⁶Tiwänu Gatde wawaxu Sifion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli yang. ¹⁷Tiwänu Aserde wawaxu Imna, Isva, Isvi, Beria yang. Tiwänä haminä Sera. Aserde wawaxu Beria, uläpäle wawaxu Heber, Malkiel yang. ¹⁸Gat Aser yangu, Jekopkät Silpaxätde wawak. Silpa uläpä Labandä yäpanä Leale puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Silpaxätde dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 16.

¹⁹Jekopde mängälu Resel ile wawaxu Josep, Bensamin yang. ²⁰Josepde mängälu Asenatde wawakngä Isip dukngikulu Manase, Epraim yang. Asenalu Potipera Onde prisu uläpäle yäpa. ²¹Tiwänu Bensaminde wawaxu Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art yang. ²²Jekopde mängälu Reseldä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 14.

²³Tiwänu Dande wawaxu Husim. ²⁴Tiwänu Naptalile wawaxu Jasel, Guni, Jeser, Silem yang. ²⁵Dan, Naptali yangu Jekopkät Bilhaxätde wawak. Bilha uläpä Labandä yäpanä Reselde puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Bilhaxätde dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 7.

²⁶Inä Jekopde wawak äwä bapunä yangu Kenan teke Isip kukinu unekänu 66. Wawakngäle mängät täkwäkäyä using kukin, tiwändeyä unuxälu doxendekin. ²⁷Tike Josepde wawaxu Isip alakumäläxu uläpäyatkät Jekopde wawak, bapunä Kenan teke Isip kukinu uläkwäkälu unekänu 70.

²⁸Isiwu axundokengu, Jekopdä Josewu Gosen apu dayipikge natake, Juda gämäk iningyäpiwän, Josepde kukut. Tiwänä Jekop yänggwälu Gosen kundoxawä, ²⁹Josepkäyä Gosen kuwikge kalisu inäne gwenu tändäkngake, täko yiwike, nanä Israel kawikge kukut. Ku nanä kake täku betaxäwik, belakngä initikut.

³⁰Tiwänä nanätä Josewu using inikut. “Nina kayitä angganduke, ‘Käluk yiwixäläk,’ yangu anatäxat. Ge äpmanu axupitdekän,” yang inikut.

³¹Tiwänä Josepdä notnä, nanä, äwä nanäxät nanä yangu using yänikut. “Kingu using ku iniwit. ‘Notna, nana, äwä nanäxät nanä yangu Kenan kewu uwomune yiwixayingu näle aapuying. ³²Äminu uläkwäxu sipsip, towiyä gämän yang daying yiwäxayingunin. Ngä sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä yang undä päkapuying,’ yang iniwit. ³³Ge kinggä yawän kuwä, ‘Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?’ yang daniwänu, using ininong. ³⁴‘O bulämbam täpänin, ninu tupä bapunindä pahakakin using pahakamängunin. Wawakdäkänetä sipsip, towiyä gämän yang daying yiwixakumängä, using daying yiwäxamäng,’ yang ininong. Using iniwä, kinggä Gosen kewu awomune äpme pewän yiwitning, inale Isip nanä sipsip dayingyiwäxaying äminde mähe natäxayingunin,” yang yänikut, Josepdän.

Josepdä notnä, nanä yang kingge yänipäkapgut

47 ¹⁻²Tiwänä Josepdä notnä 5 tuwänguwän, Gosen kep womu teke, kingge kukin. Kuke Josepdä kingu using inikut. “O king, nana, notna yangu sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä undä päke, Kenanu aleke apuhika, Gosen kep womune aapuyingä undan yiwayak,” yang inikut. Inikengä notnä uläkwäxu yawän, kingge kayine koptin.

³Tiwän kinggä using yänikut. “Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?” yang yänikut.

Yäniwän yäkwäle wamu using yakin. “O bulämbam täpänin, ninu tupä bapunindä pahakakin usinggän, sipsip dayingyiwäxamängunin,” yang inikin.

⁴Unetäkänu using inikin. “Kenankätanu naxu wenä hikngä tiwän, sipsipdä nänangäsäxäyä wenä tinggäwä, mätekngä womsimu ane yiwitnimde apumäng. Ge gätä täkembä yawi, ninu Gosen yiwitnim?” yang inikin.

⁵⁻⁶Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Isip kewu awomu gätäne. Nangga äwä notda yangu gäle apuying. Tiwän Isipkätanu kewu nomän hikngä Gosendän. Ge une yawi yiwitnong.

“Tiwānu notda ulākwākātanu, iminimindāka kälawu nomāngän daying yiwixayingä kakengu, u äminuningän tuwänguyo. Tiwän nātäne itä daying yiwitining,” yang inikut.

⁷Tiwänä Josepdä nanä Jekowu kingge kayine initäkapän, Jekopdä kingu wam gwaläng imikut. ⁸Imän kinggä “Gä krismasda dasingdasing?” yawän, ⁹using inikut. “Kewu anggomune tihikuxāwīk, krismasna 130 yiwixat. Tiwän u tihikukumu meyä bulak tihikukum. Bapunatä tihikuxāwixu, krismasu meyä ayiwikin. Tike näle krismasu mätekngä,” yang inikut. ¹⁰Tikengä wam gwalängu hipdu imixāwixu, aepuxukut.

¹¹Tiwänä kinggä inikut using, Josepdä nanä, notnä yangu Ramses Distrikātanuⁱ kewu womduhim yämän, une yiwikin. Isipkātanu Ramses Distrikge kewu nomän hikngä. ¹²Unetäkānu Josepdä nanä, notnä, nanāxät nanä, äwä engang yangge natake, naxu ämin apmäng yämixawän, näxāwīk yiwikin.

Josepdä Isip nanä gatängyämikut

¹³Isip nanä, Kenan nanä yangu naxu wenä hikngä tinggawän, takgä yiwixāwä, kitokngänä wenä tikin. ¹⁴Tiwānu moningu Isip nanātäne awä Kenan nanātäne yangu undä hikngä nakge tahaxāwīk, Josepde imä päke, kingge yolune päku pekut. ¹⁵Isip nanä Kenan nanä yangu moningä undä mumbä pulukgāwä, Isip nanä undätä apu, Josewu using inikin. “Moninginu undä amutna puluying. Tiwāndeyä gä inale nindung yiwixawi kumnangge tikamäng? Naxu niming,” yang inikin.

¹⁶Tiwänä Josepdä using yānikut. “Moningsä awulukge tiwānu, kälawu alowikayingunin päkapu namixawä, yākwäle naxu äpme damit,” yang yānikut. ¹⁷Yāniwän sipsip, meme, towiyä gämän, hos, äwä donggi yangu undä päkapu imikin. Tixawän yākwäle nak yämän näxāwīk, yiwixawä krismasu unggwenu apgut.

¹⁸Krismasu unggwenu apuxuwän puluwänä, hipdu apu Josewu using inikin. “Bulāmbam täpānin, ‘Naxu nimiyo,’ yangu dongganinangäsä teyā, moningninu wenä. Tiwän kälawu äminsakäyā gäle undä anggamikumäng. Ge äpmanu hängä täpātu nakge gaminangäsä wenä. Tike nihäxät kepninkätgän. ¹⁹Gä inale nindung yiwixawi kungäxätna, kepninu moyo yiwitnanggenggak? Nihäxät kepninkät päxāwīk, naxu nimiyo. Tiwän ninu kingge puyä ämin moyoyi dākngana, itä nihä äwä kepnin yangu towikngä dākngawīk. Nak salin nimiyo. Tiwän unin pahana, kewu wäyi doliwīk. Tiwän bulä alawä, unin päke nake, doxumnim,” yang inikin.

²⁰Naxu wenä hikngä tiwän, Isip nanä undä kepnä pewä, Josepdä kewu undä kingge umande uhiwän, kinggä päke, towikngä dākngakut.

ⁱ 47:11 Gosen kewu uwomu umanä täkngatu Ramses Distrik.

²¹ Josepdä kepnä uhiwän, äminu Isip nanä undä hikngä kingge puyä ämin moyoyi däkngakin. ²² Tike prisu moningu kinggä iwikge yämixawän, naxu uhingnakakin. Ge nakge dondapmäke, kepnä dowewä päkut.

²³ Tiwänä Josepdä äminu Isip nanä using yänikut. “Äpmanu kingge umande kepsä, gihä yangu auhinggat. Ge nak salinu anin päku, puyäne pahanong. ²⁴ Itä bulä alawä päkengu, äpuke 1-u kingge imixäwik, 4 gihäle penong. Tikengu gihäle peningune nanä käwutdu sakngäyile pexäwik, käwutdu gihä, gihäxät nanä, äwä engangsä yang näningge, penong,” yang yänikut.

²⁵ Yäniwän using inikin. “O bulämbam täpänin, ninu axumnangäsä teyä, gätä ilakngä ninduke, gatängnimitäkapunggawi, käluk yiwitnanggekamäng. Ge kingge puyä ämin moyoyile äpme yiwitnim,” yang inikin.

²⁶ Tiwän Josepdä mämä wamu using tekut. “Isipkätanu kewu kinggänekän. Ge äminu undä naxu puyäne nanä päkengu, äpuke, 1-u kingge imixäwik, 4 inäle pening.” Mämä wamu uläknga äpmanikäyä using yiwäxak. Kinggä äminbamde kewu awäke teyä, prisde kewu dowäkut.

Jekopdä inä kupän kwayiningge Josep inikut

²⁷ Israel yänggwälu Isip päku, Gosen kep womune yiwikin. Une yiwixäwik, kepnä pätake kuke, engangu dukngixawä, meyä sakngälakut.

²⁸ Jekowu Isip yiwixawän, krismasu 17 apuxukut. Unekänu krismasnä 147 yiwikut. ²⁹⁻³⁰ Täpduxu axupikge däpi tiwän, wawakngä Josewu yawän apän, using inikut. “Gätä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, näle natäke, gwälam hikngä tahaxäwik, wamu ganiwilu kätakga bakanale kematde täxäwik, ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo. Nätä kupa, Isipkätanu maxwayinong. Tike nätä kungäke bapunale kuwa, gupna Isipdä take, bapuna kwayikin womune täku kwayinong,” yang inikut, Josewun.

Iniwän “Usingu äpme tahawit,” yang inikut.

³¹ Tiwänä Jekopdä “Anätule umande hiyäkände hikngä naniyo,” yang iniwän, Anätule umande hiyäkände hikngä inikut. Tiwän Israelu däme däpmunä peggak womune täpu temäke, Anätule eu wam yakut.

Jekopdä Epraimkät Manasexälu wam gwaläng yämikut

48 ¹ Täpduxu womdu yiwihikangä, ämindä Josewu using inikin. “Nangga amalik,” yang iniwä, Josepdä wawakngä Manase Epraim yang yänipäke, nanäle kukut.

² Kuwän “Wawakga gäle aapuk,” yawä, Israelu awekulu, kwätän hikngä tahake, enake yiwikut.

³Tikengä Josewu using inikut. “Nä Kenankätanu taunu Lus unggäpangune^e yiwixäwa, Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä apu, wam gwalängu using namikut. ⁴Nätä pahawa, gä engangu naxälä towimbi, meyä sakngälawik. Nätä pahawa, bapuka kantrinä inätä take yiwitning. Tiwän kewu awomu, bapukale tupäkände äpme yämit,’ yang nanikut,” yang inikut, Josewun.

⁵Unetäkanu using inikut. “Nä ane gäle doapuxäwa, wawakga Isip alakumäläxu aläpâyalu nina wawak däkngakamäläk. Ruben Simeon yang towikum bimä, Epraim, Manase yangkäyâ wawaknga däkngakamäläk. ⁶Tiwän engangu Epraim, Manase yangge mehene towimbiäläxu, gikale. Tiwän näle wawakgä kewu Kenan uwomune päningu, Epraim, Manase yangkäyâ awähimäläk. Tike ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune yiwitning. ⁷Wamu u yänggalu, minggu Reselde natake yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke, Kenan kewu uwomune taunu Epratde wäkngäsım kuxäwik, Reselu kumgut. Tiwän butayâ hikngä natake, Epratde kahit kwayimune kwayikum,” yang inikut. (Epralu, äpmanu Betlehem yang inikaying.)

⁸Tikengä Israeldä Josepde wawak dayike, “Aläpâyalu imin?” yang iniwän, ⁹Josepdä yäkwäle wamu using inikut. “Aläpâyalu wawaknga Anätutä ane Isip yiwixäwa namikulunin,” yang inikut.

Tiwän “Näle päkapso. Tiwän wam gwaläng yämit,” yang inikut.

¹⁰Israelu äminäläke tiwän, kayi kupilä tiwä, nomänu dondayipgut. Ge Josepdä wawakngä yänipäkapän, Israeldä bapunä päku betake, kis tahangyämikut. ¹¹Betake Josewu using inikut. “Gäle nomu dombänggandupit yang natäxakum deyä, Anätutä pahawän, gikakänu donggandut. Tike wawakgaxät undä dandupa yiwimäng,” yang inikut.

¹²Tiwäna Josepdä wawakngä Israelde bälängäne wäkngäsım yiwikumäläxu yäniwän, kwayimune päku yiwixawät, Josepdä sopäsopä nanäle nomune puke, däme kepkätan täpu temgut.

¹³Josepde wawaxu uläpâyalu, yakap täpä Manase, tiwän ulapnä Epraim. Ge Josepdä Manase kätakngä dambunä hamändä take, Epraimu kätakngä hiyänä hamändä take, Israelde yänipäkapän, Manase Israelde hiyä käwut yiwän, Epraimu Israelde dambu käwut yiwikut. ¹⁴Tiwändeyä Israeldä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhilune take, kätakngä dambu hamändä Manasele kuhilune takut. Manasetä gämäk alakut deyä, kätakngä hiyä hamändä doläkut.^k

¹⁵Tixäwik wam gwalängu using yämikut.

“Bapuna Abraham, nana Aisak yangu Anätule wam täwake, ile gepbine yiwikumäläk.

j 48:3 Tupä taunu Betel unggäpangu Lus yang inikakin. ^k 48:14 Tupä nanätä wam gwaläng yäminingge, wawakngä yakap täpä nanätä kätakngä hiyänä hamändä päke, ulapnä dambunä hamändä päkakin.

Anātu uläpätä yiwikiwiknga yiwitäkapulu, iwikge nandung yiwik.

¹⁶ Meyä näle apginu nä axumnangäsä teyä, itä ängela däkngake gatängamixawän yiwitäkaput.

Ge Anātu uläpätä wakwäkdäkä aläpäyalu bänip kwikwixu äpme yämik.

Ämindä wawäkdäkä aläpätatde uman yakengu, nina, bapuna Abraham, äwä nana Aisak yangge dombulämdäning.

Tiwän wawäkdäkä aläpäyalu engangu äpme towimbät, meyä sakngälawik, kewu anggomunen,” yang yakut, Jekopdän.

¹⁷ Nanätä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhit täpän kake, Josepdä “Uhamänu Manasele kuhit tänangäsä tahanggak?” yang natäke, nanäle kätaxu uhamänu Manasele kuhiläne täku tewikge täxäwuk, ¹⁸ using inikut. “Nan, usingundo. Yakawu aläpänin. Ge kätakga hiyä hamändä ile kuhit täyo,” yang inikut.

¹⁹ Tiwänä Jekopdä usingu dolahawikge natäke, using inikut.

“Wawaknga, anatät. Ixäyä bapunä äpme meyä sakngälake, kantri inätä täke yiwitning. Tiwän umanä käyä tiwik. Tiwändeyä ulapnäle umanu bulämbam hikngä äpme tiwän, payänäle umanu yapmimbik. Tiwänä ulapnäle bapunä meyä sakngälake, kantrinä inänä päke yiwitning,” yang inikut.

²⁰ Tikengä täpduxu unggwenune Jekopdä wam gwalängu using yämikut.

“Mahande Israel nanätä äminu wam gwaläng yäminingge natäkengu, gitde natäpä apän, using yänining.

‘Anätutä gwälam hikngä tupä Epraim, Manase yangge pahakut usingu, gälaxäyä usinggän pahayok,’ yang yänining,” yang yänikut, Jekopdän.

Wamu u yakulu, ulapnä Epraimde umanu yakapde yiwän, payänä Manasele umanu mahande yiwikut.

²¹ Tiwänä Israeldä Josewu using inikut. “Nä axumnanggenggat.

Tiwändeyä Anātu ginkälu äpme yiwixäwuk, bapuhäle kewune hipdu danipäke kuwik. ²² Sekem nanäle kewu nomän hikngä. Tupä kwälēmna, gwäwäyana yang päke, Amor nanäxät amäke, kewu uwom täkumu notdale doyämit, tike gäle gaminggat,” yang inikut.

Jekopdä wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänitaput

49

¹ Jekopdä wawakngä yangyävambän apä, using yänikut.

“Wäkngasim apnong. Tiwän mahande dasingga yiwitninggäne danitapit.

² Ginu undä Jekopde wawak, ginu undä ane apnong.

Nä nansä Israeldä yäwilu, apuke natäxätngong.

³ Ruben, gä wawaknga yäkap täpä.

- Näle kitokngä, gätä päkuläk.
 Wawakdäkäne gä gämäk towikum.
 Umanda käyā.
 Kitokngäka käyā.
- ⁴ Tiwändeyä umanda wenä tiwik.
 Yanggä däkngake matawā sipmākayingbimā säkge doyiwxaläxunin.
 Nanggale mängätkät pekumäläk.
 Mängätmaxät peke, mayäkngä bulämbam hikngä namikuläk.^l
 Ge gä yakap täpäle doyiwiläk.
- ⁵ Simeonkät Livaixälu yiwikyiwikngä usäkän.
 Hängä amäk pahanangäsätäne päke, äminsipmāk
 tahakamäläxunin.^m
- ⁶ Wepdä wam yäxawälu, nä doxuwa yiwitnim.
 Wam yiwikyäxawälu, donggatängyāma yänim.
 Inale tokngä natakungu, ämin sipmākamäläxunin.
 Äminde towiyä gämānde kendāngalu yumdekän
 sipmändäkngawät tahandambätäkayingunin.
- ⁷ Bäniptoxu yupsäng natake, tokngä natäxäwik,
 äminu tokngä dākä yumdekän yämikamäläxunin.
 U tahakamäläkge tokngä dākä inä pähimäläk.
 Tiwän bapunä unekānu donggatäke yiwitning.
 Tike Israelkätanu kewu notnätä päningune täpātu täpātu petäke
 kuwa yiwitning.
- ⁸ Juda, notdatä umanda tängetnatning.
 Iwalda gätäkän sipiläk.
 Tiwän nanggale wawakgä gäle sopäsopä putning.
- ⁹ Juda, gä laion bimä.
 Laiondä kälap ku sipmāke nake,
 hipdu päkapu pekyiwixawä,
 ämindä doxu pahangyāwäxayingbimä.
- ¹⁰ King puyä Judatä täpixu ämindä doläning.
 Inä bapunätä tätäke koxawä,
 towikngätä apungä puyä uläknga täpik.
 Täke kantri undä itä daying yiwik.ⁿ
- ¹¹ Donggi wain puyäne äwamä pewä, wain salinu änäning.
 Tiwän täwikngäxäyā wain yanggätä ähälutning.
 Tiwändeyä wainu dowuluwik.

^l 49:4 Yakap 35:22 ^m 49:5 Yakap 34:25-30 ⁿ 49:10 Wamu aläknga, yäpulinä kätak hikngä donatäxayingunin.

- 12 Ämindä wain tängokgäwä, kayi wain bimä dak tining.
Kälawu äminsakge mämu ämindä päke tängokgäwä,
mayä mämbimä kwak hikngä tining.^o
- 13 Sebulunu yanggä gwende kwayimune yiwik.
Kewu uwomu nomän tiwän, sipdä päkapu yiwitningge nomän.
Kewu Sebulundä täpixu täkungu taun Saidonde kewune yiwik.
- 14 Isakalu donggi kitokngä gwendu bimä.
Tiwändeyä meyä käwukäwut wamängämä,
moyo päke pek yiwik.
- 15 Isakalu kewu äyiwä täkaningge womdu kawän nomän hikngä
tiwänu,
moyo yiwän täkäning.
Tike äminde puyä ämin moyoyi däkngake,
meyä päpikge gwetakengu,
puyä kitokngä hikngä pahawik.
- 16 Danu äminä nomän daying yiwik.
Israel notnäätä daying yiwixaying using daying yiwik.
- 17 Danu gomok bimä.
Gomokgä kahitäpäne kohopike yiwixawä, äminu hos tängäne apä,
hosde bäläng yähawä, hosdä hätnawä, äminu hos tängäne
yiwixayingunin päkepu sipmäkaying using tahawik.^p
- 18 Yawe, gätä gatängamiläkke yiwixat.
- 19 Gatde yolu kukanananggä apu pahawä malining.
Tiwändeyä Gatdä mähexätandä apu sipik.
- 20 Aserde kewune naxu nomän alätning.
Tiwän naxu gwälam hikngä kingge yämik.
- 21 Naptali meme tuggä inä natäk tihikuxäwik,
engangä gwälam hikngä dukngikaying using tahawik.
- 22 Josewu nawu täkngatu bimä.
Yanggä akondokayingune doke, salinä meyä hikngä aläxawä,

^o 49:12 Judale kewu nomän hikngä tiwän, nak puyä meyä pahaxäwik, kälawu meyä towitning. ^p 49:17 Dande bapuna äminu naxäländö. Tiwändeyä kitokngänä käyä tiwä, iwalnä sipning.

- kätakngä täpmäxäwik, dämän täpä täpä kopik.
 23 Kwalemdä amäkaying ämindä tokngä natäke kwalemdä temningge pahakin.
 24 Tiwändeyä Josewu kwälemnä päkulu,
 kätakngä doyamumbä, nomängän mukut,
 inale Jekopde Anätu kitokngänä käyä uläpätä gatängämikut.
 Anätu uläpä Israel daying yiwixak täpänin.
 Anätu uläpä Israelde hup.[¶]
 25 Bapukale Anätutä gatänggaminggaxunin.
 Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gaminggaxunin.
 U gamikgä pahawän, hopä enetängätä kepdane epning.
 U gamikgä pahawän, yanggä amälankätandä kepdane akopning.
 U gamikgä pahawän, mängälä gin yänggwätkätan nanä engangu meyä dukngitning.
 26 Wam gwalängu bapunatä näle namikinu, gäle gamitdä ayapmik.
 Wam gwalängu meyä hikngä anggaminggatdä täwalde nomu ayapmik.
 Wam gwalängu anggaminggalu gätä päpiläk.
 Notda täkwäkätanu äminu bulämbam däknagakuläkä päpiläk.
 27 Bensaminu homu tuxu kitokngäna käyä gwendu bimä.
 Kälawu tembänä ku sipmäke nänggaxunin.[¶]
 Ge kupiläne notnäle uhike yäminggaxunin,” yang yakut,
 Jekopdän.
 28 Wamu uläkwäxu Israelde wawaxu 12 uläkwäke bapunä mahande dasingga yiwitninggäne yänikulunin. ‘Using yiwitning’ yangu u yänikulu, wawakngäle yiwikiwikngä dayipän tixawä yänikut

Jekopdä kupän kwayikin

29-30 Wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänikengä, Jekopdä wawakngä puyä wamu täkngatu using yänikut. “Nä axungwäke notna axumgin aminde kuwitde däpi alik. Ge axupa, gupna Kenan täke kunong. Täku hupgänangu bapuna, nana yang pekindäkäne tenong. Hupgänangu undäkä Makpelaxätan, Epron Hit nanä uläpäle kewune. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim. Hupgänangu undäkä kepkät Abrahamdä Epronde kätaxune mätmätde uhikut. ³¹ Abraham, mängätinä Sara yangu undäkäne pekin. Tiwän Aisak, mängätinä Rebeka yangkäyä unekän pekin. Ge Leatä kupäntäyä une tekum. ³² Kewu uwomkät,

¶ 49:24 Anätu huwu bulämbamu gwendu bimä. Israel nanä undan kuhopiwä, iwalnätä sipnangäsändo. ¶ 49:27 Homu tukgä kälap yäwake sipmäke napulukaying using, Bensaminde bapunäxäyä iwalnä using pahaning.

hupgänangu undäkäxälu Abrahamdä Hit nanäle kätaxune auhikut. Ge ninaxäyä axupa, gupna aläku, hupgänangu undäkänäkän tenong,” yang yänikut.

³³Puyä wamu wawakngä yänipulukengä, Jekowu bälängä awekgaxune päko peke kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

50 ¹Nanätä kupän, Josewu butayä hikngä natake, nanä betake initixäwik, kis tahängämikut. ²Tikengä “Gupnä bukatayäk,” yake, puyä äminä doktale yiwixaying täkwäxu yäniwän, nanäle guwu mäläsin pexäwik, täwikgä täpä koptut.^s ³Puyä uläknga tahananggengu, täpduxu 40 tahakakin. Ge Israelde guwu using pahaxawä, täpduxu 40 apuxukut. Tixawän Isip nanä ile butayä natake, kwänäm tixawä, täpduxu 70 apuxukut.

⁴Butayä täkngane yiwikinu puluwänä, Josepdä kingge puyä äminu umanä käyä täkwäxu using yänikut. “Näle täke natäkengu, kingu using ininong. ⁵‘Josewu nanätä using inikut. “Wamu uyäwilu, Anätule umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yang naniyo,” inike “Nä axupitde däpi alinggak. Ge nätä kupa, mätmälu Kenen kep womune ninale kwayikum däkäne täku teyo,” yang iniwän, “Usingu äpme tahawit” yangu Anätule umande inikut. Ge täkembä tewi, nanä Kenan täko tekengä, hipdu apik?” yang ininong,” yang yänikut. ⁶Yäniwän king ku iniwä, Josepde wam natake, kinggä using yakut. “Täke. Nanggatä yawän Anätule umande inikuläk using täko teyo,” yang inikut.

⁷Tiwänä Josewu nanä kwayiwikge koptut. Tiwän kingge puyä äminu umanä käyä kingge yolune pahakaying, puyä äminu umanä käyä Isipkätan pahakaying awä ⁸Josepkät nanä, payänä, ulapnä, nanäxät nanä yangu undä koptin. Tixawän Gosenu engangä, sipsipnä, towiyä gämänä yanggäkän yiwikin. ⁹Tixawän amäk äminu hos tängäne päko yiwike kukaying ämin, äwä karis bimälängäne päko yiwike kukaying ämin yangkäyä using koptin. Äminu u koptinu meyä hikngä.

¹⁰Axuhika Atat nanätä witde dapäkdapäkngä uhinggikaying womune kundoptin. Atalu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsım. Uwomune kundokengu, butayä hikngä natake, kwänämu bulämbam gwen tikin. Tixäwik Josepdä nanäle natake, butayä täkngane yiwixawän, täpduxu 7 apuxukut. ¹¹Butayä täkngane yiwixawä dayike, Kenan nanä uwomune yiwixayinggä using yakin. “Isip nanä butayä hikngä natäxaying,” yang yakin. Ile tiwän, kewu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsımu uwomu, umanä ‘Abel Misraim,’^t yang inikaying.

^s 50:2 Isip nanä umanä käyä ämindä kupä, gupnä bukatayäk yake, doktatä gupnä matake, bäniyä sike, maäläsinu inänä peke, täwikgä wamätäke kokakin. Tikengu boksune pexakin. ^t 50:11 Hıbru wamune ‘Abel Misraim’ äwä “Isip nanä kwänäm tikaying,” yangu guläkngä usäkän.

¹²Jekopde wawaxu inä yänikut using tahakin. ¹³Nanäle guwu Kenan kewune täko, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekin. Makpelaxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Hupgängangu undäkaxät kewu uwomkälu Abrahamdä mätmätnäle, Efron Hit nanä uläpäle kätaxune uhikut. ¹⁴Nanä kwayikengä Josep, notnä äwä äminu ixät koptin yangu undä hipdu Isip kukin.

Josepdä notnä bänip kwikwik wam yänikut

¹⁵Nanä kwayikengä, Josepde päyänä täkwäxu using yakin. “Nanu alikut. Ge wäyi täkgnaläknga Josepde pahakumängege, yäkwäle Josepdä tokngä natake, tokngä däkä nimiyäk,” yang yakin.

¹⁶Yake wamu Josepde using tewä kukut. “Nangga axupikge däpi tixawänu, using ninikut. ¹⁷‘Josewu using ininong. “Wäyi täkngaläknga payäkätä gäle pahake tokngä däkä gamikindeyä, gutongänä pahawi hopinong,” yang ininong,’ yang ninikut. Ninu nanggale Anätule gepbine yiwixamäng. Ge wäyininu täkembä pahawi hopining?” yang yawä ku inikin. Iniwä Josewu wamu uläknganin natake, kwänämnä tikut.

¹⁸Tiwänä payänä undä täkwäkgä täkapu, Josepde kayine pimake, “Ninu gäle puyä ämin moyoyi,” yang inikin.

¹⁹Iniwä using yänikut. “Manaxälatnong. Nä Anätundo, ngä nätä tokngä däkä damit. ²⁰Gindä näle wäyi pahaningge natäpgin. Tiwändeyä Anätutä wäyi u pahakinunin täpän täkwämbän, nomän tik. Äminu meyä axumnangäsä teyä, Anätutä anggatängyämän, käluk yiwixaying. ²¹Ge manaxälatnong. Gihäxät engangsäxälu äpme dandung yiwit,” yang yänikut, bänip kwikwik wamun.

Josewu äxumgut

²²Josewu notnä täkwäkät Isip yiwikin. Tixäwik Josewu krismanä 110 tikut. ²³Äyiwixawängän wawakngä Epraimde bapunä alawä, wawakngä Manasele wawaxu Makirde engangkäyä alawä, Josepdä inäle päkut.

²⁴Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Täpduxu axupitde däpi alik. Tiwändeyä Anätu änggatängdamikge äpme apik. Itä apungu, ginu kewu awomunetä, kewu Abraham, Aisak äwä Jekop yangge yämikge kitokngä hikngä yänikut womune danipäke kopik,” yang yänikut. ²⁵Yake using yänikut. “Wamu daniwilu, ‘Usingu äpme tahanim’ yangu Anätule umande naninong. Anatutä änggatängdamikge apänu, gupna kewu awomunetä ähikngä täke kopnong,” yawän, “Usingu äpme tahanim,” yangu Anätule umande inikin.

²⁶Josewu krismasu 110 yiwike kumgut. Tiwänä gupnä mäläsin peke, bokskätan tekin.

Rut

Naomi ayä axumgut

1 ¹Tupä Israel nanä kingu wenäne, Israel äminde kepkätanu gusit tiwän, naxu wenä tikut. Tiwän Juda nanä täpätu Betelehem yiwixakulu, mängätnä, wawakngä täpäyat yang päpän, Israelu teke, womsimu kantri Moap päku yiwitningge kukin. ²Wäwi uläpä umanä Elimelek, tiwän mängätnä Naomi, tiwän wawakngä uläpäyatde umanu Malon, Kilion yang. Uyänggwälu Efralunetä sakngälakin. Tiwänu taunä Betlehemu uwomu Judaxätan. Uwomu aleke päku Moap yiwikin.

³Päku yiwihika, Elimelexu aweke kungäxawän, Naomi wawakngä täpäyatkät inäkän yiwihika, ⁴wawakngä mängätnä Moap nanä päkumäläk. Umanä Opa, Rut, yang. Moap päku, krismasu 10 yiwike, ⁵wawakngä Malon Kilion yangkäyä undä kumgumäläk. Ayä wawakngä uläpäyat yangu undä teke kumgin, Naomin.

Naomixät Rutkät Betlehem kukumäläk

⁶Womsimu Moap yiwixawän, “Yawetä äminämbamu apu gatängyämike, naxu wuyäne nanä yäminggak,” yawä natäpgut. Tikengä Moap teke ayinä täpäyatkät hipdu kuningge tändäkngakin. ⁷Tike ayiwixakut womu teke, hipdu Juda kep womune kuningge kahit täpäne kukin.

⁸Täku kahitbäna ayinä yänikut, “Hipdu mingsä yot gihänggihä kukahon. Gitdä näxät, axumgin äminkätde tahakumäläk bimä täknga, Yawetä gitde gwälam hikngä pahayok. ⁹Yawetä gatängdamän, apsä päke, ile yolune gupsäng yiwison,” yake, kis pahangyämän, kwänämnä duksäng tikumäläk.

¹⁰Tixäwik, “Undanä. Nilu notdambamde gäxät kunim,” yang inikumäläk.

¹¹Tiwän “Ayina hikngä, kukahon, yotsäle. Inale kunim, näxälun? ‘Wawakngä äpmembä dukngiwän itä pähimäläk,’ yang natäxamäläk?” yang yänikut Naomitän. ¹²“Ayina hikngä, yotsä hipdu kukahon, inale nä äminäläke alit. Ge apna tänangäsändo. Nina natäpa wawak

dukngitnangäsä tiwän, kupilä anggwenunekän apna täke, wawaknga dukngiwa, ¹³gilu ile yiwixawät takahimäläk? Bä wäwi täpätuyi dayikengu, apsäle doxuhimäläk? Ayina hikngä, undana. Meyä gitdä pämläxu nätä pätdä ayapmik, inale Yawetä nä maha temängamikut,” yang yänikut.

¹⁴Unin yäniwän, hipdu duksäng hikngä tikumäläk. Tike Opa hawanä kis tahängämike, yotnäle kukut. Tiwändeyä Rulu Naomixät gatäke kuhimäläkge natäpugut.

¹⁵Tiwän, Naomitä inikut. “Kayo. Notda mängälu notnämbamkät anätunäxätde hipdu axunggak. Gäxäyä kuwi kukahon,” yang inikut.

¹⁶Tiwändeyä Rutdä using inikut. “Anggapmambitde mananing yäpikē, hipduna kuwitde mananing yäpiyo. Säneka kuwi, näxäyä axuwit. Säneka yiwi, näxäyä une yiwit. Gäle notdambamu näle notna. Gäle Anätuka näle Anätuna. ¹⁷Säneka kupi, näxäyä une kupa kwayining. Nilu kungäkgäkänä matäwik. Tike hängä täpätutä matäwänu, Yawetä meyä bulämbam hikngä namikge natäxat,” yang inikut. ¹⁸Tiwän Naomitä kawänu, Rulu ixät kuhimäläkge kitokakut. Tiwän axuwikge ining yäpikulu undan tekut.

¹⁹Tiwänä unetä kuhika, ku Betlehem kundopgumäläk. Kundopät Betlehem nanä undätä duksang kulakaxäwik, mängälatä “Naomimbä an?” yang yakin.

²⁰Yawä “Naomi yangu mananinong. Mara yang naninong, inale Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä yiwikywiknga alahawän wäyi hikngä tikut,” yang yänikut, Naomitän.^a

²¹Tikengä hipdu using yänikut. “Anetä teke kukumu, hängäna meyä. Tiwändeyä Yawetä hipdu moyo hikngä nanitäkapuk. Ge Naomi yangu inale nanining? Yawetä nä alahawän malit. Kitokngänä Käyä Täpätä meyä anamik,” yang yänikut.

²²Wamu uläknga Naomitä Moap kep teke, ayinä Rulu Moap nanä täpaxät hipdu kukumäläkgäne. Täpduxu uwomkätanu sänggum bimä bali yang yänikayingu moyokän matäxawä, Betlehemu kundopgumäläk.

Rulu Boasde wuyäne pahakut

2 ¹Naomile ayä Elimelekät nanä täpätu hängänämbamgän tiwän umanä käyä. Uläpä umanä Boas.

²Rut Moap nanä täpätä Naomi inikut. “Tewi wuyäne kuwa, imindäka ilakngä nandupänu, ile mehene kuxäwik, bali salinu itä matäxawän epningu butuwit,” yawän, “Ayina hikngä, kuyo,” yang inikut, Naomitän.

³Tiwän Rulu axu, nak matäkakin äminde mehene yäwaxäwik, bali itä matäxawä epginu, bututäke kukut. Puyä ulängä kukulu, Boas Elimelekät nanä uläpätäne yangu äpmeyä katapgut.

^a Naomi yangu yäpuli kulakak. Mara yangu yäpuli meyä.

⁴Awahaxawä, inä unggwenunekän Boasu Betlehemdä apu, nak matäkakin äminu “Yawexälu gikä,” yang yäniwän, yäkwäle “Yawetä pahawän nomändän yiwiläk,” yang inikin.

⁵Tiwänä Boasdä nak matäkin ämindäne kuhiläle tuwängukut täpä inikut. “Mängälämätexu aläpä imindäne?” yawän, ⁶yäkwäle using inikut. “Uläpä Moap nanä, Moapdä Naomixät apgumäläxunin. ⁷Tembänä apu ‘Täkembä tewi nak matäkaying äminde mehene yäwaxäwik, bali awamäxawä däpäkngä epningu butuwit?’ yang nanike, bututäkapuk. Tiwändeyä gepmäne matekngä wesim yiwän täkaying,” yang inikut.

⁸Tiwänä Boasdä Rut inikut. “Kätak natäxayo. Bali wuyä awomu maleke ku, täpätuyitäne tängälängäne mambutuyo. Mängälämätexu wuyä alängäne pahakayinggä kuxawä kuxäwik butuyo. ⁹Wäwi säneka matäwayak yangu kätak dayixäwik, mängälämätexu ixät pahakayingu mehene yäwayo. Puyä ämina, ‘Malahawä maliyok,’ yangu kitokngä ayänit. Yanggäkalembä tiwä, axu itä uhike peningunin tangopso,” yang inikut.

¹⁰Tiwänä Rutdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke inikut, Boasun. “Nä malä nanä. Tiwändeyä ilakngä inale nanduxaläk? Näle inale natäxaläk?” yawänä, ¹¹Boasdä inikut. “Nä anatäpgum, apdatä kungaxawän, hawakale dasingga tahatäkapunggaläxun. Mingga, nangga, yotda yang peke, äminu tupä dondayixakuläkge apguläkge nä anatäpgum. ¹²Ge u tahakuläkge yäkwäle, Yawetä gamiyok. Yawe Israel nanäle Anätuninu anggandung yiwikge apguläk täpätä hängäläpä meyä gamiyok,” yang inikut.

¹³Yawän, “Bulambam täpäna, gä näle ilakngäkänu usinggän nandupiläkge natäxat. Mängälämätexu gäle wuyäne pahakayingu umanä käyä, tiwän nä umana wenä. Geyä wam gwälangu gätä naniläkngä, meyä nätä pälu anggatängaminggak,” yang inikut, Rutdän.

¹⁴Nak nänangäsä täpduk tiwän, Boasdä Rut inikut. “Ane apu, brelu päke, yanggä kaxalä täkngane pewi kaxalawä, nänggä,” yang inikut. Yawän, Rulu täkapu, bali matäkaying ämindä yiwikinune puku yiwikut. Tiwänä Boasdä sänggumde notnä puhäk hakinu imikut. Imän napän täke tiwän, naxu käwutdu ayiwikin.

¹⁵Anake, bali butuwikge enaxawänä, Boasdä wuyä äminä kitokngä yänikut. “Bali awamäpeningunembä päpä kakexäyä, mainiwä mayäkayok. ¹⁶Tike awamäpeningune nanä notnäxäyä aluliwä akopä pengäminong, tiwän butuwik. Tiwänu maininggämätanong,” yang yänikut.

¹⁷Geambutuxawän tukawän, bali u butukulu täku sipmäng yäwambän bulätäkän epä kawänu, meyänä 13 kilo bimä tikut. ¹⁸Tiwän bali päke, taun täku, dasingdasingga päkulu hawanä iniwän kakut. Tiwän anapän täke tiwän yiwikinkät sike imikut.

¹⁹Imän kake, “Äpmanu säne butuläk? Iminde wuyäne päläk? Äminu uläpä gandutewän päläxu, Yawetä pahawän nomändän yiwiyok,” yang inikut, Naomitän.

Iniwän Rutdä, inikut, iminde wuyäneka pahakulun. “Puyä ulängä pätdäne towikngä umanä Boas,” yang inikut.

²⁰Iniwän, “Boasu Yawetä pahawän nomändän yiwiyok. Yawetä axumgin äminkät käluk yiwixaying äminkätde gwälam hikngä pahanggaxu dolexak,” yake using inikut. “Wäwi uläpä apnitde notnä hikngä. Ge notnäle natake nindung yiwitnangäsä täpätu,” yang inikut, Naomitän.

²¹Iniwän, Rut Moap nanä uläpätä inikut. “Täkngatuxayä using nanik. ‘Puyä äminaxät unekän gatäke kuxäwik butuyo. Tixawän sänggum bimä undä matäwä puluwik,’ yang nanik,” yang inikut.

²²Tiwän Naomitä Rut inikut. “Ayina hikngä, mängälämätexu Boasde wuyäne pahakayingkat kuningu täke. Inale äminu täpätule wuyäne ku päxawi, tahawä maliyä,” yang inikut.

²³Ge mängälämätexu Boasde wuyäne pahakakinkät gatäxäwik, bali pänggäwä puluwän, witkäyä pänggäwä pulukut. Unggwenggwenkätanu Rulu hawanäxät yiwikumäläk.

Rulu ayäle täwakut

3 ¹Täpduxu gwendune hawanätä Rut inikut. “Ayina hikngä, nätä wäwi täpätu kake gama, itä mängätnäle täpän, yotsäne gupsäng yiwisimäläk. ²Boasde natäpso. Mängälämätexu ile wuyä pahaxawä ku butukuläxu uläpä apnitkat nanä. Äpmanu tukwatde bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune döpäkdöpäkungä uhinggiwik. ³Ge yanggäka häluke, hängä kápängänä käyä gupdane pahake, täwikga käluk pahake, uwomune kuyo. Tike nak yanggä yangu donapuluxawänu, alänggämänu maxuwi gandupsok. ⁴Awäku pewänu, une hikngä peggak yangu kätak kayo. Ge awexawänä, ku täwixu aomipewixu, nomnä bälängä omimbik däkähimgän tängenake, bäläng kwayimnäne peyo. Tiwänu itä dasingga tahawiläkge äpme ganiwik,” yang inikut.

⁵Iniwän Rutdä inikut. “U yänggaläk usingu äpme undä pahawit,” yang yakut.

⁶Tikengä Rulu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukakin womune ku, hawanätä dasingga inikulu, undä täwake pahakut.

⁷Boasu nakngäxät yanggänäxät napän, täke hikngä tinggawän, bänipgwäläng natäke, bali pekinde kwayimune päku pekut. Pexawän, Rulu wepdäkän ku, täwixu bälängä pänguhikulu, nomnä däkähimu tängenake, bäläng kwayimnäne pekut.

⁸Ge Boasdä kepdamände, dasingga tike enake, täpän täkwämbänu, mängälä täpätu bäläng kwayimnäne peggawän kakut. ⁹Kake, “Gä imin?”

yawänä, Rutdä, “O bulämbam täpäna, nä Rut. Gä apnale notnä. Ge mängätdale täyo,” yang inikut.

¹⁰Iniwän, “Yawele pahawän nomändän yiwiläk. Ge gwälam hikngä täknga äpmasim tahanggaläkga, tupä hawakale tahakuläxu ayapmik. Wäwimätexu hängänämbamgänbä bä hängänä wenämbä unin ku apdale päpi yiwixätngäsä teyä usingu dolahaläk,” yang inikut.

¹¹“Manatänatäliyo. Äminbamu taun yiwixayingu undä anatäxaying, gä mängälä nomän täpä yangun. Ge wamu u yaläxu undä äpme tawake pahawit. ¹²Hiyäkän. Nä apdale notnä. Tiwändeyä apdale notnä hikngä täpätu undan. Tike nä atumaha bimä. ¹³Kupiläne ane yiwiyo. Ge gwäsiyä katapnim. Dasingga, notnäle natäkengu, äpmembä mängätnäle take gandung yiwik. Using tahawixu take. Tike wenä tiwänu, Yawele umande yänggat. Nätä äpme take gandung yiwit. Ge une pekgayo. Tixawän gwäsi tiwik,” yang inikut, Boasdän.

¹⁴Tiwänä bäläng kwayimnäne pexawän, axwakawikge tixawän, “Ämindä nandupnäng” yake enakut, inale “Mängälä täpätu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune kuk,” yang natäpnäng yakut, Boasdän. ¹⁵Tikengu unetäkän using inikut. “Kwäman täwikga täpi dopän täpi wäsiwän,” yang iniwän, using tahawän, 25 kilo bali wälikngämike, täko gwäpikngämike, hipdunä taunde kukut.

¹⁶Tixawän Rulu hawanäle kuwän, using inikut. “Ayina hikngä, kuwi dasing tahak?” yang iniwän, Boasdä ile dasingga pahakulu Rutdä undä inikut. ¹⁷Inike, unetäkänu using inikut. “‘Hawakale moyo hikngä maxuyo,’ yake bali 25 kilo namik,” yawänä, ¹⁸Naomitä inikut. “Ayina hikngä, wepdä yiwixayo. Tixawän dasingga tiwixu, äpme yawä natäpiläk. Inale wamu uläknga yawän nomätawikge, äpmanu Boasu doyiwän täkänanggekaying.”

Boasdä mängätnäle täkut, Rulun

4 ¹Tixawän Boasu taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin womune päku, une puku yiwikut. Yiwixawänu, Elimelekgä notnä Boasdä natäke yakut täpä une apgut. Apän, Boasdä inikut. “Notna, ane päkapu puku yiwit,” yawän, päku puku yiwikut.

²Tiwänä Boasdä kuhiläle taun yiwixakinu 10 using päke yawän, unuxäyä unekän päku puku yiwä, ³itä notnä uläpä inikut. “Naomi hipdu Moapdä apgut täpätä kewu notnit Elimelekgäne moningge tek. ⁴Ge ayäwa natäpiläkge natät. Ge gä notnitde natäke, ile kep kang yiwiläkge uhiwiläkge natäkengu, äminu ane puku yiwiyingu aläkwäk äwä notnambamde kuhiläle yiwixayingu aläkwäk yangge kayine uhing. Tike mehe natäkengu, nomän naniyo, tiwän natäpit. Inale, äminu täpätuyitä uhinangäsändo. Tike gäkän. Tiwänä nä unetä ätumaha bimä,” yawän, äminu uläpäta, “Nätä äpme uhiwit,” yang yakut.

⁵Tiwänä Boasdä yakut. “Täke hikgnä. Gä kewu Naomile kätaxune uhikengu, usinggän Rut Moap nanä kombälu uläpaxäyä aläpilik. Ge axumgut äminde hängäläpä umanä tāknga yangu using ayiwitning,” yawänä, ⁶notnä uläpätä yakut. “Using kakengu, nä uhinangäsādo, inale moningu engangale yāminangäsā, moyo mumba kunäng. Ge gika uhing. Douhiwit,” yang inikut.

⁷Täpduxu unggwengwenkätanu Israel nanä hängä täpātu äminde yanguhiningge natākengu, äminu täpätutä bäläng yayikngä utdoke, äminu auhiwikge natāxakut täpäle imikakut, wamu ulāknga yawä nomätānanggengun. ⁸Ge notnä uläpätä Boasu, “Gika uhing,” yang inikengu, bäläng yayikngä utdoke imikut.

⁹Tiwänä Boasdä kuhiläle yiwixakinu uläkwäk äwä äminu undä une yiwikin yangu using yänikut. “Ginu äpmanu ananduxawä, Elimelekät wawakngä Malon awä Kilion yangge hängäläpä undä hikngä Naomile kätaxune uhinggat. ¹⁰Unetäkän daniwilu, Rut Moap nanä Malonde kombälu uläpä nätä mängätñale tänggat, axumgut täpäle hängäläpä awä umanä tāknga yangu usinggän yiwitningge. Ge bapunä gwende uman tāknga itä teng yiwixäwik, Malonde notñale uman yakengu, ile dombulämdäning, taunäxätanun. Ge ginu äpmanu ananduxawä uhinggat,” yang yanikut.

¹¹Yawän, kuhiläle yiwixakin awä äminu undä yämä dākāne yiwikin yanggä yakin. “Hiyäkän, ninu angganduxätña uhinggalak. Yawetä mängätña yotdane kopixu uläpä tahawän, Reselkät Leaxätña Jekopde engangu meyä dukngikumäläk bimä tiyok. Ge gä Efratkätanu hängäka meyä tiyok. Tixawän Betlehemkätanu umanda tāknga yatake kopnong. ¹²Yawetä engangu mängälä uläpäle imän dukngikgamixu, inä tahawän gin yänggwälu Juda Tema yangge wawaxu Peres yänggwät tikut bimä tike, umansä käyā tiyok,” yang inikin.

Rutdä Boasde wawak dukngikut

¹³Tiwänä Boasdä Rulu yotñāne täke kuwän, mängätñä dākngawän, yiwikumäläk. Tiwän Yawetä kitokngä imän, tängāne käyā tiwän, engangu wäwi täpātu dukngikut.

¹⁴Dukngiwän mängälätä Naomi inikin. “Yawele uman tängenatnim. Itä äpmanu anggandung yiwitñangäsä täpātu anggamik. Äpme Israelkätanu wawakdäkä uläpäle uman tāknga yatake kopnong. ¹⁵Tiwän itäyā yiwikyiwikga pahawän käluk tiwä, äminu täke tixawi, itä äpme gandung yiwik, inale ayikatä wawakga 7 itä tahanangäsä bimä tāknga ayapmike, gäle butayä natäke, dukngikgaminggak,” yawä ¹⁶Naomitä engang kända betäxäwik, kang yiwikut.

¹⁷Tiwän mängälä inalängän yiwixakindä umanä Obet yang inike, “Engangu wäwi uläpä Naomile dukngikngämik,” yang yakin, ämimbamun. Tiwänä Obelu Jesile nanä, tiwän Jesi Dewitde nanä.

King Dewitde bapunä

18 Peresde wawaxunetä sakngälatake ku King Dewilune kukulu using.

Peresde wawaxu Hesron.

19 Tiwän Hesronde wawaxu Ram. Tiwän Ramde wawaxu Aminadap.

20 Tiwän Aminadapde wawaxu Nason. Tiwän Nasonde wawaxu
Salmon.

21 Tiwän Salmonde wawaxu Boas. Tiwän Boasde wawaxu Obet.

22 Tiwän Obetde wawaxu Jesi. Tiwän Jesile wawaxu Dewit.

Jona

Jona Täkeläpäle wam upukut

1 ¹Yawetä Jona Amitaile wawaxu using inikut. ²“Gä Niniwe^a, taunu inulung hikngä unggäpangune kuyo. Ku duksäng yäninggämätayo. Inale nä andayit, itä gutongä hikngä yiwik maliyingun,” yang inikut.

³Tiwändeyä Jona Yawele wam hapduke, Tasisde datäkuwikge kukut.^b Yawe teke datäkuwikge, Jopa puku, siwu gwendu Tasisde kuwikge tahanggawän kake, moningu uhike, unggwenune koke, Tasisde kukut.

⁴Tiwändeyä sip gwenu axuxawän, kwämanu Yawetä tewän, yanggä gwenune inulung hikngä apuxawän, yanggä gwenkäyä naxälä täku temgut. Tinggawän sip uputnangäsä tikut. ⁵Tiwän sipde wuyä äminu anaxälake, anätunäle inäinä tumuxu anggatängyämimingge yaxäwik, “Asing pahana, sip gwenu kwängä äpmembä tiwik?” yake, hängäläpä une pekinu päxäwik, yanggäxätan mumbä wukukin.

Meyä uläknga apgulu, Jona siwu gälämnä gwenkätan täpu däpmunä pebuläm daxawän apgut. ⁶Tixawän sipde kuhiläle yiwixak kápätä puku kake, “Meyä täknga apuxawän, Gä inale peggaläk? Enake, anätukale tumuxu yang. Tiwän itä butayä äpmembä ninduke nipmambän yiwitnim,” yang inikut.

⁷Tixawän sipde wuyä ämindä inäkän yakin. “Umaninu yamäke bekätan kekngälutnim. Tikengu iminde umanda täkengu ile meyäle apunggak yänim,” yake, using tahake, Jonale uman täkin.

⁸Tikengä Jona inikin. “Nining. Meyä ninde apunggaxu aläknga, iminde meyäle tiwän apunggak? Gä ina wuyä pahanggaläxunin? Tiwän säne nanä? Gä kantri sanggäpangune nanä? Gä äminu saläkwäkät nanä?” yang inikin. ⁹Iniwäyä, Jonatä using yänikut. “Nä Hibru uläkwäkät nanä. Nä sopäsopä Yawe Anätu yekäwune nanä, kep, yanggä gwen yang pahakut täpäle pukgalunin,” yang yänikut. ¹⁰Yakapkäyä Jonatä “Yawe teke datängapunggat,” yangu ayawän natäpginge, naxälä hikngä natake, “Usingu inale tahaläk?” yang inikin.

^a 1:2 Niniwe Asiliale taunu inulung hikngä gäpanggu. Asilia nanä Israel nanätäne iwanä.

^b 1:3 Tasisu gusitdä pukunggak käwut, tiwän Niniwe gusitdä akonggak käwut.

¹¹Yanggä gwenu hipdu aläku temgulu yapmike, meyämeyäkän täku temänggawän, “Gäle dasing tahana, yanggä alinggaxu kupitang yiwik?” yang inikin. ¹²Iniwä yäkwäle Jonatä using yänikut. “Ginu näle wäyile tiwän, kwämanu inulungu aläkngatä apu pahawän malikaying. Ge nä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwa, ulinggaxu wenä äpme tiwik,” yang yänikut.

¹³Tiwän wuyä äminu, “Sipgwenu ämbä tahana, kwayimune kuwik?” yake, yanggä duksäng hikngä kwayikin. Tiwändeyä yanggä gwenu yakap täku temgulu ayapmike, duksäng hikngä täku temänggawän, tahawä täke dolikut. ¹⁴Tinggawän Yawele tumuk wamu using yakin. “Äminu aläpätä kupänu, manihipi kumnom. ‘Itä äminu nomän tängukaying,’ yangu manatängnimiyo, inale gä o Yawe, gika natäke pahaläk,” yake, ¹⁵Jona täke yanggä gwenkätan mumbä pukukut. Tiwän yanggä gwenu duksäng hikngä täku temgulu wepdä kupitang yiwikut. ¹⁶U tahawän kake, wamu kitokngä yakin using, sipde wuyä äminu Yawele naxäla hikngä natäke, hikawu tänguke, ofale hawä ihikuxawän, tumuxu inikin.

¹⁷Jonä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwänu, Yawetä natäpän, pisu inulungu gwendutä apu Jona guläpäkut. Tiwän undan yiwixawän, täpduxu gwenalä gwendu apuxukin.

Jonale tumuk

2 ¹Jona pise bänipkätan yiwixäwik, tumuk wamu Anätunä Yawele ²using yakut.

“Yawe, nä anaxälake yanggawämba,
nätä natäke yakumu gätä pahakuläk.
Ämusing hikngä axumgin ämindä yiwixayingkätandä,
tumuk wamu anggatängamiläkge yäwa,
näle tumuxu anatäpguläk.

³Gätä mumbi,
nä yanggä ämalan hikngä,
yanggä bänipkätan epgum.
Tiwän yanggätä täpän kopa,
gäle yanggätä täku temäke pänguhikut.

⁴Tiwän using natäpgum.
‘Gätä gika nomdanetä anawaläk.
Tiwändeyä gika takwän yotda hipdu axawit.’

⁵Yanggätä täpän koptum,
tiwän pälä päkakopa hakin.
Yanggä gäpmayi hikngä gwendä
tängäna täpä undä hikngä täpän kopa,
songäsongä yanggäne nanätä
kuhitna gwenu wamgin.

6 Nä täwan kemat hikngä aepgum.

Kepdä yämä iwikiwik yiwitde alepän kuhingamikut.

Tiwändeyä, Yawe Anätunatä

gapmayinetä käluk tākako tewi yiwikum.

7 Nina natāpa, käluk yiwitnangäsä tāknga wenä tinangge tiwän,

Yawe, nä gäle natāke,

tumuxu yāwa,

yot takwändanetä anatāpgulāk.

8 Hängä kitokngänä wenä ämindäkän kwätäluke

tumuxu ile tahakaying äminu uläkwäxu,

gwālam hikngä gätä pahangyāminggaläxu

maha yämikaying.

9 Tiwändeyä nä kawu gäle tayixāwik,

gäle uman tāknga yatāngenaxāwik,

hikawu gäle tānguke häwa ihikuwik.

Wamu kitokngä u yakumu

undä pahawit.

Axumnangäsä tiwändeyä,

Yawetäkän käluxu nīpmambän yiwixamāngunin,”

yang yakut.

10 Tiwänä Yawetä pis gwenu iniwän, täku yanggä kwayimune watutekut, Jonan.

Jona Täkeläpäle wam gwalamikut

3 1 Tiwänä Yawetä Jona hipdu using inikut. 2 “Gä Niniwe taunu inulung hikngä unggāpangune ku, wamu nätä ganinggalu yānitapso,” yang inikut. 3 Tiwän Jona Yawele wam täwake, Niniwe kukut.

Taunu unggāpangu inulung hikngä, ge axu wuyä une pahananggengu, täpduxu gwenälä gwendu pahanangäsä. 4 Ge täpduxu yakap gwenu, Jona taunu unggāpangune kopgut. Ko tihikuxāwik, using yānikut. “Täpduxu 40 apuxuwānu, Niniwe Yawetä alahawän maliwik,” yawän 5 natāke, Niniwe nanä Anätule wamde bānip tike, “Naxu dohikngä nake takgä yiwitnim,” yakin. Yake äminu undä, umanä käyā äwä umanä wenä yangu meyä natāke, täwixu meyä tākngatāne palapalangänä käyā dākändäkä pahakin.

6 Niniwele kingu wamu uläknganin natāke, meyä päke, sia yiwixakut dākä teke epuke, täwixu belakngä kinggāne utdopeke, täwixu meyä tākngatāne palapalangänä käyā pahake, mulup dākāxātan puku yiwikut.

7 Tikengä māmā wamu Niniwe nanäle kitokngä tāknga yatewän kukut.

Using yakut.

“Wamu aläknga nä kuhitsäle yiwixatkät, wuyä äminaxätdä using yākamäng. Ämin äwä hikawu ämindä daying yiwixaying, inulung

matekngä yang undä hängä täpätu manapä tiyok. Nak, yanggä yangu mahikngä nanong. ⁸Ämin, hikawu ämindä towikaying yangu undä täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyā pahanong. Pahake äminbamu undä tumuk wamu Anätulekän kitokngä yänong. Yaxäwik wäyi hikngä täkngaläknga äwä äminsiptäk täknga yangu awenong. ⁹Tiwän dasingga, Anätu ninde tokngä hikngä natäxu äpmbä teke, bäniyā täpän täkwämbän ‘Asipit,’ yang natäk täknga teke donihipik?” yang wamu using tewän epuxukut.

¹⁰Tiwän unin pahake wäyi hikngä täkngaläknga pahakakinu Anätutä awekinä dayipgut. Dayike, awahawän maliningge yakulu, bäniyā täpän täkwämbän, dowahawän malikin.

Anätutä Niniwe äminde butayä natäpgut

4 ¹Anätutä Niniwe nanä dowahawän maliwä, “Asipnangäsä pewän yiwixaying?” yake, Jona tokngä hikngä natäpän, bäniyā däkitä bimä ihikut. ²Tokngä natäke, Yawele tumuk yakut. “Yawe, yotna yiwixäwixu, ‘Axu yäwa baniyā päpä täkwämbä dosipiläxunin,’ yangu dongganikum? Ile tiwän yakawu, Tasisde datäkuwitde tahakum. Nä anatäpgum, gä Anätu butayä ämin. Tokngä yupsängu donatäke, gwälam hikngä pahangyäminggaläxunin. Natändetdetda awäpi täkwämbä, dowahawi malikayingunin, yangun. ³Ge, Yawe, tewi kungänggäwa. Na käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang inikut. ⁴Iniwän Yawetä inikut. “Gä tokngä inale natäxaläk?” yang inikut.

⁵Tiwän Jona yot gäpangu teke, gusitdä akonggak käwut päku gepmänä tahake, puku yiwixäwik, “Niniwe dasingga tiwän kawit?” yake kang yiwikut. ⁶Tiwän Anätu Yawetä “Jona gusitdä ihiyäk,” yake, nawu kwämbätduhimu Jonale gepma imikge natäpän alakut. Tiwän Jona nawu uxwambatde täke hikngä natäpgut.

⁷Geyä kwepdätä gwäsi hikngä Anätutä natäpän, nawu uxwämbälu gomokgomokgä matäwän kumgut. ⁸Ge gusitdä akoxawänu, Anätutä wawuwawungu tokngä hikngä täknga gusitdä akonggakätandä natäpän apgut. Tiwänä gusitdä Jona kuhiläne ihinggäwän tahandambäkatuk. Axupikge natäke, “Nä käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat,” yang yakut.

⁹Tiwänä Anätutä inikut. “Nawu uxwämbätde tokngä inale natäxaläk?” yawänä, Jonatä yäkwäle using inikut. “Na tokngä täke natäxat. Tokngä hikngä natäke, axupitde natäxat,” yawänä, ¹⁰Yawetä inikut. “Nawu axwämbälu kwepdän alakutnä, äpmanu gwäsi kungäk. Gätä doxwayikuläk. Tike uxwämbätde gä wuyä täkngatu dowahakuläk, tiwändeya gä butayä ile natäxaläk. ¹¹Äminu Niniwe nanä, hängä nomän bä gutongä yangu donatäxaying äminu 120,000 ayapmikut. Tiwän hikawu ämindä daying yiwixayingkäyā meyä hikngä. Dasingga tiwän taunu inulungu unggäpangge butayä donatäpit?” yang inikut, Anätutän.

Wam Yäpuli

Anätule wam kendekamängu, äminu tupä hikngä nanä tiwän womduyine nanätäne kendekamäng. Hängänä täpätuyi äwä hängä u pahakakinu täkngatuyi yanggäne kendeke bulämnä natäxamäng. Ile tiwänu, wamu täkngatuyile yäpuli ane temgumäng.

Wamu ane temgumängu, ABD yäkamäng using, yakawu leta A däkäneta ku leta wasekengä Y däkäne temgumäng. Ge wamu täkngatule yäpuli natäpilikge natäkengu, wamu uläkngale leta yakap dakanin kayo. Wamu leta A däkäneta päkutnä kakengu, leta A bulämbam däkäle gepbine kayo. Tiwän wamu leta B däkäneta päkutnä kakengu, leta B bulämbam däkäle gepbine kayo.

A

alta Alta yangu däkixoxu hupdäkän temätäke koke ofa, Anätule häkakinunin.

B

bali Bali naxu rais bimä. Sälinä päke, yamänggämimbä, flawa dakngawä, bret häkayingunin.

D

donggi Donggi towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä bimä, tiwän kitokngänä käyā. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

F

fik Fixu pa däkātu. Tämnä kwälängä, tiwän sälinä ämindä näkayingunin.

G

gupnä matäkin Kontraxu Anätuxät Abrahamkät pahakumäläk täkngale yäxäwik, wäwile yämunde gup matäkaying.

H

hos Hosu towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä, tiwän kitokngänä käyä. Ge ämindä ulängäne päko yiwixäwik tihikukayingunin. Bä hosu karis wamängyämä, hosdä tulipäke tihikukayingunin.

K

kalis Kalisu kalbimä. Tiwändeyä hosdä tulipäke tihikukakin.

kamel Kamelu hos bimä. Tiwändeyä belakngä hikngä, tiwän kitokngänä käyä. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

kerup Keruwu ängela bimä, tiwändeyä gupnä kälap gup bimä. Anätutä hängä takwän täpäläpä dayingyiwitningge pekut.

kis Israel nanätä kis pahakakin. Äminu täpätutä notnäle alamnä molänätä täpik. Wäwi notnä ixät nanä bänip gwälange using pahakakin.

kontrak Kontrak yangu äminu täpäyalätä wamu täkngatukän yake, “Nä usingu äpme tahawit, tiwän gä using tahayo,” yake yatäpät kitokangaxunin. Tuwäng wamu täkngatu using. Wäwi täpätuxät mängätnäxätdä miti yolune täko, pastol äwä ämin yangge kayine “Unekän yiwihika kumsim,” yang yäkamäläk.

L

laion Laionu pusimbimä, tiwändeyä bulämbam hikngä, tiwän kitokngänä käyä. Kälap, ämin yang sipmäke näkayingunin.

N

nomän Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofale bä anananggengu täke.

O

ofa Ofa yangu hängäläpä Anätule imikakin täpäläpänin.

olip Olip yangu pa uman. Ile salin pängsäsäpä, yanggäyi apukakin.

P

pris Prisu äminbamde meyä päke, ofa äwä tumuk yangu Anätule pahakakin ämin unin.

profet Profelu Anätutä “Using tiwik,’ yang yänixawän yatapmäkaying ämin unin.

S

sekel Moning bä hängäle meyä.

silwa Hängä moninggä uhikamängge bimä silwatä uhikakin.

sipsip Sipsiwu towiyä bimä, tiwändeyä dängämnbamgän. Tiwän Israel nanätä gwakngäle äwä dänggämnnätä täwik pahaningge, il tiwän towikayingunin.

T

taunde yämä däkä “Iwanindä apu nihipnäng,” yake, yot gäpangge kwayimune dämän pahakakin. Tiwän aepuxuningge, yämä sipmäkakin. Taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin.

towikngä Hängä täpä uhike, towikngä däkngakaying usinggän, hängänambamgän ämindä äminu puyänä pahangyämningge uhike, towikngä däkngakakin.

W

wain Wainu naxu täpätu tomato bimä. Awahawä dopä, talangu däpi mapä koke, salinä meyä kwämbätkwämbät alakaying. Bulä alawä, ämindä päkapu peke, bälänggä yayinggämike, yanggäyi päke, säkge pewä yiwitäke kuhika, yanggä nomänu tiwäyä tängokayingunin.

wit Wilu rais bimä. Nak yolune pewä, wäyi dolikayingunin.

Y

yis Yisu flawatä täkäningge, flawane pewä, flawa täkawäyä, hängäkayinguing. Tike flawa yupsäng häningge natäkengu, yisu dowexayingunin.